

Infokom

GLASNIK VANJSKOTRGOVINSKE/SPOLJNOTRGOVINSKE KOMORE BOSNE I HERCEGOVINE

WWW.KOMORABIH.BA

BROJ 79 • GODINA XIII • DECEMBAR / PROSINAC 2020.

BESPLATAN PRIMJERAK

NOVOFORMIRANI POSLOVNI SAVJET KIF ZB

**Jednostavnije i uspješnije
poslovanje unutar regije i EU**

Co-funded by the
European Union

Analize vanjskotrgovinske razmjene za devet mjeseci 2020. godine

MEĐUNARODNA SARADNJA • AKTIVNOSTI KOMORE • TRANSPORT • ANALIZE
STANDARDI • EU FONDOVI • EDUKACIJA • EEN MREŽA • PREDSTAVLJAMO

ISSN 1840-3417

Izdavač:

VANJSKOTRGOVINSKA /
SPOLJNOTRGOVINSKA
KOMORA BOSNE I
HERCEGOVINE

Adresa:

Branislava Đurđeva 10
71000 Sarajevo

Uređivački kolegij:

dr. sc. Vjekoslav Vuković,
predsjednik
Zdravko Marinković
Ivan Mandić
Nihad Bajramović
Enes Ališković
Ognjenka Lalović
Boris Marković
Aida Kapičija

Kontakt:

Aida Kapičija
Tel: +387 33 566-272
Fax: +387 33 214-292
E- mail:
aida.kapicija@komorabih.ba
<http://www.komorabih.ba>

Dizajn i priprema:

Engin Mešanović

BESPLATAN PRIMJERAK

Sadržaj

- 4** NOVOFORMIRANI POSLOVNI SAVJET KIF ZB Jednostavnije i uspješnije poslovanje unutar regije i EU
- 8** RCC - VIJEĆE ZA REGIONALNU SARADNJU U ovakvim vremenima čvrsta saradnja postaje još značajnija
- 13** SURADNJA VTKBiH i HGK organizirale gospodarski forum
- 14** UNAPREĐENJE SARADNJE BIH - TURSKA Potpisani sporazumi o saradnji s MUSIAD-om i TOBB-om
- 16** DIGITALNA TRANSFORMACIJA Podrška privredi i nove usluge za bh. kompanije
- 19** PREDSTAVLJAMO Potencijali Luke Ploče za bh. gospodarstvenike
- 20** PROJEKTI Projekt „100 najvećih u BiH“ vratio u fokus privredu i istakao pozitivne primjere poslovanja
- 22** COVID-19 Ublažavanje ekonomskih posljedica izazvanih koronavirusom u Njemačkoj
- 24** PREDSTAVLJAMO Fondacija Konrad Adenauer u BiH
- 25** Sweden/USAID FARMA II Kampanja Hrana gurmana se nastavlja
- 26** STANDARDI Preveden 21 prioritetni standard iz oblasti drvoprerade, metaloprerade i zavarivanja
- 28** ANALIZE Pad izvoza za 13% i uvoza za 16%
- 32** Drvni sektor BiH
- 34** Tekstilna i kožarska industrija BiH
- 38** Grafička i papirna industrija BiH
- 40** Turizam
- 42** Metalska i elektroindustrija BiH
- 44** Poljoprivredno-prehrambena industrija BiH
- 58** TRANSPORT Cestovnom prijevozu putnika potrebna podrška države kako bi opstao - II dio
- 60** AGENCIJA ZA NADZOR NAD TRŽIŠTEM Električne svjetiljke opšte namjene – stone i sobne lampe
- 62** NET-ETIKETA / NETIQUETTE
- 65** EU FONDOVI Horizon 2020 - European green deal call
- 67** EEN - Evropska preduzetnička mreža

Uvodnik

Poštovani čitatelji,

Zakoračili smo u 2020. godinu s ambicioznim planovima i programom rada koji je predviđao mnogobrojne aktivnosti čijom bi realizacijom Komora nastavila trend pozitivnih promjena i snažnijeg pozicioniranja u krugovima gospodarstvenika i donositelja odluka. Usprkos pandemiji koronavirusa koja je potpuno promijenila stil života i poslovanja, nismo odustali niti ustuknuli pred zadanim ciljevima.

Prilagodili smo se promjenama koje su nam svima nametnute i svoju poslovnu godinu privodimo kraju zadovoljni rezultatima koje smo postigli u zaista teškim uvjetima. Da ne želimo posustati dokazuje i Program rada za

2021. godinu koji nije ništa manje ambiciozan u odnosu na prošlogodišnji, a koji je s ostalim aktima jednoglasno usvojen na nedavno održanoj sjednici Skupštine Komore. Planirali smo aktivnosti s nadom da se pandemija bliži kraju, a čak i da tako ne bude, planirali smo alternativna rješenja. U svakom slučaju, uz punu potporu skupštinskih zastupnika, nastavljamo biti servis gospodarstva i u punom kapacitetu biti na usluzi vama, našim članicama i ostalim partnerima.

Pandemija i borba s koronavirusom dokazala nam je koliko smo pojedinačno slabi i da se jedino zajedničkim djelovanjem i udruženi u borbi protiv nevidljivog neprijatelja možemo suočiti s velikim izazovima kakav je upravo COVID-19. Stoga je središnja tema novog izdanja Infokoma regionalna suradnja. Ponosni smo na komorski sustav koji funkcionira brzo i učinkovito i koji ne poznaje granice u rješavanju problema gospodarstvenika. Dokazali smo to nebrojeno puta prije pandemije, a u razdoblju iza nas suradnja i razrađeni modeli pomoći i potpore koje pružamo jedni drugima još su više došli do izražaja.

Prije nego okrenete naredni list, dozvolit ćete mi da vam u ime Vanjskotrgovinske/ Spoljnotrgovinske komore Bosne i Hercegovine i svoje osobno ime poželim sretnu i uspješnu 2021. godinu i nastupajuće blagdane. Neka nam s odlaskom 2020. godine odu i sve nevolje koje su nas pratile!

Hvala vam.

*dr. sc. Vjekoslav Vuković, predsjednik
Vanjskotrgovinske komore BiH*

chamber investment forum
western balkans 6

NOVOFORMIRANI POSLOVNI SAVJET KIF ZB

Jednostavnije i uspješnije poslovanje unutar regije i EU

Poslovni savjet zajedničke privredne komore regiona, koji čine vlasnici i menadžeri 16 poslovnih sistema iz svih šest zapadnobalkanskih ekonomija i gotovo svih proizvodnih i uslužnih sektora, koji imaju kompanije i posluju u cijelom regionu, zapošljavaju 25 hiljada ljudi i zajedno ostvaruju više od 2,8 milijardi evra godišnjeg prihoda, zastupaće interese privatnog sektora cijelog regiona

Poslovni savjet zajedničke komore šest zapadnobalkanskih privreda održao je svoju prvu, konstitutivnu sjednicu na kojoj je pozvao vlade regiona i sve učesnike u procesu regionalnih integracija da podrže i ubrzaju izgradnju zajedničkog tržišta bez barijera, a Evropsku uniju da obezbijedi inkluzivno proširenje – potpuno otvaranje evropskog tržišta za kompanije i proizvode sa zapadnog Balkana i prije punopravnog članstva, u oblastima u kojima su ispunjeni evropski standardi, harmonizovana pravila i uspostavljene institucije.

Članovi Poslovnog savjeta su sljedeće kompanije: albanske: BALFIN, Agna i Infosoft grupe, bosanskohercegovačke: MS Wood, Sarajevski kiseljak i Mikroelektronika, kosovske: Devoli korporacija i Albi grupa, crnogorske: Voli, Trebjesa i Portonovi, makedonske: Alkalod i M6/Tikveš i srpske: Elik sir grupa, Nelt i Milšped.

Na osnovu mjerljivih kriterijuma, Poslovni savjet će pratiti napredak u realizaciji Plana za zajedničko regionalno tržište usvojenog u Sofiji na Samitu

EU i Zapadnog Balkana i u čijem kreiranju je aktivno učestvovala i poslovna zajednica regiona.

Kako je istaknuto, o stanju na terenu Poslovni savjet će redovno informisati zapadnobalkanske vlade, ali i Evropsku uniju, dajući, na osnovu iskustva iz svakodnevnog rada i detaljnih analiza, konkretne prijedloge i sugestije mjera kako bi se ubrzalo otklanjanje barijera, smanjili troškovi i olakšalo poslovanje unutar regiona i sa Evropskom unijom.

Time će se omogućiti fleksibilniji, nebirokratski pristup u rješavanju problema sa kojima se privreda svakodnevno suočava, ali će i unijeti novu dinamiku u dijalog koji Komorski investicioni forum, kao zajednička komora regiona, u ime više od 350.000 kompanija, vodi sa zapadnobalkanskim i institucijama u Briselu.

Da bi se obezbijedio slobodan, brži protok ljudi, robe, usluga i kapitala u regionu, prema mišljenju članova Poslovnog savjeta, najvažnije i najhitnije je da vlade što prije standardizuju i obezbijede međusobno priznavanje certifikata i druge trgovinske doku-

mentacije koja prati robu, kao i da se unapređenjem infrastrukture na graničnim prelazima, usaglašavanjem radnih vremena graničnih službi i ubrzanjem carinskih procedura obezbijede brži protok robe i carinjenje bez papira. Jednako je važno, smatraju privrednici, da se regionalno riješi pitanje fiskalizacije, da se potpiše najavljeni sporazum o radnim dozvolama, usaglaise licence, softveri, olakšaju međukompanijski transferi, smanje unutarregionalna plaćanja i tome slično.

Regionalna saradnja kroz uklanjanje prepreka sa kojima se privrednici sada svakodnevno suočavaju potrebna je više nego ikada i kao odgovor na otežano poslovanje tokom pandemije i kao najbolji put da se privredi regiona u cjelini i kompanijama pojedinačno obezbijede uslovi za konkurentnije poslovanje, rast i razvoj u narednom periodu. Taj stav, sa konkretnim preporukama poslovne zajednice, iskazan je u usvojenom dokumentu koji je Komorski investicioni forum sačinio, u sklopu priprema za ovogodišnji Samit na Zapadnom Balkanu i koji je upućen svim učesnici-

ma u procesu regionalnih integracija – političkim liderima, vladama i nadležnim ministarstvima regiona, Evropskoj komisiji, članicama Berlinskog procesa, Sekretarijatu CEFTA-e i Savjetu za regionalnu saradnju.

Poslovna zajednica je u dokumentu pozvala zapadnobalkanske vlade da utvrde prioritete za sprovođenje Plana za zajedničko regionalno tržište u narednih godinu dana, da podstiču i olakšavaju inkluzivno proširenje i podrže privredu u zahtjevu da se, uz zelene koridore za robu i zelene linije za poslovne ljude unutar regiona, zelene trake uspostave i na graničnim prelazima sa zemljama EU kako bi se obostrano ubrzao promet robe, a kompanijama na Balkanu omogućio lakši izvoz i nabavka sirovina.

Uz poziv političkim elitama da nastave sa iskazanom solidarnošću tokom pandemije koronavirusa, poslovna zajednica od vlada očekuje da podrže i izgradnju lanaca snabdijevanja u osjetljivim oblastima, uključujući medicinska sredstva i farmaceutske proizvode. Važno je, ukazuje privreda, da se isko-

riste prilike za veća ulaganja u poboljšanje energetske povezanosti i efikasnosti i da vlade zajednički rade na promociji investicija.

Da bi se obezbijedila bolja i efikasnija koordinacija, jača politička podrška regionalnim integracijama i veće međusobno povjerenje u izgradnji jedinstvenog regionalnog tržišta, zajednička komora šest privreda regiona ponovila je zahtjev da sve vlade uspostave ministarstva za regionalnu saradnju ili imenuju zvaničnike na ministarskom nivou sa zadatkom da osiguraju sprovođenje dogovorenih politika i mjera.

Punu podršku novoformiranom Poslovnom savjetu dali su Evropska komisija, Sekretarijat CEFTA-e i Savjet za regionalnu saradnju.

Predstavnik Generalnog direktorata Evropske komisije za proširenje Tomas Haglajtner istakao je značaj učešća privrede i inicijativa biznis zajednice u procesu izgradnje zajedničkog tržišta i sprovođenju Ekonomskog i investicionog plana za zapadni Balkan. Kako je istakao, te investicije imaće punog smisla ako postoji slobodan protok robe,

ljudi, usluga i kapitala, ako se uspostavi jedinstveno tržište u regionu koje funkcioniše po EU pravilima, što će voditi i integraciji regiona u EU.

Direktor Sekretarijata CEFTA-e Emir Đikić ukazao je na važnost mjerljivosti rezultata u otklanjanju barijera i ključnu ulogu poslovne zajednice u sprovođenju dogovorenog i implementaciji zajedničkih rješenja u svim zemljama regiona.

Tanja Mišćević, zamjenica generalnog sekretara Regionalnog savjeta za saradnju, naglasila je značaj inicijative „Mini Šengen“ zasnovane na četiri evropske slobode, kao sastavni dio EU integracija zapadnobalkanskih ekonomija. Akcioni plan za zajedničko regionalno tržište, po njenim riječima, dodatno, kroz ujednačavanje standarda, vladavinu prava, podsticanje inovacija i mobilnosti, otvara mogućnost za više investicija u regionu i uključivanje zapadnog Balkana u panevropsko digitalno tržište za ukidanje rominga i sa EU.

Pripremila: Danijela Kovač

DEKLARACIJA LIDERA ZAPADNOG BALKANA O ZAJEDNIČKOM REGIONALNOM TRŽIŠTU

Katalizator za dublju regionalnu ekonomsku integraciju
i odskočna daska ka jedinstvenom tržištu EU

Mi, lideri zapadnobalkanske šesterke (WB6), dogovorili smo se da ćemo poboljšati ekonomsku saradnju u regionu razvojem Zajedničkog regionalnog tržišta, zasnovanog na pravilima i standardima EU, kako bismo povećali atraktivnost i konkurentnost regiona i približili ga tržištima EU. Kao jedan od koraka ka budućem uspostavljanju zajedničkog regionalnog tržišta i nadovezujući se na obaveze i rezultate regionalnog ekonomskog prostora, usvojili smo danas u Sofiji Akcioni plan, zasnovan na četiri slobode i obogaćen trgovinskim, digitalnim, investicijskim i industrijskim oblastima. Sa populacijom od skoro 18 miliona ljudi, naša regija je važno tržište za EU i tranzitno područje za evropsku i međunarodnu robu, sa kvalifikovanom radnom snagom za kompanije spremne za ulaganje.

Nepokolebljivi smo u svojoj odluci da ZB6 vidimo kao punopravne članice Evropske unije i zajedničko regionalno tržište smatramo korakom u tom smjeru. Stoga, koraci ka uspostavljanju zajedničkog regionalnog tržišta trebali bi se odvijati paralelno s ubrzanom integracijom i „ulaskom“ u jedinstveno tržište EU. Zagrebačka deklaracija od 6. maja 2020. godine, kao i paket za proširenje 2020. godine, potvrdili su podršku za bližu regionalnu ekonomsku integraciju koja regiju i njene kompanije približava unutrašnjem tržištu EU. Veće regionalno tržište ima veliki potencijal za kompanije ZB6 da se integrišu u evropske lance vrijednosti i ojačaju svoju konkurentnost na evropskom i globalnom tržištu.

Pozdravljamo podršku EU u ovoj oblasti, ne samo zbog uvođenja sveobuhvatnog ekonomskog i investicionog plana za zapadni Balkan. Ciljevi Zajedničkog regionalnog tržišta biće u velikoj mjeri olakšani ulaganjima u proizvodne sektore i održivu infrastrukturu predviđenim Ekonomskim i investicionim planom. Predviđajući uspostavljanje zajedničkog regionalnog tržišta, priznajemo komplementarnost sa Ekonomskim i investicionim planom EU za zapadni Balkan, čiji je cilj utrti put ka dubljoj ekonomskoj integraciji sa tržištem EU.

Ogromna većina naših građana i kompanija pozdravlja regionalnu saradnju. Postignuća u oblastima trgovine, investicija, mobilnosti, energije, transporta, digitalne infrastrukture i drugih sektora učinili su međuljudske i poslovne kontakte u regiji lakšim i jeftinijim kreirajući mogućnosti koje bi inače ostale nedostupne našim građanima i kompanijama.

Takav regionalni ekonomski potencijal mora se postići - sada više nego ikad - s obzirom na razorne efekte koje je pandemija COVID-19 izazvala u regiji. Korake prema zajedničkom regionalnom tržištu smatramo važnim instrumentom za suočavanje sa srednjoročnim i dugoročnim efektima pandemije. Poboljšana tržišna integracija ZB6 mogla bi donijeti dodatnih 6,7% rasta BDP-a u regiji. Stoga smo čvrsto uvjereni da će program zajedničkog regionalnog tržišta stvoriti nove mogućnosti za naše građane i poslovne zajednice. Pozdravljamo Komunikaciju Evropske komisije o zelenim trakama u kojoj prepoznajemo snažnu potrebu za pojačanom saradnjom sa svim susjednim zemljama EU i poslovnim zajednicama u implementaciji i koordinaciji mjera zelenih traka i izražavamo spremnost za pokretanje razgovora s EK i državama članicama EU u vezi s tim.

Predani smo inkluzivnoj regionalnoj saradnji kako bismo postali punopravne članice EU, ravnopravni učesnici u politikama, programima i jedinstvenom tržištu EU, dalje se usklađujući sa pravilima i standardima EU i proširujući mogućnosti za građane i poslovnu zajednicu. **Implementirajući CRM agendu, ZB6 se obavezuje na slobodno kretanje robe, usluga, kapitala i ljudi;** povećanje mogućnosti investiranja kroz usklađivanje investicionih politika sa standardima EU i najboljom međunarodnom praksom; integrisanje zapadnog Balkana u panevropsko digitalno tržište i transformaciju industrijskih sektora, oblikovanje regionalnih lanaca vrijednosti i njihovo integrisanje u lance vrijednosti EU kako bi se region pripremio za stvarnost današnjice i izazove sutrašnjice.

Nadalje, u naredne četiri godine, između ostalog, obvezujemo se da ćemo:

1. proširiti zelene koridore i zelene trake na sve granične stanice / granične prelaze u ZB6, uključujući EU i susjedne države članice EU, tako da proširimo koncept zelenih koridora / zelenih traka izvan unutar ZB6; ubrzati implementaciju mjera za olakšavanje trgovine kako bi se smanjilo vrijeme čekanja na 70% u odnosu na sadašnje;
2. proširiti mrežu programa uzajamnog priznavanja roba i usluga, uključujući certifikate i rezultate ispitivanja industrijskih i poljoprivrednih proizvoda; stručne kvalifikacije i licence u turizmu, odabranim finansijskim uslugama i drugim ključnim sektorima usluga;
3. implementirati slobodu kretanja za studente, istraživače i profesore i za pojedince na osnovu ličnih dokumenata te ukloniti radne dozvole za međukompanijske transfere i pružaoce usluga;
4. privući vodeće investitore u obećavajuće održive regionalne lance vrijednosti;
5. smanjiti troškove regionalnih plaćanja i pripremiti se za pridruživanje jedinstvenom plaćanju u evrima (SEPA);
6. podržati regionalni inovacijski ekosistem da se uključi u evropske lance snabdijevanja kako bi se podstakla regionalna digitalna transformacija, razvoj vještina i posebno zelena i cirkularna ekonomija i uspostavljanje regionalnog inovacijskog fonda / inovacijske šeme u ranoj fazi;
7. omogućiti fiksni širokopolasni pristup internetu za najmanje 95% domaćinstava u svakoj ekonomiji; pokriti barem jedan glavni regionalni koridor s 5G do kraja 2025. i ključne industrijske gradove s 5G u svakoj od ZB6 do kraja 2023. godine;
8. uspostaviti region bez rominga i smanjiti troškove rominga između zapadnog Balkana i EU.

Uvjereni smo da snažni i napredni zapadni Balkan predstavlja nezamjenjiv doprinos evropskoj ekonomiji i sigurnosti te pomaže u oblikovanju budućnosti našeg zajedničkog kontinenta. Agenda zajedničkog regionalnog tržišta predstavlja viziju prosperiteta za naše građane jer oni teže da uživaju iste slobode kao i njihovi kolege u Evropskoj uniji i kako se WB6 približava integraciji u Evropsku uniju.

U ovakvim vremenima čvrsta saradnja-cooperation-bashkerunim- suradnja-соработка-сарадња postaje još značajnija

Autorski članak generalne sekretarke i zamjenice generalne sekretarke RCC-a Majlinde Bregu i Tanje Mišćević

Nije uobičajeno da jedan autorski članak potpisuju dvije osobe. Osim u jednom pogledu - nismo svi isti. To je, ustvari, naša najveća prednost u Vijeću za regionalnu saradnju. Dolazimo iz različitih zemalja, različitih smo vjeroispovijesti i porijekla te problemima pristupamo iz različitih uglova, ali svi donosimo određenu perspektivu identiteta koja obogaćuje naš svakodnevni rad na regionalnoj saradnji. Saradnja je u jednom složenom regionu od suštinskog značaja ako se žele napraviti konkretni pomaci. Drugim riječima, naša zastava je zastava zajedništva.

Oktober je 2020. godine. Već mjesecima svi živimo usporeno. Prije pola godine svi smo mislili da će se do kraja ljeta pandemija COVID-19 obuzdati i da ćemo se vratiti svojim uobičajenim načinima života. Danas, dok ovo pišemo i radimo od kuće u Tirani, odnosno Beogradu, kristalno je jasno da se uobičajeni način života promijenio, ali i da smo se mi drastično promijenili.

Nošenje maski, fizička distanca, izbjegavanje prijateljskih zagrljaja nakon što se dugo nismo vidjeli, sastanci, rad i školovanje putem interneta... sve je to sada nova normalnost i ne možemo a da ne osjećamo nostalgiju za svim stvarima koje smo ranije uzimali zdravo za gotovo. I dok čekamo na naučno rješenje protiv ovog kobnog neprijatelja mikroskopske veličine, radimo i borimo se sa sopstvenim strahovima da održimo vjeru i iskoristimo priliku da popravimo stvari – sada je vrijeme, jer smo shvatili koliko je sve relativno i nesigurno.

No, posljedice ovog majušnog, zajedničkog neprijatelja se već pokazuju. Vidljive su širom svijeta, a itekako su vidljive u našem regionu zapadnog Balkana, jer smo i ekonomski i društveno u panedmiju ušli sa velikim nedostacima u poređenju sa našim evropskim susjedima. Jedan od primjera u tom pogledu je zdravstvo, naša prva linija borbe protiv virusa, u koje je zapadni Balkan prije pandemije prilično skro-

mno ulagao, od 2,9 do najviše 5,4 odsto BDP-a (u poređenju sa 7 odsto prosjeka Evropske unije, pri čemu ne treba zaboraviti da kumulativno govorimo o mnogo više novca s obzirom na to da se BDP EU i regiona ne mogu porediti). Ovo tradicionalno zanemarivanje zdravstvenog sektora, uprkos brojnim nastojanjima da se reformiše, dovelo je do toga da imamo samo 2,3 doktora za 1.000 građana (prosjeck EU je 3,7), 5 medicinskih sestara (prosjeck EU je 8,6) i ne više od četiri bolnička kreveta (prosjeck EU je 6,1), što je bila prečica kojom smo dospjeli na „crne liste“ u kategoriji broja zaraženih građana na 100.000 stanovnika. Zajedno sa isto tako skromnim ulaganjima u istraživanja, koja su krajnji resurs za pronalazak lijeka (prosjeck regiona je oko 1 odsto BDP-a), uticaj na društvo je bio zagaranovan, sveprisutan osjećaj tjeskobe oko toga šta će se dogoditi.

Ni ekonomski uticaj ne zaostaje. Dovoljno je da odete do najbližeg tržnog centra, osvrnete se oko sebe i izbrojite koliko je radnji već zatvoreno. To je samo jedan element cijelog domino efekta u kojem su od marta do jula ove godine broj radnih mjesta i zaposlenost opali za 15 odsto. Mladi su naročito teško pogođeni. Njihova nezaposlenost je porasla za 27 odsto, čime je broj nezaposlenih mladih ljudi porastao na skoro 800.000, dok je nezaposlenost žena dostigla 53 odsto.

Da li je recesija već stigla?

Prema nekim procjenama, zapadni Balkan će imati najgoru recesiju u zadnje dvije decenije. A čini se da je ona već počela. Slab kapacitet zdravstva, veliko oslanjanje na kretanje kapitala i, u nekim slučajevima, velika zavisnost od turizma pogoršat će razmjeru i trajanje pada ekonomske aktivnosti u regionu. Predviđa se da će regionalni rast pasti na -5,1 odsto. Pad BDP-a u drugom kvartalu ove godine je ogroman, u nekim slučajevima do -20 odsto, što je u velikoj mjeri posljedica kolapsa turizma (Tabela 1). S obzirom na to da u svakom zlu ima i nešto dobro, imamo i neke dobre vijesti. Naime, očekuje se da će se rast u regionu popraviti i dostići 3,4 od-

Tabela 1. Agencije za statistiku sa zapadnog Balkana

	K1 2020. (%)	K2 (2020) (%)
ZAPADNI BALKAN	Agencija za statistiku	Agencija za statistiku
ALBANIJA	-2,3*	-10,2*
BOSNA I HERCEGOVINA	0,6	-10,5
KOSOVO*	1,3	-9,3
CRNA GORA	2,7	-20,2
SJEVERNA MAKEDONIJA	0,2*	-12,7*
SRBIJA	5,1	-9,2

sto 2021. godine. Međutim, pad direktnih stranih investicija u 2020. godini je već na 40 odsto, tako da održavanje likvidnosti preduzeća, poticanje ulaganja

u industrije koje su najviše pogođene pandemijom COVID-19 i održavanje lanaca snabdijevanja trebaju biti naš prioritet. Deficit tekućeg računa regiona

Samit 2020

Organizovan pod zajedničkim bugarskim i sjevernomakedonskim predsjedavanjem, Samit 2020, koji je održan 10. novembra 2020. godine, okupio je donosiocima odluka iz regiona i Evrope koji su se dogovarali o zajedničkom pristupu društveno-ekonomskom razvoju. Samit je rezultirao potpisivanjem deklaracija o zajedničkom regionalnom tržištu i zelenoj agendi.

U Ekonomskom i investicionom planu Evropske komisije jasno se navodi da će se jačanjem regionalne ekonomske saradnje i trgovine zapadni Balkan približiti jedinstvenom tržištu Evropske unije. Zbog toga je na Samitu u Sofiji usvojen i Akcioni plan sa konkretnim koracima koji će osigurati integraciju regionalnog tržišta u lance evropskog i svjetskog tržišta.

Akcioni plan ekonomije zapadnog Balkana trebaju provesti u periodu od 2021. do 2024. godine.

Vijeće za regionalnu saradnju i CEFTA će biti vodeće regionalne organizacije koje će pomagati zemljama zapadnog Balkana u provođenju plana, zajedno sa drugim regionalnim i međunarodnim partnerima, u skladu sa njihovim područjem rada.

je 6 odsto BDP-a i najviši je u posljednjih pet godina, što upućuje na to da su vanjske pozicije u većini zemalja i dalje ugrožene.

Udar pandemije COVID-19 na turizam

Šest ekonomija zapadnog Balkana zabilježilo je pad dolaska stranih gostiju od 75 odsto u prvoj polovini 2020. godine u odnosu na 2019., a očekuje se da će za povratak na nivo rasta od prije pandemije COVID-19 biti potrebne 3 do 4 godine. Nivo otkaza je u prosjeku između 15 i 20 odsto radnika na puno radno vrijeme i između 30 i 40 odsto radnika na pola radnog vremena. Kako bismo sagledali stvari moramo navesti nekoliko brojki koje govore o razmjeri ovih gubitaka. Naime, više od 12 miliona ljudi je prošle godine posjetilo zapadni Balkan, što je regionu donijelo zaradu od 7,2 milijarde eura. Turizam čini 10,2 odsto BDP-a regiona i više od 25 odsto izvoza! U prosjeku, 11,4 odsto svih zaposlenih na zapadnom Balkanu dolazi iz ovog sektora.

Oporavak treba započeti već sada

Imajući na umu ogromne nedostatke ovog dijela Evrope i razmjere štete, jasno je da će nam trebati pomoć, ali i da ćemo sami trebati da udružimo snage i prevaziđemo ovaj težak izazov. Evropska unija, pouzdan partner regiona, još je jednom priskočila u pomoć, ovog puta sa 9 milijardi eura predviđenih ekonomskim investicionim planom koji je ove sedmice predstavila Evropska komisija, što dolazi u pravo vrijeme. Zajedno sa već najavljene 3,3 milijarde eura za borbu protiv pandemije, ovo je poticaj za brži napredak ekonomskog razvoja, ali i još jedna potvrda nedvostruke podrške evropskoj perspektivi zapadnog Balkana. Ovo ulaganje EU, uz podršku instrumenta garancija za ovaj region, ima potencijal da privuče još 20 milijardi eura javnih i privatnih investicija. Kada sve zbrojimo, dolazi se do brojke od 32,3 milijarde eura, što bi bio ogroman poticaj, jer čini skoro 30 odsto BDP-a regiona od 100 milijardi

eura. Plan je veoma konkretan: ulaganje u održiv transport (puteve i željeznice, povezivanje glavnih gradova regiona), čistu energiju, životnu sredinu i klimu, digitalnu budućnost i ljudske kapacitete, ali i jačanje privatnog sektora i povećanje investicija. I na kraju, ali ne i manje važno, poziva se na izgradnju zajedničkog regionalnog tržišta, što će premostiti ekonomski jaz između ekonomija zapadnog Balkana i Evropske unije.

Regionalna saradnja kao sredstvo bržeg oporavka

Izlaz iz trenutne situacije moguć je zajedničkim naporima, udruženim radom na ostvarivanju zajedničkih ciljeva. Tu se Vijeće za regionalnu saradnju osjeća komotnim u ovim, sve osim komotnim, okolnostima. Mi radimo na razvoju održivog rješenja po mjeri regiona kako bismo pomirili planove i mogućnosti zapadnog Balkana sa realističnim ciljevima. Zajedničko regionalno tržište je program za period od 2021. do 2024. godine na kojem Vijeće za regionalnu saradnju sa partnerima i vladama sa zapadnog Balkana neumorno radi proteklih nekoliko mjeseci i zasnovan je na pristupu četiri slobode, čime se vrlo dobro odražavaju principi, pravila i propisi jedinstvenog evropskog tržišta. Prema studiji Svjetske banke (Redovni ekonomski izvještaj o zapadnom Balkanu, Svjetska banka, jesen 2019.), ovakva jača integracija tržišta zapadnog Balkana mogla bi regionu donijeti dodatnih 6,2 odsto rasta BDP-a. Ovaj ambiciozan program čine ciljne aktivnosti u četiri ključne oblasti. Prije svega, tu je sloboda kretanja robe, usluga, kapitala i ljudi, uključujući međusektorske mjere, kao što su zeleni koridori, radi usklađivanja sa evropskim pravilima i standardima i otvaranja mogućnosti za

preduzeća i građane.

Nadalje, imamo regionalni investicioni prostor u cilju usklađivanja investicionih politika sa evropskim standardima i dobrim međunarodnim praksama i promocije regiona stranim investitorima i onima sa zapadnog Balkana. Ovdje vidimo ogroman potencijal, odnosno više investicija koje dolaze u region, koji postaje pogodan za investitore, a istovremeno se rješavaju najveći nedostaci regiona - nezaposlenost i odliv kvalifikovane radne snage. Kao treće tu je razvoj regionalnog digitalnog prostora radi integracije zapadnog Balkana u panevropsko digitalno tržište, kao i razvoj regionalnog industrijskog i inovacionog prostora u cilju transformacije industrijskih sektora, oblikovanja lanaca vrijednosti kojima pripadaju i njihove pripreme za stvarnosti današnjice i izazove sutrašnjice. I na kraju, ali također ne manje važan, je zeleni program. Sve aktivnosti će imati „zeleni“ pristup, što odražava Evropski zeleni plan i prevodi ga u Zeleni program zapadnog Balkana.

Naše sudbina je u našim rukama

Mi, dakle, postavljamo temelje. Tu je ekonomski investicioni plan i zajedničko regionalno tržište za period od 2021. do 2024. koji zajedno čine važan element dugoročnog oporavka zapadnog Balkana te pružaju ogroman potencijal za održiv ekonomski rast i potpunu društveno-ekonomsku transformaciju regiona. U praksi to znači bolje puteve i željeznice, više boljih poslova, zdravu konkurenciju, čišći zrak, rijeke... U ovakvim vremenima čvrsta saradnja/cooperation/ bashkepunim/suradnja/saradnja dobija na još većem značaju. Međutim, kao i u svemu drugom, sve se svodi na ljudski faktor, na spremnost i volju za promjenom. Svaki dan novi je test, a naši napori ne bi vrijedili ništa kad ne bismo djelovali zajedno, kao cjelina. A kao što je neko rekao, cjelina nije ništa drugo nego zbir njenih dijelova.

ZAJEDNIČKO REGIONALNO TRŽIŠTE

Pokretač dublje regionalne ekonomske integracije i važan korak ka jedinstvenom tržištu Evropske unije

Zapadni Balkan

Jedan region, jedno tržište

#JedanRegionJednoTržište
#ZajedničkoRegionalnoTržište
#JačiZajedno
#CRM21_24

#OneRegionOneMarket
#CommonRegionalMarket
#StrongerTogether
#CRM21_24

**ATRAKTIVNIJI I KONKURENTNIJI
ZAPADNI BALKAN, BLIŽI
TRŽIŠTIMA EU**

POGODNOSTI

1 Više poslova i bolji poslovi + veći izbor po nižim cenama!

2 Olakšano putovanje, rad, studiranje i poslovanje u regionu, bez prepreka!

3 Integrisano tržište od 18 miliona ljudi je konkurentnije na evropskoj i globalnoj sceni nego šest manjih!

4 Ono regionu može doneti dodatni rast BDP od 6,7%!

ZAJEDNIČKO REGIONALNO TRŽIŠTE je za

Albaniju, Bosnu i Hercegovinu, Kosovo*, Crnu Goru, Severnu Makedoniju i Srbiju.

RegionalCooperationCouncil

This project is funded by the European Union

REGIONALNI TRGOVINSKI PROSTOR: slobodan protok robe, usluga, kapitala i ljudi → uklanjanje prepreka i smanjenje troškova i vremena potrebnog da se roba, usluge, kapital i ljudi slobodno kreću širom regiona

Smanjenje vremena čekanja na granicama na 70% → #ZeleniKoridoriZeleneTrake u okviru šest ekonomija Zapadnog Balkana i sa EU

Uklanjanje prepreka koje radne dozvole predstavljaju za unutarkompanijske transfere i pružaoce usluga, uključujući i odabrane profesije među svim ekonomijama Zapadnog Balkana

Uspostavljanje regionalnog tržišta e-trgovine

Slobodno kretanje širom Zapadnog Balkana uz ličnu kartu

Diplome/sertifikati i stručne kvalifikacije priznate svuda u regionu

Niže bankarske takse za plaćanja i prenos novca između šest ekonomija Zapadnog Balkana

REGIONALNI INVESTICIONI PROSTOR – promovisanje regiona kao jedinstvene destinacije za investiranje

Bolje investicione politike utemeljene na standardima EU → privlačenje najmanje 100 novih potencijalnih investicija u perspektivnim održivim regionalnim lancima vrednosti

REGIONALNI DIGITALNI PROSTOR – pridruživanje panevropskom digitalnom prostoru

Pristup brzom internetu za većinu domaćinstava u okviru Zapadnog Balkana do 2024.

Niže cene rominga sa EU

Industrijski gradovi u šest ekonomija Zapadnog Balkana pokriveni 5G mrežom

REGIONALNI INDUSTRIJSKI I INOVACIONI PROSTOR – unapređenje industrijske i inovacione infrastrukture kako bi se, između ostalog, podržala mala i srednja preduzeća i dobavljači povezali sa kompanijama sa ciljem održivog ekonomskog razvoja

Unapređenje industrijske i inovacione infrastrukture → podrška regionalnim malim i srednjim preduzećima i njihov lakši pristup izvorima finansiranja

Omogućen pristup međunarodnim tržištima za mala i srednja preduzeća

Tranzicija tradicionalne industrijske ekonomije u zelenu i cirkularnu ekonomiju

Uključivanje inovacija iz šest ekonomija Zapadnog Balkana u evropske lance dobavljača

Razvoj regionalne automobilske i poljoprivredno-prehrambene industrije

Jačanje turizma → Promovisanje Zapadnog Balkana kao regionalne turističke destinacije

U Ekonomskom i investicionom planu Evropske komisije jasno se navodi da će se jačanjem regionalne ekonomske saradnje i trgovine Zapadni Balkan približiti jedinstvenom tržištu EU. Akcioni plan za ZAJEDNIČKO REGIONALNO TRŽIŠTE je integralni deo procesa pristupanja regiona Evropskoj uniji.

Potrebno je da ekonomije Zapadnog Balkana Akcioni plan za ZAJEDNIČKO REGIONALNO TRŽIŠTE sprovedu do 2024. godine. Savet za regionalnu saradnju i CEFTA će biti vodeće regionalne organizacije koje će pomagati Zapadnom Balkanu u primeni Akcionog plana, zajedno sa drugim regionalnim i međunarodnim partnerima, u skladu sa njihovim poljem rada

ZAJEDNIČKO REGIONALNO TRŽIŠTE se oslanja na rezultate Višegodišnjeg akcionog plana za Regionalni ekonomski prostor:

Usluge rominga sada plaćamo od 86% do 96% manje u okviru čitavog Zapadnog Balkana

Od jula 2021. cena rominga širom Zapadnog Balkana biće ukinute

Imamo svoj Digitalni samit Zapadnog Balkana – više mogućnosti za privredne subjekte i građane u digitalnoj areni

Trgovina robom veća je za 25% → Trgovina i transport naših proizvoda (hrana, lekovi, itd.) brži su širom Zapadnog Balkana

Možemo prodavati ili kupovati većinu usluga u bilo kojoj drugoj ekonomiji Zapadnog Balkana

Direktne strane investicije uvećane su za 35% od 2016.

VTKBiH i HGK organizirale gospodarski forum

Forumu, održanom 4. prosinca 2020. godine u hotelu „Mostar“ u Mostaru, uz poštivanje propisanih epidemioloških mjera, sudjelovali su gospodarstvenici i uzvanici, a među njima i zamjenik predsjedatelja Doma naroda Parlamentarne skupštine BiH prof. dr. sc. Dragan Čović i ministar gospodarstva i održivog razvoja RH dr. sc. Tomislav Čorić

Vanjskotrgovinska komora Bosne i Hercegovine, u suradnji s Hrvatskom gospodarskom komorom, organizirala je gospodarski forum „Ulazak RH u EU, odraz na razvoj gospodarstva – pozitivna iskustva primjenjiva u BiH“.

Uzvanike su pozdravili i prigodno im se obratili dr. sc. Vjekoslav Vuković, predsjednik Vanjskotrgovinske komore Bosne i Hercegovine, i dr. sc. Luka Burilović, predsjednik Hrvatske gospodarske komore.

Predsjednik Vuković zahvalio se Hrvatskoj gospodarskoj komori s kojom, kako kaže, Komora ima odličnu suradnju i prijateljski odnos, a koja će danas prenijeti svoja iskustva ulaska Hrvatske u EU kako bismo vidjeli što od toga može primijeniti BiH.

„HGK nam je znatno pomogla svojim iskustvima i prijedlozima u tome kako pomoći turizmu u BiH, promovirati domaće proizvode te uspješno provesti digitalizaciju Komore. Očito da između dviju komora i prijateljskih zemalja postoji mnogo onoga što možemo naučiti jedni od drugih, koristiti iskustva i nastojati ih što kvalitetnije primijeniti na tržištima Bosne i Hercegovine i Hrvatske“, poručio je Vuković koji je predstavio i vanjskotrgovinsku razmjenu BiH sa svijetom.

Predsjednik HGK-a Luka Burilović rekao je kako je put Hrvatske do članstva bio mukotrpan i dug, ali ulaskom u EU Hrvatska je višestruko profitirala.

„Otvorilo nam se novo tržište, uki-

nule su se carinske barijere, dobili smo pristup EU fondovima, ali nismo izgubili stare veze i tradicionalna tržišta pa nam je BiH tako i dalje jedan od najznačajnijih vanjskotrgovinskih partnera. Šesti najznačajniji partner po ukupnoj robnoj razmjeni i četvrti po izvozu“, rekao je predsjednik Burilović, a posebno je istaknuo ulogu Hrvatske gospodarske komore u procesu ulaska Hrvatske u EU.

„Sukreirali smo bilateralne pregovore o slobodnoj trgovini i sporazume o pojednim gospodarskim granama i time je Komora izravno utjecala na izmjene zakona koji su bili u interesu hrvatskih tvrtki. Brojni djelatnici Komore sudjelovali su u pregovaračkim skupinama lobbirajući za interese naših članica, a čak dva naša djelatnika bili su glavni pregovarači za 6 poglavlja“, pojasnio je Burilović.

Najznačajniji vanjskotrgovinski partner BiH je Europska unija koja u ukupnom obujmu razmjene s BiH sudjeluje s gotovo 70 posto. Na tržište EU BiH najviše izvozi u Njemačku, a uvozi iz Hrvatske koja je i najznačajniji vanjskotrgovinski partner po obujmu razmjene, dok je Srbija najznačajnije tržište iz CEFTA regije.

Potpredsjednik HGK-a za međunarodne poslove i EU Ivan Barbarić istaknuo je neke konkretne benefite ulaska Hrvatske u EU.

„Hrvatska je od 2014. do 2020. godine ugovorila 11,1 milijardi eura iz EU fondova, a neki od strateških, velikih projekata koji se sufinanciraju tim sredstvima su i izgradnja Pelješkog mosta s

357 milijuna eura i nadogradnja Zračne luke Dubrovnik s 95 milijuna eura“, pojasnio je Barbarić.

Kao glavne prednosti poslovanja na EU tržištu istaknuo je bescarinsko poslovanje, smanjene troškove prekograničnog poslovanja i slobodu kretanja kapitala i radne snage, a kao prepreke nejednake troškove poslovanja zbog različitih poreznih sustava, nedostatak informiranosti o mogućnostima jedinstvenog EU tržišta i ograničeno pružanje prekograničnih usluga.

„Ulazak u EU svakako je prilika za razvoj gospodarstva, a sredstvima iz EU fondova potiče se gospodarski rast, zapošljavanje i poboljšava kvaliteta života stanovnika“, kazao je potpredsjednik HGK-a.

Direktorica tvrtke Interkomerc koja proizvodi aluminijske rasvjetne stupove i LED rasvjetu Vedrana Hamzić pohvalila je organizaciju Forumu, a zanimalo ju je i kako riješiti problem odlaska radne snage i odljeva mozgova na tržište EU.

Iz HGK-a su poručili kako provode projekt Dualnog obrazovanja kojemu je cilj da što više mladih ostane u Hrvatskoj, a u raspravu se uključio i ministar Čorić kazavši kako će iseljavanja biti sve dok cijena rada na razini EU bude veća nego u zemljama tranzicije. Istaknuo je i kako treba ulagati u tehnologiju, znanje i ljude jer alternative nema.

Po završetku gospodarskog foruma za kolege iz komorskog sustava je organiziran obilazak vinskog podruma Hercegovina vino.

Unapređenje saradnje BiH - Turska

Potpisani sporazumi o saradnji s MUSIAD-om i TOBB-om

Udruženje nezavisnih industrijalaca i biznismena MUSIAD pozvalo je Spoljnotrgovinsku komoru Bosne i Hercegovine da, u okviru sajma MUSIAD EXPO 2020 koji je održan od 18. do 21. novembra 2020. godine u Istanbulu, sa Republikom Turskom potpiše Memorandum o razumijevanju. Tim povodom je predsjednik Komore dr sc. Vjekoslav Vuković boravio u radnoj posjeti Istanbulu koju je iskoristio da potpiše i prethodno usaglašen Sporazum o osnivanju Foruma privrednih komora BiH - Republika Turska (TBHC).

Potpisani sporazum sa MUSIAD-om okvirno definiše međusobnu saradnju i podrazumijeva realizaciju aktivnosti u oblasti industrije, finansija, investicija i drugih oblasti o kojima se strane međusobno dogovore. Takođe, jačaće se saradnja kroz redovnu razmjenu znanja, resursa, projekata i inicijativa kojima će se doprinijeti povećanju trgovine i investicija. Potpisnice su u obavezi podsticati svoje članice za učešće na međunarodnim sajmovima, poslovnim seminarima i drugim aktivnostima u organizaciji Komore i MUSIAD-a. Kako je istaknuto tokom potpisivanja, Bosna i Hercegovina je prepoznata kao zemlja bogata prirodnim potencijalima koji su, nažalost, nedovoljno iskorišteni. Kao takva, BiH je posebno značajna za članice MUSIAD-a, čime se otvaraju mnoge mogućnosti za saradnju i direktna ulaganja kojima bi se doprinijelo jačanju ekonomskih prilika u Bosni i Hercegovini. Predstavnici MUSIAD-a

podsjetili su na prošlogodišnji IBF forum koji je izuzetno uspješno realizovan u Sarajevu uz učešće velikog broja MUSIAD-ovih članica, te je izražena posebna zahvalnost Komori na njegovoj organizaciji i realizaciji. Inače, MUSIAD je nevladina organizacija koju je osnovalo pet privrednika industrijalaca 1990. godine i predstavlja 60 000 preduzeća s više od 11 000 članica u Turskoj i inostranstvu. Organizacija ima 86 kontakt tački u Republici Turskoj te 223 kontakt tačke u 93 različite zemlje širom svijeta. Takođe, broji 1,6 miliona zaposlenika.

Komora već dugi niz godina odlično saraduje sa Unijom privrednih komora Republike Turske što je rezultiralo potpisivanjem Sporazuma o saradnji, odnosno osnivanju Foruma privrednih komora BiH - Republika Turska (TBHC). Potpisani sporazum, između ostalog, podrazumijeva jačanje dijaloga i trgovine, kao i ekonomskih pitanja od zajedničkog interesa te pojednostavljenje bilateralno-multilateralne trgovine i investicija. Predstojeće aktivnosti biće usmjerene ka jačanju ekonomskih odnosa između zemalja, uključujući promociju unapređenja trgovine, investicija i finansijskih tokova; promociju razvoja aktivnosti usmjerenih ka implementaciji zajedničkih projekata; međusobnu saradnju u okviru međunarodnih platformi u kojima su STKBiH i TOBB članice među kojima su Evrokomora, Islamska Komora, Asocijacija balkanskih komora itd.

Cilj novoosnovanog TBHC-a pr-

venstveno se ogleda u identifikovanju pitanja koja mogu imati pozitivan uticaj na međusobno poslovanje i održavanje konstantnog dijaloga te uspostavljanje snažne mreže kontakata putem komora. Pored navedenog, planirano je organizovanje radionica, seminara, okruglih stolova, konferencija, sajmova i matchmaking događaja, ali i prikupljanje poslovnih informacija i kreiranje relevantnih publikacija i deklaracija. Neizostavna je i promocija najboljeg mogućeg povezivanja BiH i Turske kada su u pitanju putna, pomorska i vazдушna infrastruktura.

Organizaciono, TBHC će imati dva kopredsjedavajuća, po jednog iz STKBiH i TOBB-a, i isto tako dva potpredsjednika. Svaka od strana će delegirati po osam članica, predstavnika kompanija, koji će pored predsjednika i potpredsjednika činiti Upravni odbor TBHC-a. Za operativno funkcionisanje TBHC-a biće zadužen Generalni sekretarijat. Planirano je redovno održavanje sastanaka i foruma dva puta godišnje, jednom u BiH, jednom u Turskoj. Po potrebi, u okviru TBHC-a mogu se formirati radne grupe po različitim oblastima koje će raspravljati o strateškim temama, kao i sugerisati koji su to mehanizmi koji bi značajno doprinijeli ubrzanju i pojednostavljenju poslovnih odnosa.

Danijela Kovač

Podrška privredi i nove usluge za bh. kompanije

Digitalna transformacija danas više nije pitanja izbora - ona je neizbježna, neophodna i nezaobilazna. Ukoliko je posmatramo iz ugla privrede, digitalizacijom se ostvaruju bolji poslovni rezultati, posebno u pogledu ušteda, te produktivnosti i efikasnosti poslovanja, profitabilnost i konkurentska prednost na tržištu.

21-22 October 2020

Match & Furnish 2020

Online fair for furniture & wood sector in Bosnia and Herzegovina

Prepoznajući važnost uvođenja digitalnih tehnologija u cjelokupno bh. društvo, Komora je 2019. godine pripremila Ediciju „Digitalna transformacija Bosne i Hercegovine“ koju čini 13 studija. Ove studije, u kojima se govori o poljoprivredi, transportu, logistici, saobraćaju, ekologiji, finansijama, zdravstvu... daju prikaz stanja i onoga što trebamo uraditi.

U 2020. godini, posebno pojavom pandemije, u Bosni i Hercegovini je ubrzan proces digitalne transformacije, ali samo u nekim segmentima. Međutim, i najjednostavnija softverska rješenja, kao što je recimo Zoom, pomogla su da se održe kontakti s poslovnim partnerima.

U novonastalim okolnostima Komora je svoje poslovanje prilagodila potrebama privrednika i već u prvim danima pandemije organizirala online edukacije od značaja za poslovnu zajednicu, a nakon toga i online sajmove, online poslovne susrete, online stručne konferencije.

28-29 October 2020

Match & Innovate 2020

Online fair for metal sector in Bosnia and Herzegovina

Online sajmovi - Poslovno povezivanje i internacionalizacija

Online sajam Match & Furnish 2020 prvi je događaj ove vrste koji je organizirala Komora kao odgovor na otežan pristup ciljnim tržištima u doba pandemije kao i radi nesmanjene potrebe bh. firmi za poslovnim povezivanjem i internacionalizacijom. Na online sajmu je sudjevala 21 bh. firma u svojstvu izlagača te 61 posjetilac iz 19 zemalja svijeta.

Izlagači na online platformi su bh. kompanije: BOSNIAN BEECH BOARD, DELFIN TRGOTRANS,

DELIBAŠIĆ POLIURETANI, DINECO, EČO COMPANY, EDEN GARDEN, EMA-KONJUH INTERNATIONAL, FAGUS GROUP, FEF EXPORT-IMPORT, FORMINO, GMP KOMPANI, GO PACK, INGRAT, IZAZOV, MASTERWOOD, MS & WOOD, NAMJEŠTAJ (SOLIDWOOD), NOVA AMBIENTA, RUKOTVORINE (ZANAT), SOLIGNA i STORIA.

Ukupno je održano 108 b2b sastanaka i to virtuelno putem videolinka.

Na ovaj su način učesnici mogli upoznati sagovornike, razmijeniti informacije o svojim poslovnim potrebama i dogovoriti eventualne modalitete saradnje.

Po dosadašnjim anketama saznajemo da su učesnici, dakle i izlagači i posjetioci online sajma, iskazali zadovoljstvo kvalitetom održanih sastanaka i ocijenili da kod jednog broja partnera postoji potencijal za poslovnu saradnju. Svi učesnici su pozdravili ovaj vid poslovnog povezivanja i time nama, kao organizatorima, dali „zeleno svjetlo“ da i ubuduće nastavimo razvijati digitalne usluge podrške internacionalizaciji bh. kompanija.

Na tom putu, Komora će firmama pomagati i da izgrade vlastite vještine prezentacije kompanije u virtuelnom obliku kako bi se što bolje predstavili potencijalnim kupcima i partnerima.

Također, Komora je kompanije iz sektora namještaja promovirala i reklamiranjem u austrijskom stručnom časopisu za namještaj i interijer Wohnkultur. Tako je jedan broj bh. firmi promoviran u štampanom i digitalnom izdanju časopisa auditoriju od preko 12.000 stručnih čitalaca na tržištima Austrije i Njemačke. Ovaj vid podrške bh. kompanijama ima za cilj zadržati pažnju poslovnih partnera i kupaca.

Drugi online sajam i b2b sastanci u organizaciji VTKBiH i Enterprise Europe Network, uz podršku SBA EU projekta (razvojni okvir za MSP) koji provodi EDA (Agencija za razvoj preduzeća Banja Luka) bio je za metaloprerađivački sektor Bosne i Hercegovine.

Platforma online sajma pod nazivom Match & Innovate okupila je 68 učesnika, a u dva dana predviđena za virtuelne b2b susrete održano je 39 sastanaka.

Na sajmu su učestvovala bh. kompanije: MDG International Sarajevo, Medena Commerce Tešanj, Inox Ajanović Tešanj, Alrpo Vlasenica, Cromex Prijedor, Elvaco Metpro Bijeljina, Zinkteknik Mostar, TIKT Manufaktura Gradiška, Femetall Zenica, TTO Sarajevo, Argerr Sarajevo, SIK Mostar, Deling Tuzla, Global Metal Construction (GMC) Usora, Pobjeda Tešanj, Kolektor Laktaši, MC Autometal Višegrad, TMD Production Centre Gradačac.

Posjetioci online sajma, njih 50, bili su iz 10 zemalja, i to Austrije, Belgije, Bugarske, Hrvatske, Italije, Sjeverne Makedonije, Poljske, Srbije, Slovenije i Turske.

Digitalna transformacija dobila podršku Bugarske razvojne pomoći

Cijeneći značaj ubrzanja procesa digitalne transformacije BiH Komora je pokrenula projekat „Digitalna transformacija“ s ciljem promocije procesa digitalne transformacije u Bosni i Hercegovini kako bi se minimalizirale, prevladale ili ukinule postojeće prepreke za poslovanje te podigla svijest o značaju procesa za postizanje boljih poslovnih rezultata.

Podršku projektu i predviđenim aktivnostima dala je Republika Bugarska dodjelom nepovratnih finansijskih sredstava za realizaciju projektnih aktivnosti u 2020. godini. U skladu s potpisanim Sporazumom između Komore i Ministarstva vanjskih poslova Republike Bugarske, kojim je predviđena organizacija konferencija/edukacija u pet bh. gradova, Komora je u 2020. godini organizirala dva događaja za poslovnu zajednicu, predstavnike institucija i organizacija.

Na događajima, koji su održani u Bihaću i Sarajevu, ukazano je na značaj digitalne transformacije u pojedinim oblastima i predstavljeni su uspješni primjeri bh. kompanija koje su prepoznale značaj digitalne transformacije i svoj rad posvetile istoj.

U povodu realizacije projektnih aktivnosti, ambasadorica Republike Bugarske u BiH N. J. E. Avgustina Cvetkova-Karabaševa je, između ostalog, kazala da je pandemija COVID-19 naglasila koliko digitalne usluge mogu biti važne za društvo i poslovanje te izrazila nadu da će organizirani događaji pokrenuti raspravu i rezultirati zaključkom da je digitalna transformacija ključ za ostvarenje ekonomskog napretka i društvenog rasta.

Učesnicima događaja, koji su podržani sredstvima Bugarske razvojne pomoći, distribuirani su promotivni materijali i studije iz Edicije „Digitalna transformacija BiH“.

U sklopu ovog projekta, Komora će u 2021. godini, ukoliko epidemiološka situacija bude dozvoljavala, organizirati događaje u još tri grada u Bosni i Hercegovini.

Promocija privrede BiH

VTKBiH želi podržati izradu promotivnih online profila za kompanije iz svih sektora privrede Bosne i Hercegovine, s ciljem da u vrijeme pandemije budu iskorišteni svi alati za digitalno predstavljanje potencijala privrede.

Online profili kompanija, koje žele da predstavljaju svoje proizvode/usluge potencijalnim inostranim partnerima, bit će postavljeni na posebnoj podstranici engleske verzije internetske stranice Komore: www.komorabih.ba.

Primarni cilj je pripremiti online profile koji će predstaviti izvozne kompanije, njihove proizvode (brendove) i mogućnosti saradnje. Podstranica s profilima, koja će predstavljati potencijal bosanskohercegovačke privrede za saradnju s inostranim partnerima, bit će korištena kao online alat za promociju na značajnim međunarodnim sajmovima u inostranstvu, na poslovnim forumima i konferencijama te distribuirana potencijalnim partnerima iz sektora, kao i na adrese diplomatsko-konzularnih predstavništva širom svijeta.

Potrebno je da kompanije iz Bosne i Hercegovine zainteresirane za ovaj vid promocije i ostvarivanje novih poslov-

nih kontakata, kako na domaćem tako i na međunarodnom tržištu, popune formular dostupan na linku <http://www.komorabih.ba/poziv-bh-kompanijama-za-dostavu-informacija-za-izradu-on-line-profila-za-promociju-i-poslovno-povezivanje-s-ino-partnerima/> na engleskom jeziku i dostave ga putem e-maila na adresu nina.dabic@komorabih.ba i/ili eldina.begovic@komorabih.ba.

Edukacije - Učestvovalo 2.299 polaznika

Institut za edukaciju VTKBiH je u 2020. planirao 37 edukativnih događaja ali je zbog vanredne situacije i iskazanih potreba za većom podrškom bh. privredi uslijed pandemije COVID-19 organizirao njih 58 (seminari, webinar, radionice, škole i interne edukacije). Činio je to samostalno ili u saradnji s domaćim i međunarodnim partnerima. Neki od njih su: Ministarstvo vanjske trgovine i ekonomskih odnosa BiH, Ministarstvo vanjskih poslova BiH, Agencija za državnu službu BiH, Agencija za nadzor nad tržištem BiH, Predstavništvo Fondacije Konrad Adenauer u BiH, iDijaspora, Adizes (ASEE), Ekonomski fakultet Univerziteta u Sarajevu, KVP WB6, WB6 CIF, Vijeće stranih investitora (FIC), ASK, CENER, Enova, APOSO, Confida, ICS itd.

Ovo je najveći broj organiziranih edukacija u jednoj godini zabilježen u posljednjih nekoliko godina, kao i sam broj učesnika edukacija - njih 2.299.

Također, Komora je organizirala 44 besplatne i 14 komercijalnih edukacija. Posebno zadovoljstvo predstavlja činjenica da smo sve navedeno ostvarili na opće zadovoljstvo polaznika naših edukacija koji su edukativne aktivnosti ocijenili prosječnom ocjenom iznad 4,60 od maksimalnih 5,00.

Usprkos krizi koja je pogodila našu privredu uspjeli smo organizirati edukacije komorskih „edukativnih brendova“ kao što su: Škola vanjskotrgovinskog poslovanja, FIATA - Škola špedicije, Škola ekonomske diplomatije - napredni modul te Kako napisati uspješnu aplikaciju za EU fondove.

Prilikom realiziranja navedenih škola njihove programe smo prilago-

dili novonastaloj situaciji. Tako smo, naprimjer, prilikom organiziranja Škole ekonomske diplomatije (COVID-19) - napredni modul za predavače imali učesnike među kojima su bili izvršni direktor EUROCHAMER-a, pomoćnica ministra vanjskih i evropskih poslova Republike Hrvatske, zamjenik direktora Vijeća za promociju i međunarodnu trgovinu NR Kine, glavni savjetnik direktora Unije privrednih komora Republike Turske (TOBB), generalni sekretar Komorskog investicionog foruma i dr. To je bio modul i skup koji je, u dosadašnjoj organizaciji VTKBiH, organiziran na najvišem nivou.

Sve to je rezultat pravovremenog organiziranja i prelaska na online način edukacije, odlične saradnje sa dugogodišnjim partnerima koji su snosili troškove angažmana predavača, ali i prekovremenog rada, kao i rada za vrijeme vikenda pojedinih zaposlanika Instituta za edukaciju u periodu od aprila do novembra.

Institut za edukaciju VTKBiH ostaje predan komorskoj misiji i viziji u pogledu pripreme, organizacije i realizacije inovativnih, stručnih i za bh. privredu korisnih i značajnih edukativnih programa. S tim u vezi, kreiran je Plan edukativnih aktivnosti Instituta za edukaciju u 2021. godini.

Potencijali Luke Ploče za bh. gospodarstvenike

Luka Ploče d. d. je luka univerzalne namjene preko koje se obavlja transport gotovo svih vrsta tereta koji se pojavljuju u međunarodnom pomorskom prometu. Zbog svoje geostrateške pozicije i novih ulaganja uvrštena je na svjetsku kartu luka koje mogu prihvatiti CAPE SIZE brodove (veličine do 180.000 DWT)

GAZ TERMINALA: 9,7 m
BROJ VEZOVA: 2
DUŽINA OBALE: 360 m

Vanjskotrgovinska komora Bosne i Hercegovine, u suradnji s Lukom Ploče d. d. Hrvatska, organizirala je prezentaciju skladišnih i transportnih kapaciteta Luke Ploče za gospodarstvenike iz Bosne i Hercegovine.

Prije prezentacije, sudionike je pozdravio i prigodno im se obratio dr. sc. Vjekoslav Vuković, predsjednik Komore. On je tom prigodom izrazio nadu da će prezentacija doprinijeti pronalasku novih kapaciteta i korištenja potencijala terminalskih i drugih usluga u međunarodnom pomorskom prometu.

Luka Ploče, kako je istaknuto tijekom prezentacije, raspolaže s ukupno sedam terminala koji omogućuju profesionalne usluge u pomorskom prometu, lučke usluge te usluge skladištenja robe i špedicije. Kategorizirana je kao luka univerzalne namjene te služi za prekrcaj gotovo svih vrsta tereta koji se pojavljuju u međunarodnom pomorskom prometu.

Ukupni godišnji prekrcajni kapacitet Luke Ploče procjenjuje se na 4,8 milijuna tona rasutih i generalnih tereta. Kapacitet kontejnerskog prometa procjenjuje se na 60.000 TEU godišnje. Sedam od osam operativnih obala u Pločama s dubinom do 14 m (novi terminal ima dubok gaz do 18 m) omogućuje prihvat plovila do veličine Panamax brodova, dok željeznički kolosijeci, koji se protežu uzduž operativnih vezova, izravno povezuju luku s njezinim gravitacijskim područjem. Sva pristaništa imaju priručne skladišne objekte. U luci se nalaze i dva silosa: jedan

GAZ TERMINALA: 14 m
DUŽINA OBALE: 280 m
ŠIRINA RO/RO RAMPE: 24 m

Sastanci i posjete Luci Ploče

Predsjednik VTKBiH dr. sc. Vjekoslav Vuković je tijekom 2020. godine održao niz sastanaka s predstavnicima Luke Ploče na kojima je razgovarano o mogućnostima suradnje te o potencijalima i uslugama koje ova luka može pružiti izvoznim orijentiranim kompanijama iz Bosne i Hercegovine. Također, upriličeni su i posjeti Luci Ploče s predstavnicima institucija i gospodarstva Bosne i Hercegovine. O potencijalima za suradnju s Lukom razgovorno je i na sastanku predsjednika Vukovića s Lukom Burilovićem, predsjednikom Hrvatske gospodarske komore.

za žitarice, drugi za glinicu.

Pozicionirana u središnjem dijelu Jadrana, između Splita i Dubrovnika, Luka Ploče jedna je od glavnih strateških hrvatskih luka. Izvrsna prometna povezanost te povoljna geostrateška pozicija na čvorištu važnih industrijskih puteva čine je nezaobilaznom poveznicom Jadrana, Mediterana i srednje Europe.

Svoju tradiciju poslovanja dužu od 70 godina temelji na proširivanju poslovanja, osviještenosti kvalitetne usluge i novim

investicijama, što je temelj kontinuiranog rasta i razvoja na tržištu. Sukladno tome, dugi niz godina Luka Ploče d. d. poslovala je uspješno kao društveno poduzeće, a taj trend je nastavila i kao dioničko društvo.

Iako je riječ o luci u Republici Hrvatskoj, od iznimne je važnosti za gospodarstvo Bosne i Hercegovine, a dovršetkom Koridora Vc, Luka Ploče d. d. će zajedno s cijelom dolinom Neretve dodatno proširiti svoje poslovanje i na ostale zemlje zapadne i srednje Europe.

Projekt „100 najvećih u BiH“ vratio u fokus privredu i istakao pozitivne primjere poslovanja

Od 764 rangirane kompanije njih 453 je iz Federacije BiH, 281 iz Republike Srpske i 30 iz Brčko distrikta. Sve one zajedno ostvarile su 30,764 milijarde KM prihoda, izvoz ovogodišnjih rangiranih je bilježio 5,659 milijardi KM, a sve zajedno zapošljavale su 137.501 ljudi. Ukupna dobit koju su ostvarile iznosila je 1,980 milijardi KM.

Nastavljajući tradiciju dugu 33 godine, u septembru je u Sarajevu okončan projekt „100 najvećih u BiH“ koji tradicionalno organizuju Poslovne novine u suorganizaciji sa Vanjskotrgovinskom komorom BiH i bonitetnom agencijom LRC Sarajevo te generalnim pokroviteljem EuroExpress brza pošta d. o. o. Banja Luka. Ove godine višemjesečna projektna kampanja se realizovala pod sloganom „Moramo naprijed“.

Promociju najuspješnijih, koja je održana u sarajevskom hotelu Hills, svečano je otvorio **Staća Košarac**, ministar vanjske trgovine i ekonomskih

odnosa BiH, koji je uručio najveće priznanje za ukupne postignute rezultate „Pečat 100 najvećih u BiH“ **Edinu Deljkoviću**, direktoru kompanije Kliko d. o. o. Sarajevo. Ova kompanija je u 2019. povećala broj zaposlenih za 57%, izvoz za 70%, dobit za 54%, prihodi su im rasli za 71%, investirali su cca milion KM, a za društveno odgovorne projekte izdvojili su 120.000 KM.

Priznanja za najveće izvoznike u TOP 100 uručio je **dr. sc. Vjekoslav Vuković**, predsjednik Vanjskotrgovinske komore BiH. Priznanje za najvećeg izvoznika u kategoriji velikih kompanija dodijeljeno je kompaniji ArcelorMittal d. o. o. iz Zenice, koja je u 2019. izvezla 440.499.678 KM, te kompaniji HEP-Energija d. o. o. Mostar u kategoriji srednjih kompanija, koja je zabilježila izvoz od 16.388.016 KM.

Na prvom mjestu po ostvarenom prihodu u 2019. godini na ljestvica-

ma TOP 100 ove godine našli su se: Holdina d. o. o. Sarajevo sa ostvarenih 1.312.111.320 KM u kategoriji velikih firmi, TOPDOM-B&H d. o. o. Banja Luka sa ostvarenih 23.711.457 KM prihoda u kategoriji srednjih firmi, dok je BH Šped d. o. o. Srebrenik vodeći u kategoriji malih firmi se ostvarenih 7.956.317 KM prihoda.

Najveću dobit u kategoriji velikih firmi ostvario je Lager d. o. o. Posušje u iznosu od 115.648.643 KM. U kategoriji srednjih najveću dobit inkasirao je Oki d. o. o. Sarajevo u iznosu od 9.767.971 KM, dok je u kategoriji malih preduzeća najbolji Mile-Stone consulting d. o. o. Istočna Ilidža sa ostvarenih 4.134.225 KM dobiti.

U kategoriji malih TOP 100 preduzeća po izvozu na prvom mjestu je Gromi drvo d. o. o. Sarajevo koje je u prošloj godini izvezlo proizvoda u vrijednosti od 6.824.153 KM.

Tokom promocije najbolje rangiranih kompanija dodijeljeno je i

tridesetak priznanja za prvoplasirane po prihodu u 2019. godini u određenim privrednim djelatnostima, među kojima su: BH Telecom d. o. o. Sarajevo, FIS d. o. o. Vitez, Nelt d. o. o. Istočno Sarajevo, Porsche BH d. o. o. Sarajevo, dm drogerie markt d. o. o. Sarajevo, Bosnalijek d. d. Sarajevo i mnogi drugi.

Rezimirajući ovaj poslovni događaj **Emil Kučković**, direktor Poslovnih novina i član Uprave LRC Group, istakao je: „U vrijeme kada se svjetska, regionalna i domaća ekonomija suočavaju sa izazovima u poslovanju uzrokovanim pandemijom COVID-19, bitnije je nego ikada vratiti u fokus bh. privredu i predstaviti u javnosti pozitivne primjere kompanija koje su uspjele prilagoditi svoj model poslovanja kako bi prevazišle krizu i postigle izvrsne poslovne rezultate. One svima nama mogu biti putokaz da se može i mora naprijed, kako glasi i slogan naše ovogodišnje konferencije. Osim toga, bitno je da sada raspoložemo podacima o poslovanju kompanija u 2019. godini koji će nam iduće godine predstavljati osnov za praćenje efekata koje je ostavila pandemija na bh. privredu.“

Analizu poslovanja velikih, srednjih i malih kompanija za Poslovne novine, prema riječima **Alene Ahmetspahić-Fočo**, direktorice projekta „100 najvećih u BiH“, i ove godine uradila je bonitetna agencija LRC d. o. o. iz Sarajeva.

„Ove godine analizirano je 34.516 kompanija iz Federacije BiH, Republike Srpske te prvi put iz Brčko distrikta, koje su u roku predale svoje završne račune nadležnim entitetskim agencijama, čime smo konačno objedinili ekonomsku sliku BiH. Od ovog broja, samo je njih 764 (velikih, srednjih i malih) pronašlo mjesto na rang-listama 100 najvećih u BiH, i to po prihodu, dobiti, izvozu. Ove godine na ljestvicama uspjeha je čak 360 kompanija koje se prošle godine nisu plasirale na ove liste“, istaknula je Ahmetspahić-Fočo.

Predsjednik Vanjskotrgovinske komore BiH **dr. sc. Vjekoslav Vuković** je čestitao dobitnicima priznanja i naglasio da će oporavak preduzeća i cjelokupne ekonomije BiH uveliko zavisiti od oporavka preduzeća u zemljama Evropske unije, odnosno tržišta koje je

100
NAJVEĆIH
U BOSNI I HERCEGOVINI
2020

glavni vanjskotrgovinski partner BiH i nosi 72 odsto ukupnog izvoza naše zemlje. „U narednom periodu bit će neophodno sinhronizovati proizvodnju sa potrebama tržišta“, rekao je Vuković te naglasio da će kompanije morati izvršiti i rekonstrukciju poslovanja i prilagoditi se novim potrebama tržišta i drugačijim načinima poslovanja.

EuroExpress brza pošta iz Banje Luke ove godine je bio generalni sponzor i promoter projekta „100 najvećih u BiH“ i regiji. Povodom toga je **Gordana Tujković**, direktorica komercijalnog sektora, na press konferenciji izjavila:

„Odlučili smo da u i ovoj godini teških ekonomskih okolnosti uzrokovanih pandemijom budemo uz svoje partnere i prijatelje iz Poslovnih novina, LRC-a i Spoljnotrgovinske komore BiH. Ovogodišnjim pokroviteljstvom dali smo podršku očuvanju kontinuiteta projekta, vrijednosti koje on njeguje i podržati inicijativu „Moramo naprijed“, kojom svi zajedno želimo stimulirati oživljavanje naše privrede i poslovanja nakon udara krize.“

EuroExpress brza pošta je vodeća kompanija u svojoj djelatnosti na tržištu BiH i u prethodnom teškom periodu je potvrdila svoju stabilnost i pouzdanost kao sigurnog partnera nezavisno od situacije u poslovnom okruženju. Brzinom reagovanja prema zaposlenima, kreiranjem kvalitetne i konstruktivne poslovne politike kompanije obezbjedili su svim svojim korisnicima najkvalitetnije usluge i sigurnu distribuciju njihovih proizvoda. Uz veliku zahvalnost za dobijeno povjerenje u ovom teškom periodu, iz EuroExpressa

poručuju svojim vjernim i budućim korisnicima da za njih pripremaju mnoge novitete i olakšice ove jeseni, a svim privrednicima iz BiH i regije da nastave prilagođavanje, razvoj i dalje unapređenje svog biznisa, jer „Moramo naprijed“.

Važnost projekta koji realizuju Poslovne novine je u relevantnim podacima koje na osnovu zvaničnih rezultata poslovanja obrađuju analitičari bonitetne agencije LRC, o čemu je **Jadranka Kuljanin**, direktorica LRC-a, rekla:

„Na osnovu obrade podataka i analize tržišta po određenim branšama i para-

metrima možemo reći da su rangirane kompanije nosioci razvoja privrede u BiH. LRC je kao i proteklih godina za ovaj projekt omogućio rang-liste kompanija iz Hrvatske, Slovenije, Srbije, Crne Gore i Sjeverne Makedonije. Sa novom platformom LRC-a za pristup podacima sa Poslovnim novinama i Inkassom nastupamo kao LRC Group na području BiH, Hrvatske, Crne Gore, Srbije i Albanije. Osigurali smo lakši pristup podacima za domaće klijente, a kompanijama iz regije omogućili uvid u tržište BiH. Podrška klijentima se ne ogleda samo u podacima već i u profesionalnom upravljanju potraživanjima, kao i promociji uspjeha kompanija kroz projekte Poslovnih novina. Kao što i sam slogan projekta ‘100 najvećih’ kaže, ‘Moramo naprijed’ i planovi LRC Group su da do kraja godine nastupimo i na području Sjeverne Makedonije i Slovenije, čime bismo zaokružili cijelu regiju“, izjavila je Kuljanin.

Ove godine u specijalnoj publikaciji Poslovnih novina posvećenoj 100 najvećih, pored tradicionalnih rangiranja kompanija iz BiH i regiona te analiza oko 30 djelatnosti, nalaze se i dva specijalna priloga. Jedan je posvećen „Ženama u biznisu“ i tradicionalno rangira kompanije koje su se našle na listi TOP 100, a predvode ih direktorice, dok drugi priloga pod nazivom „Gradovi/općine/opštine i biznis“ donosi analizu uspjeha privrede lokalnih zajednica uz rang-liste najuspješnijih na tom području.

Poslovne novine

Ublažavanje ekonomskih posljedica izazvanih koronavirusom u Njemačkoj

Njemačka je donijela najveći paket pomoći u historiji ove države koji će, po mišljenju njemačkog Bundestaga, sanirati štetu izazvanu koronavirusom, sačuvati zaposlenost i pomoći generirati nove inovacije

Pandemija uzrokovana virusom COVID-19 ostavila je veliki trag na svjetsku ekonomiju. Indeks otpornosti (*FM Global Resilience Index*) koji vodi američka osiguravajuća kuća *FM Global* bavi se pitanjem koliko ekonomija jedne države može izdržati neplanirane izazove i utjecaje a da ne doživi krizu. Na osnovu ovog indeksa, Njemačka se nalazi na četvrtom mjestu s ocjenom otpornosti od 97,5/100, a otpornost dokazuje i činjenica da Njemačka posluje s proračunskim viškom još od 2012. godine. Zato je Njemačka kreirala kompleksan i detaljan paket pomoći koji bi trebao doprinijeti održavanju ekonomije stabilnom te tako pomoći radnicima, poslodavcima, freelancerima, porodicama i nezaposlenima.

Prema procjenama Saveznog ministarstva privrede i energije Republike Njemačke te Ministarstva finansija, pandemija izazvana koronavirusom oštetila je njemačku ekonomiju za oko 600 milijardi eura, a ekonomija je u periodu april-juni pala za 9,7%. Isto tako, izvoz njemačkih proizvoda i dobara pao je za 30%, a određene sfere privrede kao što je turizam trpe najveće posljedice. Stoga je Njemačka donijela najveći paket pomoći u historiji ove države koji će, po mišljenju njemačkog Bundestaga, sanirati štetu, sačuvati zaposlenost i pomoći generirati nove inovacije.

Sastoji se od mjera u vrijednosti od 353,3 milijarde eura koje se usmjeravaju na budžetski efikasna rješenja, dok je 819,7 milijardi eura iznos kredita koji su dostupni privredi. Također će

se iskoristiti kredit u iznosu od 156 milijardi eura za finansiranje projekata i mjera zaštite ekonomije. Ovaj paket pomoći bi trebao pomoći različitim sferama ekonomije, kao i grupacijama stanovništva.

Zdravstvo, koje naravno nosi najveći teret ove pandemije, ali koje je i u direktnoj vezi sa zadovoljstvom radnika i ostalih aktera privrede, će na raspolaganju imati 3,5 milijardi eura za osiguranje kompletne zaštitne opreme kao što su zaštitne maske i odijela, sredstva za dezinfekciju te, vrlo važno, za rad na razvoju vakcine koja je djelotvorna protiv koronavirusa. Osim mjera hitne pomoći, Ministarstvo obrazovanja će iz njemačkog budžeta dobiti 145 miliona eura za obrazovanje i istraživanje u sferi medicine, pa tako i za razvoj vakcine.

Jedan od načina kako Njemačka planira smanjiti nezaposlenost jeste tzv. „Kurzarbeit“, odnosno skraćeno radno vrijeme radnika kako poslodavci ne bi morali u potpunosti otpustiti radnika ukoliko su kapaciteti rada i proizvodnje unutar poslovne jedinice smanjeni. Smatra se da je upravo ova metoda za pomoć u održavanju zaposlenosti pomogla Njemačkoj da brže prebrodi finansijsku krizu 2008/2009. godine.

Dobit i moć malih i srednjih preduzeća, samozaposlenih, freelancera u Njemačkoj obuhvata 17% njemačke privrede pa je set mjera donesen i za ovu oblast. Tako će 50 milijardi biti uloženo u birokratske olakšice koje, između ostalog, podrazumijevaju da ova preduzeća neće morati plaćati operativne troškove tri mjeseca. Dalje, porez na dodatnu vrijednost će od 1. jula do 31. decembra 2020. godine biti reduciran. Stopa poreza je smanjena sa 19% na 16%, dok će reducirani porez biti smanjen sa 7% na 5%. Privremenim smanjenjem poreza na dodatnu vrijednost Vlada prvenstveno želi ponovno stimulirati potrošnju i dati novi poticaj njemačkoj ekonomiji, koja je pogođena pandemijom korone. Osim građana, smanjenje poreza će pomoći i kompanijama u svim sektorima koje će imati koristi od dodatnih kupovina, od gastronomije do automobilske industrije. Nakon tog perioda dobivena pomoć i poreske olakšice neće morati biti vraćene i refundirane. Smanjenjem poreznih stopa od 1. jula, prema podacima Ministarstva finansija, državni proračun bi trebao primiti 19,6 milijardi eura manje.

Subvencije i investicije će također biti uložene u zelenu i obnovljivu energiju i digitalizaciju, s ciljem da koronavirus ne zaustavi progres koji je Njemačka napravila u na svom putu da smanji emisije CO₂ gasova te da cijela Evropska unija do 2050. godine bude CO₂ neutralna. Trenutno se još uvijek vode diskusije da li Njemačka treba uložiti novac u pomoć automobilske industriji.

Izrazito veliki fokus je stavljen na pomoć porodicama. Tako će, naprimjer, porodice čiji članovi nisu primali platu ili zbog smanjenih kapaciteta i/ili radnog vremena primaju reducirane plate, a njihova djeca pohađaju javno predškolsko obrazovanje, dobivati naknadu i diječiji doplatu u visini od 600 eura. Cilj njemačke politike u posljednjih nekoliko godina jeste proizvesti klimu

koja omogućava parovima da im rođenje djece ne utječe ozbiljnije na posao i finansije. Ovim mjerama Njemačka pokušava promijeniti trend negativnog prirodnog priraštaja te omogućiti svim parovima koji žele djecu da ih mogu i imati. Sa druge strane, određeni kritičari su naveli da nove mjere pomoći ne štite dovoljno samohrane roditelje s obzirom na to da je legislativa većinom pisana kako bi zaštitila porodice i roditelje koji su u bračnoj zajednici i imaju zajedničko starateljstvo nad djecom.

Kada govorimo o turizmu, Njemačka je osma najposjećenija država na svijetu, sa preko 30 miliona stranih turista godišnje. Turizam je u 2018. godini činio 8% njemačkog BDP-a, i u prosjeku zapošljava preko 2 miliona ljudi, te je tako jedna od glavnih privrednih grana saveznih država Bavarske, Berlina, Hamburga i drugih. Otkazivanje sajмова, festivala, karnevala i drugih velikih događaja, kao i uopćen pad turističke aktivnosti imao je katastrofalan utjecaj na hotelijerstvo, katering i uslužnu industriju, uz što svakako idu i svi poslovi povezani s turizmom, kao što su logistika (prilikom organizovanja sajмова i drugih događaja), trgovina, umjetnost (posebno muzička i filmska), restorani, nacionalni parkovi i slično. Stoga su specijalne mjere pomoći usmjerene i prema turističkom sektoru. Tako će, naprimjer, njemački gigant TUI (*Touristik Union International*) dobiti 1,2 milijarde eura pomoći. Isto tako, Lufthansa će dobiti 9 milijardi eura pomoći.

Još jedna mjera koju je njemačka vlast morala donijeti jeste vjerovatno otkazivanje karnevala. Stoga je država odlučila investirati 50 miliona eura za pomoć karnevalima, a novcem će biti podržani organizatori ali i mali biznisi koji su dio karnevala svake godine.

Pandemija izazvana koronavirusom je prouzrokovala veliki pad potražnje u sferama proizvodnje, malih trgovina te turizma, ali, sa druge strane, u pojedinim sferama je došlo i do pozitivnog poslovanja.

„Zajedno. Učiniti Evropu ponovo jakim.“

„Njemačka danas preuzima predsjedavanje Vijećem Evropske unije na šest mjeseci u jednom teškom trenutku. Naravno, naše će predsjedanje Vijećem oblikovati pandemija koronavirusa, napore da je obuzdamo i riješimo posljedi-

ce“, rekla je kancelarka Angela Merkel u Bundestagu.

Njemačko predsjedavanje Vijećem odvijat će se drugačije nego što je prvobitno planirano, jer će postojati jedna dominantna tema: pandemija COVID-19 i njeni zdravstveni, ekonomski i socijalni učinci. Sveobuhvatni cilj je zajedno se suočiti sa izazovima pandemije i pri tome se okrenuti budućnosti. Zato Njemačka ima posebnu odgovornost i učinit će sve što je u njejoj moći da osigura da Evropa iz krize izađe jača.

Tokom njemačkog predsjedavanja Vijećem, značajnu će ulogu imati i druge teme koje su od velike važnosti za budućnost Evrope: zaštita klime, digitalizacija i uloga Evrope u svijetu. Ova pitanja će biti posebno važna dok se suočavamo sa trenutnom krizom. Trenutno se također vode i pregovori o budućem odnosu između EU i Ujedinjenog Kraljevstva.

Osim rješavanja domaćih pitanja, od Njemačke se očekuje i mnogo više. Tokom pandemije izazvane koronavirusom, posebno na početku prvog vala u Italiji, Španiji i drugim državama, postojao je osjećaj i stav da Evropska unija nije ujedinjena i da ne pruža pomoć teško pogođenim državama.

Savezna vlada Njemačke je u strategiju koju su pripremili ministar privrede i energije Peter Altamier (CDU) i ministar finansija Olaf Scholz (SPD) uvrstila i plan za jačanje ujedinjenog evropskog djelovanja za zaštitu ekonomije širom Evropske unije. Glavna stavka ove strategije jeste stav Njemačke da bi određene metode zaštite koje su korištene u Njemačkoj trebalo koristiti i na nivou EU. Osim toga, navodi se da „Savezna vlada pozdravlja ideju Evropske komisije o *Corona Response Investment Initiative*“, a podrška ovoj inicijativi bi iznosila 25 milijardi eura. Na taj način Njemačka želi podržati evropsku solidarnost i jedinstvo koje je 2020. godine bilo poljuljano Brexitom, utjecajem trećih država na EU, ali i pandemijom izazvanom koronavirusom.

Sven Petke
Suljo Ćorsulić

KONRAD ADENAUER STIFTUNG

Fondacija Konrad Adenauer u BiH

Predstavništvo Fondacije Konrad Adenauer u BiH nadležno je za projektne aktivnosti u BiH i sa mnogobrojnim domaćim i međunarodnim partnerskim organizacijama u zemlji i regionu oblikuje i koordinira svoje programe u saglasnosti sa potrebama i zahtjevima bosanskohercegovačkog društva

Fondacija Konrad Adenauer (KAS) je njemačka politička fondacija čija je misija političko obrazovanje različitih ciljnih grupa kako u Njemačkoj tako i širom svijeta. U Njemačkoj je osnovana pedesetih godina prošlog vijeka, a u Bosni i Hercegovini njeno predstavništvo djeluje od 1997. godine.

KAS je bliska Kršćansko-demokratskoj uniji Njemačke (CDU). Nosi ime Konrada Adenauera (1876-1967), prvog njemačkog kancelara nakon Drugog svjetskog rata. Iako bliska stranci sa kojom dijeli vrijednosni sistem, u svom djelovanju je nezavisna od stranke.

KAS ima više od 100 ureda i projekata širom svijeta, dajući tako doprinos razvoju demokratije, pravne države i socijalne tržišne privrede, podržavajući dijalog u oblasti vanjske i sigurnosne politike, kao i dijalog između različitih kultura i religija. Osim predstavništava u pojedinim zemljama, KAS ima regionalne programe koji se bave specifičnim temama. U Jugoistočnoj Evropi postoje dva regionalna programa: Regionalni program pravna država

za Jugoistočnu Evropu sa sjedištem u Bukureštu i Regionalni program za medije u Jugoistočnoj Evropi sa sjedištem u Sofiji.

Predstavništvo Fondacije Konrad Adenauer u BiH nadležno je za projektne aktivnosti u BiH i sa mnogobrojnim domaćim i međunarodnim partnerskim organizacijama u zemlji i regionu oblikuje i koordinira svoje programe u saglasnosti sa potrebama i zahtjevima bosanskohercegovačkog društva. Na partnerskoj osnovi KAS surađuje sa državnim institucijama, političkim partijama, nevladinim organizacijama, udruženjima te predstavnicima vjerskih zajednica.

KAS u BiH djeluje u oblastima koje je propisala njemačka vlada i koji se u saradnji sa domaćim akterima revidiraju svake tri godine. Tri najznačajnije oblasti djelovanja KAS-a su:

- funkcionalan demokratski sistem i funkcionalne političke stranke u parlamentarnoj demokratiji
- integracija Bosne i Hercegovine u Evropsku uniju
- međureligijski dijalog i pomirenje

KAS u saradnji sa partnerskim institucijama organizuje različite formate i forme političkog obrazovanja kao što su seminari, okrugli stolovi, konferencije, savjetovanja, radne posjete i dijaloški programi, multimedijalni sadržaji i publikacije. U skladu sa aktuelnim okolnostima, u 2020. godini veliki broj aktivnosti odvija se u online formi.

KAS od samog osnivanja dodjeljuje i stipendije nadarenim i društveno angažovanim studentima drugog ciklusa studija u BiH i inostranstvu (prije svega u Njemačkoj).

**Kontakt:
Fondacija Konrad Adenauer
Predstavništvo u Bosni i Hercegovini**

Sagrđžije 41a
71 000 Sarajevo
+387 33 215 240
+387 33 215 239 (faks)

sarajevo@kas.de
<https://www.kas.de/de/web/bosnien-herzegowina>
FB: Fondacija Konrad Adenauer Sarajevo

Kampanja HRANA GURMANA se nastavlja

Tik pred praznike, Sweden/USAID FARMA II projekt ponovo pokreće kampanju Hrana Gurmana

Sweden/USAID FARMA II projekt je 1. decembra saopćio da ponovo pokreće kampanju Hrana Gurmana. Njen cilj je promovirati prodaju i podržati oko 200 malih preduzeća da se lakše nose sa negativnim ekonomskim posljedicama pandemije COVID-19.

Projekt je drugu fazu kampanje pokrenuo uoči praznične sezone kako bi potrošačima u BiH još jednom skrenuo pažnju na lokalno proizvedene delicije i povezo ih sa domaćim proizvođačima visokokvalitetne hrane, specijaliziranim prodavnicama koje nude njihove proizvode i restoranima koji u svojoj kuhinji koriste domaće sastojke.

„U vrijeme praznika svi bismo trebali podržati domaće proizvođače. Lokalne delicije mogu biti sjajni pokloni koji će dolazeće praznike pretvoriti u posebne

dane ispunjene radošću i autentičnim okusima“, izjavio je Miran Karić, šef kuhinje popularnog sarajevskog restorana Dos Hermanos. „Siguran sam da niko od nas koji živimo u BiH nije imao priliku da isproba baš sve što naši proizvođači nude, a ovo je sjajno vrijeme za jedno takvo istraživanje“.

Prva faza kampanje je trajala od 1. jula do 25. septembra i dosegla je do više od 650.000 ljudi putem svojih pet kanala na društvenim mrežama. Uključivala je dnevne objave, viralne videosadržaje, nagradne igre, vijesti i članke, a promovirala je 146 malih preduzeća, uključujući 109 proizvođača, 20 prodavnica i 17 restorana.

U drugoj fazi kampanje nastavit će se korištenje postojećih komunikacijskih alata, a bit će uvedeno i nekoliko novih. Kampanja će uključiti još najmanje 50

novih proizvođača i 13 restorana, uz nastavak promocije ranije uključenih malih biznisa.

Kampanja uključuje i interaktivnu online Mapu Hrana Gurmana koja je zabilježila više od 5.000 posjeta i Biznis katalog koji nudi osnovne informacije o malim biznisima, njihovim proizvodima i dostupnosti istih. Dok će se ovi sadržaji i dalje ažurirati, u okviru kampanje će biti izrađena i samostalna web stranica www.hranagurmana.ba.

Pet društvenih medija koje kampanja koristi su Facebook, Instagram, LinkedIn, Twitter i YouTube.

Materijali razvijeni u toku kampanju dostupni su i na web stranici FARMA II na <https://www.farmabih.ba/bs/hrana-gurmana>.

Preveden 21 prioritetni standard iz oblasti drvoprerade, metaloprerade i zavarivanja

U sklopu projekta „Poboljšanje dostupnosti tehničkih standarda za MSP“ koji realizuje Agencija za razvoj preduzeća Eda, u saradnji sa BAS-om - Institutom za standardizaciju - i Vanjskotrgovinskom komorom Bosne i Hercegovine, završene su aktivnosti prevođenja 21 standarda iz oblasti drvoprerade, metaloprerade i zavarivanja koje su predstavnici preduzeća ocijenili kao prioritetne.

Navedeni standardi su prošli pro-
vjeru tehničkih komiteta u pogledu kvaliteta dokumenata i u narednom periodu BAS Institut će provesti pro-

ceduru donošenja standarda metodom prevoda, što će omogućiti preduzećima da u svom poslovanju koriste značajan broj tehničkih standarda na jednom od zvaničnih jezika u Bosni i Hercegovini koji do sada nisu bili dostupni.

U okviru ovog projekta realizovane su i aktivnosti na redizajnu internetske stranice Instituta za standardizaciju BiH kako bi se preduzećima olakšao pristup standardima i informacijama. Pored ostalog, omogućena je online kupovina standarda. Standardi se mogu u elektronskoj formi preuzeti odmah nakon izvršenog plaćanja. Osim toga,

uveđena je opcija čitanja standarda na 7 i 30 dana uz određenu naknadu. Sa redizajniranim sajtom, koji raspolaže raznovrsnim mogućnostima prilagođavanja, omogućeno je efikasno i transparentno informisanje korisnika iz oblasti standardizacije i ocjene usklađenosti, kao i ostalih relevantnih aktera.

Realizacija projekta „Poboljšanje dostupnosti tehničkih standarda za MSP“ je podržana putem projekta „Evropski okvir za razvoj strategija i politika za mala i srednja preduzeća u Bosni i Hercegovini – SBA u BiH“, koji finansira Švedska.

Pregled tehničkih standarda koji su prevedeni u okviru projekta „Poboljšanje dostupnosti tehničkih standarda za MSP“

Drvoprerada

Br.	Oznaka standarda	Naziv standarda
1.	nsBAS EN ISO 14351-2:2020	Prozori i vrata - Standard za proizvod, izvedbene karakteristike – Dio 2: Unutrašnja pješačka vrata (sr, en)
2.	nsBAS EN ISO 13659:2020	Grilje, kapci i vanjske žaluzine - Zahtjevi u pogledu osobina uključujući sigurnost (sr, en)
3.	nsBAS EN ISO 14342:2020	Drveni podovi i parket – Karakteristike, ocjenjivanje usaglašenosti i označavanje (sr, en)
4.	nsBAS EN ISO 13226:2020	Drveni podovi - Parketni elementi od masivnog drveta sa utorima i/ili perima (sr, en)
5.	nsBAS EN ISO 13489:2020	Drveni podovi - Višeslojni parketni elementi (sr, en)
6.	nsBAS EN ISO 12221-1+A1:2020	Proizvodi za dojenčad i djecu – Namještaj za presvlačenje za kućnu upotrebu – Dio 1: Sigurnosni zahtjevi (sr, en)

Metaloprerađa

Br.	Oznaka standarda	Naziv standarda
1.	nsBAS EN ISO 12100:2020	Bezbjednost mašina - Opšti principi za projektovanje - Ocjena i smanjivanje rizika (sr)
2.	nsBAS EN 60204-1:2020	Bezbjednost mašina – Električna oprema mašina – Dio 1: Opšti zahtjevi (sr)
3.	nsBAS EN ISO 62061:2020	Sigurnost mašina - Funkcionalna sigurnost električnih, elektronskih i programabilnih elektronskih sistema za upravljanje koji se odnose na sigurnost (bs)
4.	nsBAS EN ISO 13849-1:2020	Sigurnost mašina – Dijelovi upravljačkih sistema koji se odnose na sigurnost – Dio 1: Opšti principi za projektovanje (bs)
5.	BAS EN ISO 12953-1:2020	Dimocijevni kotlovi - Dio 1: Općenito (bs, en)
6.	BAS EN ISO 12953-2:2020	Dimocijevni kotlovi - Dio 2: Materijali za dijelove kotla pod pritiskom i opremu (bs, en)
7.	nsBAS EN ISO 303-5:2020	Kotlovi za grijanje – Dio 5: Kotlovi za grijanje za čvrsta goriva, ručno i automatski punjeni, nazivne toplotne snage do 500 kW - Terminologija, zahtjevi, ispitivanje i označavanje (bs, en)
8.	nsBAS EN ISO 1090-1+A1:2020	Izvođenje čeličnih i aluminijskih konstrukcija – Dio 1: Zahtjevi za ocjenu usklađenosti konstruktivnih elemenata (bs, en)
9.	ns BAS EN ISO 1627:2020	Ulazna vrata za pješake, prozori, ovješene fasade, rešetke i roletne - Otpornost na provalu - Zahtjevi i klasifikacija (bs, en)
10.	nsBAS EN ISO 1090-2:2020	Izvođenje čeličnih i aluminijskih konstrukcija – Dio 2: Tehnički zahtjevi za čelične konstrukcije (hr)

Zavarivanje

Br.	Oznaka standarda	Naziv standarda
1.	nsBAS EN ISO 15614-1:2020	Specifikacija i kvalifikacija tehnologije zavarivanja metalnih materijala - Ispitivanje tehnologije zavarivanja - Dio 1: Elektrolučno i gasno zavarivanje čelika i elektrolučno zavarivanje nikla i legura nikla (bs, en)
2.	nsBAS EN ISO 14731:2020	Koordinacija zavarivanja - Zadaci i odgovornosti (bs, en)
3.	nsBAS EN ISO 15609-1:2020	Specifikacija i kvalifikacija tehnologije zavarivanja metalnih materijala - Specifikacija tehnologije zavarivanja (WPS) - Dio 1: Elektrolučno (bs, en)
4.	nsBAS EN ISO 9692-1:2020	Zavarivanje i srodni postupci - Tipovi pripreme spojeva - Dio 1: Ručno-elektrolučno zavarivanje (REL), elektrolučno zavarivanje u zaštiti gasa (MAG/MIG), gasno zavarivanje, TIG zavarivanje i zavarivanje snopom, čelika (bs, en)
5.	nsBAS EN ISO 9712:2020	Ispitivanje bez razaranja –Kvalifikacija i certifikacija IBR osoblja (bs, en)

Projekat „Poboljšanje dostupnosti tehničkih standarda za MSP” je podržan u okviru projekta „Evropski okvir za razvoj strategija i politika za mala i srednja preduzeća u Bosni i Hercegovini - SBA u BiH” koji implementira Eda - Agencija za razvoj preduzeća - a finansira Švedska.

Projekat SBA u BiH finansira

Utjecaj pandemije i „zaključavanje“ u periodu od 3. do 5. mjeseca su ostavili posljedice na vanjskotrgovinsku razmjenu. U svim sektorima privrede je smanjen obim robne razmjene, što je rezultiralo smanjenjem i izvoza i uvoza. Prema gotovo svim najznačajnijim izvoznim i uvoznim partnerima evidentan je pad robne razmjene

Ukupan obim vanjskotrgovinske razmjene Bosne i Hercegovine u periodu januar-septembar 2020. godine iznosio je 20.383.347.000 KM i smanjen je za 15%, odnosno 3,5 milijardi KM u odnosu na isti period prethodne godine.

– Izvoz iz BiH je iznosio 7.809.942.000 KM i manji je za 13%, odnosno 1,1

milijardi KM

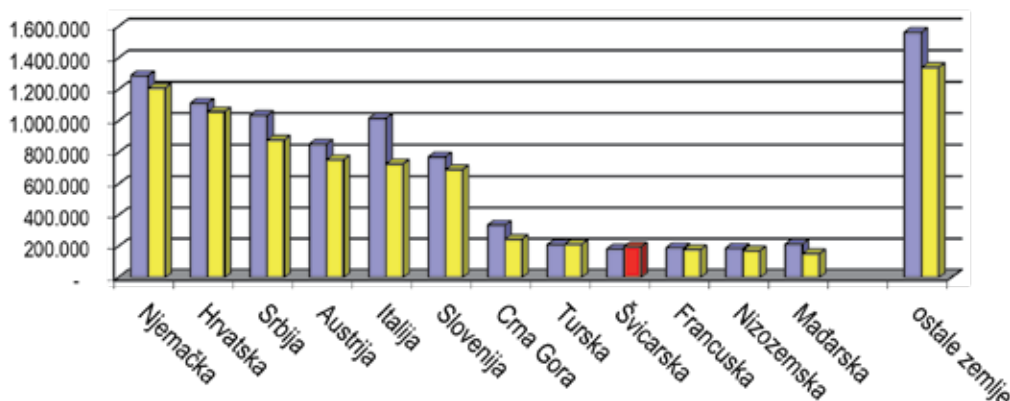
– Uvoz u BiH je iznosio 12.573.405.000 KM i manji je za 16%, odnosno 2,4 milijardi KM

– Ukupan saldo vanjskotrgovinske razmjene je smanjen za 20% i iznosi -4.76.463.000 KM

– Pokrivenost uvoza izvozom je povećana za 2% i iznosi 62,1%

Pokazatelji vanjskotrgovinske razmjene daju nepovoljnu sliku razmjene koja je uzrokovana pandemijom COVID-19, prije svega smanjenjem izvoza na tržišta glavnih trgovinskih partnera. Smanjenje izvoza se dogodilo u jeku pandemije te su sumirani sljedeći rezultati:

Usporedba izvoza BiH 1-9. 2020. u odnosu na isti period 2019. po zemljama vodećim partnerima u izvozu BiH:

- Njemačka: -6,2% (- 80 miliona KM)
- Hrvatska: -4,8% (-53 miliona KM)
- Srbija: -15,1% (-155 miliona KM)
- Austrija: -11,6% (-99 miliona KM)
- Italija: -28,5% (-290 miliona KM)

Izvoz je smanjen i na sva ostala tržišta, osim na tržište Švicarske i Turske.

Glavni trgovinski partneri BiH su Njemačka, Italija, Slovenija, Hrvatska, Srbija, Kina i Turska. Izvoz u EU ostvaruje učešće od 73% u ukupnom izvozu BiH i BiH je izložena rizicima u vezi sa proizvodnjom i potražnjom na tržištu EU i tržištima u državama članicama CEFTA sporazuma.

Prvi šok potražnje za izvozom je prenesen na niži uvoz zbog visokog stepena ovisnosti izvoznih proizvoda o uvoznim reprocijama u industriji mineralnih goriva i ulja, hemijskoj industriji, industriji plastike i mašinskoj industriji. Kada sve to sumiramo, imamo ovako nepovoljne podatke vanjskotrgovinske razmjene za devet mjeseci

tekuće godine. Srednjoročni i dugoročni učinak recesije u EU na potražnju za izvozom iz BiH ostaje ključni rizik. S druge strane, globalni poremećaji i očekivani napor da se premjeste lanci opskrbe/dobavljača u zemlje koje su geografski bliže EU, što će biti podržano programom „EU Next Generation“, mogu biti prilika za industriju BiH, pod uvjetom da BiH ubrza proces evropskih integracija i poveća industrijsku produktivnost i konkurentnost.

Posljedica smanjenja uvoza u BiH uzrokovana je stagnacijom razmjene u posmatranom periodu, odnosno smanjenom ukupnom domaćom tražnjom, odnosno potrošnjom te smanjenjem cijena nafte i naftnih derivata u posmatranom periodu.

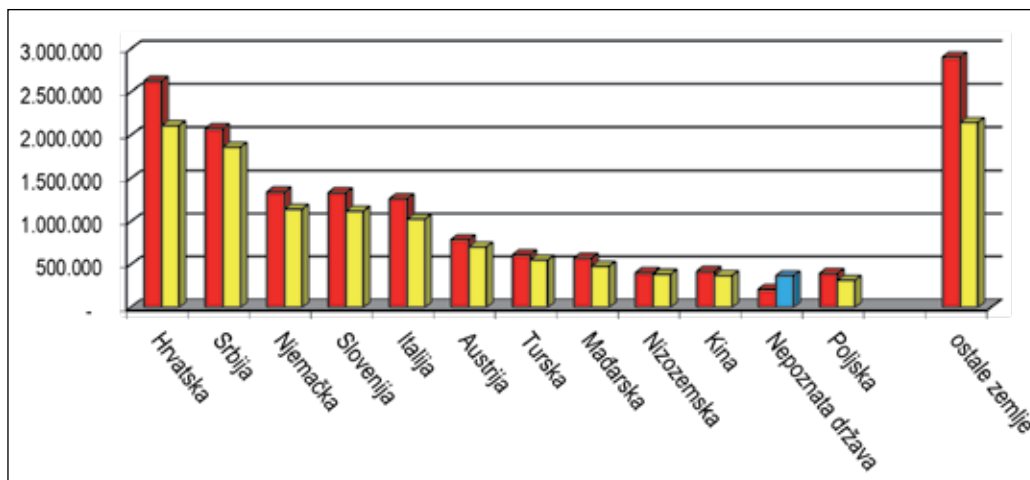
Uvoz je također smanjen iz gotovo svih glavnih trgovinskih partnera:

- Hrvatska: -19,7% (-517 miliona KM)
- Srbija: -10,4% (-214 miliona KM)
- Njemačka: -14,8% (-198 miliona KM)

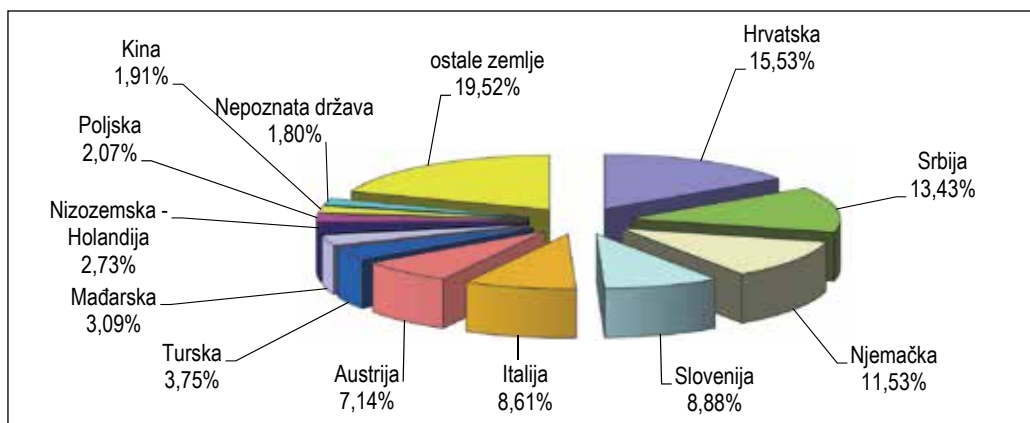
- Slovenija: -16,0% (-236 miliona KM)
  - Italija: -18,7% (-236 miliona KM)
- Suficit i dalje ostvarujemo sa Njemačkom i Austrijom, a najveći obim razmjene ostvaren je sa Hrvatskom, Srbijom, Njemačkom, Slovenijom, Italijom itd.

Nije moguće predvidjeti početak potpunog ekonomskog oporavka od krize izazvane pandemijom COVID-19 u Bosni i Hercegovini, a ni to kako će taj oporavak izgledati. BiH trenutno prolazi kroz fazu reaktivacije ekonomije, što se može vidjeti ako pogledamo podatke o razmjeni na mjesečnom nivou. Tako je u septembru u odnosu na august tekuće godine zabilježen rast i uvoza i izvoza, dok je, u poređenju sa septembrom 2019. godine, izvoz manji tek za 2% a u uvoz za 6%. Međutim mjere zaštite sigurnosti i zdravlja građana, kao i nagli porast broja zaraženih zbog novog talasa pandemije, još uvijek usporavaju ekonomsku aktivnost.

Usporedba uvoza BiH 1-9. 2020. u odnosu na isti period 2019. po zemljama vodećim partnerima u uvozu BiH:

Učešće zemalja vodećih partnera u ukupnom obimu razmjene BiH 1-9. 2020.

EU kao glavni trgovinski partner

U ukupnom izvozu iz BiH 72,3% odlazi na zemlje EU.

Od ukupnog uvoza u BiH, 66,8% je sa tržišta EU.

BiH je izvezla robe na područje EU u vrijednosti od 5,65 milijardi KM i izvoz je smanjen za 12,5%. Kako je prethodno naglašeno, izvoz je smanjen u gotovo sve članice EU. Uvoz je također smanjen iz gotovo svih članica EU.

Zabilježen je porast izvoza na tržište Irske, Finske, Luksemburga i Portugala, dok je rast uvoza ostvaren iz Estonije, Finske, Latvije itd.

Ukupan uvoz iz zemalja EU iznosio je 8,39 milijardi KM i manji je za 17% u odnosu na isti period prethodne godine.

Glavni trgovinski partner iz EU po obimu razmjene je Hrvatska. Obim razmjene sa Hrvatskom iznosio je 3,16 milijardi KM, a pokrivenost uvoza izvozom oko 50%.

CEFTA 2006

Nakon EU, BiH najviše izvozi na zemlje CEFTA regiona. Od ukupnog izvoza, 17% se izvozi na tržišta CEFTA-e. U devet mjeseci tekuće godine ukupan izvoz iz BiH na ovo tržište iznosio je 1,3 milijardi KM i manji je za 15% u odnosu na prošlu godinu.

Od ukupnog uvoza u BiH, 16% je sa CEFTA regiona. U posmatranom periodu uvoz je iznosio 2,04 milijardi KM i manji je za 10% u odnosu na prošlu godinu.

Izvoz je smanjen u sve zemlje osim Kosova (Kosovo ima nisku bazu usporedbe), dok uvoz nije smanjen samo iz Moldavije i Kosova.

BiH sa zemljama CEFTA-e ostvaruje pokrivenost uvoza izvozom 64%, a ostvaruje suficit sa svim zemljama osim Srbije i Moldavije.

Pokrivenost uvoza izvozom je smanjena i iznosi tek 47,2%.

Na tržište Hrvatske izvezeno je robe u vrijednosti od 1,05 milijardi KM, od čega najviše:

(u mil. KM)

2716	Električna energija	168
6406	Dijelovi obuće (uključujući gornji dio koji je pričvršćen ili ne na unutrašnji đon...)	46
7314	Tkanine (uključujući beskrajne vrpce), rešetke, mreže i ograde...	43
6115	Hula-hop čarape, uključujući i one bez stopala	41
4407	Drvo obrađeno po dužini piljenjem, glodanjem ili rezanjem	40

Sa tržišta Hrvatske uvezli smo robe u vrijednosti od 2,1 milijardi KM, od čega najviše:

(u mil. KM)

2710	Naftna ulja i ulja dobivena od bitumenskih minerala	497
1806	Čokolada i ostali prehrambeni proizvodi koji sadrže čokoladu	64
2523	Portland-cement, aluminatni cement, cement troske	43
8517	Električni aparati za žičnu telefoniju i telegrafi	41
6115	Hula-hop čarape, uključujući i one bez stopala	35

Srbija je najznačajniji partner po obimu razmjene. U devet mjeseci na tržište Srbije smo izvezli 878 miliona KM (-15% u odnosu na prošlu godinu), od čega najviše:

(u mil. KM)

2704	Koks i polukoks od kamenog ugljena, mrkog ugljena	106
2716	Električna energija	95
7213	Toplo valjana žica od željeza ili nelegiranog čelika	55
4407	Drvo obrađeno po dužini piljenjem, glodanjem	50
7308	Konstrukcije	26

Uvoz iz Srbije iznosio je 1,85 milijardi KM i manji je za 10% u odnosu na prošlu godinu. Najviše se uvezlo:

(u mil. KM)

2710	Naftna ulja i ulja dobivena od bitumenskih minerala	132
1206	Sjeme suncokreta	52
2309	Preparati koji se koriste za prehranu životinja	49
1905	Kruh, peciva, kolači, keksi i ostali pekarski proizvodi	48
1005	Kukuruz	29

BiH i ostala tržišta

Od ukupnog izvoza BiH, 11% izvoza ide na ostala tržišta (uključujući i zemlje EFTA sporazuma).

BiH je na tržište EFTA-e izvezla robe u vrijednosti od 217 miliona KM i ukupan izvoz je povećan za 8% zbog povećanja izvoza na tržište Švicarske.

Uvoz iz EFTA-e je smanjen za 58% i iznosio je oko 163 miliona KM, pri čemu je najviše smanjeno uvoza iz Švicarske i Norveške.

Od ostalih tržišta, najveći obim razmjene ostvarujemo sa Turskom i Kinom. Ukupan obim vanjskotrgovinske razmjene sa Kinom iznosio je 389 miliona KM, od čega uvoz iz Kine iznosi 370 miliona KM pa je pokrivenost uvoza izvozom tek 5%.

Ukupan obim vanjskotrgovinske razmjene sa Turskom iznosio je 763 miliona KM, od čega je uvoz iz Turske 552 miliona KM. Zabilježen je blagi porast izvoza u Tursku, što bi moglo predstavljati naznake oporavka u bližoj budućnosti.

Sektor za makroekonomski sistem

Vodeće tarife u izvozu u Tursku:

(u mil. KM)

1512	Ulje od sjemena suncokreta, šafranike ili pamuka	57
7204	Otpaci i lomljivina od željeza ili čelika	28
9401	Sjedala	21
0201	Goveđe meso, svježe ili rashlađeno	15
9306	Bombe, granate, torpeda, mine, rakete i slična vojna oprema	12

Vodeće tarife uvoza iz Turske u BiH:

(u mil. KM)

6109	T-majice, majice bez rukava i ostale potkošulje	18
7409	Bakrene ploče, limovi i trake, debljine veće od 0,15 mm	16
7604	Šipke i profili od aluminija	14
0805	Agrumi, svježi ili suhi	11
5701	Tepisi i sl. podni pokrivači	10

Vanjskotrgovinska razmjena BiH po sektorima

Vanjskotrgovinska razmjena posmatrana po sektorima privrede ukazuje na najveći pad uvoza i izvoza upravo onih sektora koji su najviše pogođeni pandemijom, dok je agroindustrija jedina grana koja se pokazala održivom i na koju BiH treba gledati kao potencijalni generator rasta u budućnosti.

Šok uzrokovan pandemijom ima i geografsku komponentu. On je koncentriran u urbanim područjima u kojima trgovina, transport, hoteli, restorani, druge usluge i kreativna industrija predstavljaju većinu ekonomskih aktivnosti.

(u KM)

	1-9. 2019.		1-9. 2020.		porast u %	
	uvoz	izvoz	uvoz	izvoz	uvoz	izvoz
Agroindustrijski sektor	2.379.057.930	615.610.740	2.266.956.780	647.816.437	-4,71	5,23
Mineralna goriva (ugalj, koks, plin, nafta) i el. energija	2.118.567.946	743.259.390	1.236.873.427	540.115.702	-41,62	-27,33
Hem. farm. proizvodi, đubriva, plastika, kaučuk, guma...	2.346.218.748	1.097.382.858	2.194.892.636	954.687.008	-6,45	-13,00
Kamen, kreč, cement, beton, keramika i proizvodi	391.809.049	173.504.052	342.577.085	155.102.231	-12,57	-10,61
Koža, krzno, tekstil i proizvodi	1.512.015.989	1.185.488.201	1.264.288.515	1.018.224.956	-16,38	-14,11
Drvo, papir i namještaj	808.143.571	1.543.594.427	696.373.199	1.447.181.937	-13,83	-6,25
Rude, metali i proizvodi	1.695.637.724	1.692.723.085	1.475.038.878	1.311.263.694	-13,01	-22,54
Mašine, aparati, mehanički uređaji, kotlovi, vozila, oružje	3.513.475.602	1.797.431.811	2.941.852.295	1.640.252.096	-16,27	-8,74
Ostali razni proizvodi	169.950.847	108.308.369	154.552.199	95.298.010	-9,06	-12,01
UKUPNO	14.934.877.405	8.957.302.932	12.573.405.014	7.809.942.071	-15,81	-12,81

Möbel

'Made in Bosnia & Herzegovina'

Drvni sektor BiH

Evidentan trend povećanja izvoza

Iako su ostvareni izvozni rezultati bolji otvaranjem tržišta u EU, bh. proizvođači su u velikoj neizvjesnosti kako će se izvoziti u narednom periodu i hoće li biti dovoljno narudžbi

Drvni sektor Bosne i Hercegovine, kao i većina sektora, osjetili su negativne posljedice pandemije COVID-19, što se vidi iz podataka koji slijede.

Za devet mjeseci 2020. godine izvoz drvnog sektora je iznosio 933.951.565 KM, što je za 6,3% manje nego u istom periodu 2019. godine. Učešće izvoza namještaja je bilo 43,2%, a ostalih proizvoda drvene industrije 56,8%. Najviše se izvezio namještaj za spavaće sobe, dnevne i trpezarije te ostali drveni namještaj i sjedala.

Detaljna struktura najznačajnijih grupa proizvoda drvnog sektora vidi se u Tabeli 1:

Pad izvoza ostvarile su sve grupe proizvoda, osim građevinske stolarije i montažne drvene gradnje.

Plasman proizvoda drvnog sektora (proizvodi šumarstva, rezana građa, ploče, furniri, podovi, parketi, građevinska stolarija); namještaj i montažne drvene kuće, prema najznačajnijim izvoznim tržištima vidi se u Tabeli 2:

Tabela 1. Izvoz najznačajnijih grupa proizvoda drvnog sektora BiH u KM

Grupe proizvoda	I-IX 2019.	I-IX 2020.	Ind I-VI 2020/ I-VI 2019.
Proizvodi šumarstva	118.376.931	93.985.850	79,3
Rezana građa i elementi	238.169.489	234.383.630	98,4
Ploče, furnir	57.679.398	50.106.436	86,9
Parquet i ostalo profilirano drvo	41.423.028	24.103.733	58,1
Građevinska stolarija	70.125.569	78.037.895	111,2
Ukupno drvo i proizvodi od drveta	567.596.275	515.889.999	90,9
Namještaj od drveta	417.509.179	403.521.626	96,6
Montažne drvene kuće	11.422.652	14.539.940	127,3
Ukupan izvoz drvnog sektora	996.528.106	933.951.565	93,7

Izvor: UIOBiH – Obrada VTKBiH, Asocijacija drvene industrije i šumarstva

Tabela 2. Izvoz drvnog sektora na najznačajnija inotrižišta u KM

ZEMLJE - INOTRŽIŠTA	I-IX 2019.			I-IX 2020.		
	Drvo i proizvodi od drveta	Namještaj i montažne drvene kuće	Drvni sektor	Drvo i proizvodi od drveta	Namještaj i montažne drvene kuće	Drvni sektor
Njemačka	84.015.384	144.543.067	228.558.451	87.922.513	145.798.606	233.722.119
Italija	94.703.601	28.879.099	123.582.700	68.378.724	24.005.667	92.384.391
Hrvatska	81.075.784	42.980.680	124.056.464	75.840.836	46.080.585	121.921.421
Srbija	72.731.107	10.395.007	83.126.114	70.339.613	10.712.926	81.052.539
Nizozemska	14.803.616	33.167.329	47.970.945	16.092.924	34.269.591	50.362.515
Austrija	34.153.514	23.769.529	57.923.043	30.010.826	24.621.588	54.632.414
Slovenija	53.230.437	12.869.719	66.100.156	37.417.771	13.823.604	51.241.375
Francuska	22.076.497	23.808.468	45.884.965	24.080.370	16.216.088	40.296.458
Švicarska	7.746.994	17.151.859	24.898.853	10.618.735	17.816.868	28.435.603
Češka	957.809	18.209.221	19.167.030	2.039.740	20.635.041	22.674.781
Švedska	6.812.650	8.685.771	15.498.421	5.559.990	5.670.122	11.230.112
Kina	11.139.736	3.148.977	14.288.713	8.006.083	2.328.620	10.334.703
Danska	1.938.883	5.601.532	7.540.415	2.370.656	7.720.857	10.091.513
Albanija	11.939.802	0	11.939.802	10.563.539	0	10.563.539
Sjeverna Makedonija	9.078.888	601.724	9.680.612	9.623.028	296.821	9.919.849
Belgija	4.489.372	5.922.922	10.412.294	4.595.327	4.346.971	8.942.298
Crna Gora	9.008.441	5.668.115	14.676.556	5.044.721	3.378.736	8.423.457
Poljska	3.251.576	3.963.003	7.214.579	3.977.134	5.093.910	9.071.044
Turska	468.705	269.842	738.547	1.095.037	2.745.393	3.840.430
SAD	159.179	3.553.299	3.712.478	97.857	1.587.414	1.685.271
Norveška	42.926	1.164.666	1.207.592	69.579	1.447.674	1.517.253

Odnos izvoza proizvoda drvnog sektora za prvih devet mjeseci 2020. godine u odnosu na isti period 2019. prema najznačajnijim tržištima je sljedeći:

Italija	pad izvoza za 25,3%
Hrvatska	pad izvoza za 1,2%
Srbija	pad izvoza za 2,5%
Austrija	pad izvoza za 5,7%
Slovenija	pad izvoza za 22,5%
Francuska	pad izvoza za 13,2%
Švedska	pad izvoza za 27,6%
Kina	pad izvoza za 27,7%
Belgija	pad izvoza za 14,2%
Crna Gora	pad izvoza za 39,1%
SAD	pad izvoza za 54,7%
Albanija	pad izvoza za 11,6%

Njemačka	porast izvoza za 2,2%
Nizozemska	porast izvoza za 4,9%
Poljska	porast izvoza za 25,7%
Švicarska	porast izvoza za 14,2%
Češka	porast izvoza za 18,3%
Danska	porast izvoza za 33,8%
Turska	porast izvoza za 520,3%
Norveška	porast izvoza za 25,6%
Sjeverna Makedonija	porast izvoza za 2,4%

Tabela 3. Uvoz najznačajniji grupa proizvoda drvnog sektora BiH u KM

Grupe proizvoda	I-IX 2019.	I-IX 2020.	Ind I-IX 2020/ I-IX 2019.
Proizvodi šumarstva	28.476.138	19.121.300	67,1
Rezana građa i elementi	48.383.877	41.297.558	85,4
Ploče i furnir	118.188.814	110.846.582	93,7
Podovi i parketi	4.407.165	2.729.897	61,9
Građevinska stolarija	13.326.693	11.380.130	85,3
Namještaj od drveta	84.859.812	65.839.585	77,6
Ukupan uvoz drvnog sektora	325.897.241	270.692.780	83,0

Izvor: UIOBIH – Obrada VTKBiH, Asocijacija drvne industrije i šumarstva

Uvoz drvne industrije i šumarstva

Za devet mjeseci 2020. godine ukupan uvoz drvnog sektora je iznosio 270.692.780 KM ili 17% manje nego u istom periodu 2019.

Pokrivenost uvoza izvozom je bila 345%.

Struktura uvoza najznačajnijih stavki vidi se u Tabeli 3:

Iz podataka se vidi da su sve grupe proizvoda ostvarile pad uvoza u posmatranom periodu.

Proizvodi drvnog sektora pretežno

su se uvozili iz Srbije, Poljske, Turske, Italije, Njemačke, Slovenije, Hrvatske, Rumunije, Češke i Austrije.

Nakon svega navedenog, može se zaključiti da je drvni sektor značajno pogođen pandemijom COVID-19, a poslovanje se u većem broju kompanija odvijalo otežano. Izvoz proizvoda (namještaja, rezane građe i elemenata, parketa i podova, ploča i furnira) je u padu za devet mjeseci 2020. godine, osim građevinske stolarije i montažnih drvenih kuća.

Selma Bašagić

Tekstilna i kožarska industrija BiH prvi put u posljednjih 10 godina u 2020. godini zabilježila pad izvoza i uvoza

Pandemija virusa COVID-19, pored toga što je izazvala globalnu paniku i strah za zdravlje, nanijela je do sada nezapamćene i nesagledive ekonomske štete u cijelom svijetu pa tako i u Bosni i Hercegovini. Iako su naredbe i mjere protiv širenja virusa, koje su donosili krizni štabovi u svijetu i našoj zemlji, uspjele donekle ublažiti širenje infekcije i smanjiti smrtnost, posljedice tih uvedenih mjera itekako su imale negativne uticaje na bh. kompanije iz ovog sektora. Zato će trebati još mnogo vremena da se trenutna situacija ublaži, da se sagledaju štete i da počne blagi oporavak cjelokupne ekonomije BiH pa tako i industrije tekstila, odjeće, kože i obuće

Čak i firme koje su do ove krize bile zdrave, zbog čega su u prvoj polovini godine imale mogućnost za veću poslovnu fleksibilnost (kao, npr.: zalihe repromaterijala na skladištu, dobra komunikacija i rejting sa inostranim kupcima, čvrsti ugovori od ranije i sl.), ovo će vjerovatno teže prevazići i konsolidovati se, dok će velika većina onih drugih MSP preduzeća, koja je i do izbijanja pandemije imala problema i kojih je i najviše, teško moći opstati bez značajne pomoći države.

Nesporno je da je ova pandemija zadala težak udarac i nanijela velike gubitke cjelokupnom sektoru tekstila, kože i obuće, ali ovo je ujedno i prilika da se potraže i alternativni dobavljači sirovina i repromaterijala te istraže nova tržišta i pronađu novi kupci.

Na nedavno održanoj proširenoj sjednici Odbora Asocijacije tekstila, odjeće, kože i obuće u BiH, u otvorenoj diskusiji i analizi stanja u ovom sektoru, konstatovano je da su kompanije iz tekstilnog i obučarskog sektora, iako direktno pogođene uvedenim mjerama,

ipak priskočile u pomoć državi i cjelokupnom stanovništvu, prebacivši se na proizvodnju trenutno najtraženijih proizvoda za zaštitu ljudi (zaštitne maske, odijela, kombinezoni, kape, natikače za cipele, viziri za lice i sl.) doniravši ih bolnicama i ostalim javnim ustanovama kao pomoć u borbi protiv koronavirusa.

Kako je još uvijek skoro nemoguće procijeniti do kada će sve ovo trajati (svjedoci smo ponovnog uvođenja restriktivnih mjera kriznih štabova u oktobru i novembru) te kolike će biti stvarne štete za pojedina preduzeća, jedan od zaključaka je bio i da sve državne, entitetske, kantonalne i lokalne institucije moraju mnogo brže, jače i finansijski konkretnije reagovati raznim mehanizmima pomoći i olakšicama kako bi firme lakše prebrodile ovu krizu, zadržale što više postojeće radne snage (koje, nažalost, i prije ove krize nije bilo dovoljno) i čim prije se vratile u približno normalne tokove poslovanja.

U fazi ekonomskog oporavka, nadležne institucije moraju biti spremnije (ne samo deklarativno) pomoći pojedincima da nađu posao, olakšati pristup kreditima i obezbijediti podršku firmama da zadrže i obnove svoje poslovanje.

Pošto se situacija skoro svakodnevno mijenja, pojačavaju se ili popuštaju preventivne mjere kriznih štabova entitetskih vlada, kupci još uvijek adekvatno ne reaguju a još se uvijek ne nazire ni kraj pandemije, kompanije s pravom smatraju da se novi problemi mogu očekivati tek u narednih pola godine (IV tromjesečje 2020. i I tromjesečje 2021. godine).

Stoga je neophodno da sve nadležne institucije zaista posvete mnogo više pažnje u osiguravanju daleko povoljnijih uslova i stvaranju boljeg poslovnog ambijenta kako bi naše kompanije što lakše prebrodile ovu globalnu krizu te

i dalje ostale konkurentne ili postale još konkurentnije na inotrižistima, ali i kako bismo privukli nove strane investicije, što bi pomoglo nova zapošljavanja i dalji oporavak ove industrijske grane kroz povećanu opću potrošnju.

Vanjskotrgovinska razmjena u razdoblju I-IX 2019/2020.

Kao i za prvih 6 mjeseci ove godine, i u periodu januar-septembar 2020. godine T.O.K.O industrija je zabilježila ponovo negativne rezultate vanjskotrgovinske razmjene sa svijetom u odnosu na prošlu godinu. Analize Vanjskotrgovinske komore Bosne i Hercegovine pokazuju da je pad izvoza iz juna 2020. godine sa -15,84% povećan na -16,38% u septembru, dok se istovremeno smanjio pad izvoza sa -18,79% u junu na -14,11% u septembru. Taj veći pad uvoza je rezultirao i povećanjem pokrivenosti uvoza izvozom u 9 mjeseci 2020. godine.

Pored činjenice da dominantno mjesto u proizvodnji bh. kompanija zauzima unutrašnja dorada i obrada, odnosno „lohn” poslovi, da ne postoji bazna industrija u državi te da se najveći dio sirovina i repromaterijala koji se koriste u proizvodnji tekstila, kože i obuće moraju uvoziti, najviše iz Evrope a manji dio sa Istoka i iz Azije, u ukupnoj vanjskotrgovinskoj robnoj razmjeni Bosne i Hercegovine, Industrija tekstila, odjeće, kože i obuće ponovo je značajno zastupljena i u 9 mjeseci ove godine.

To je potvrđeno i statističkim analizama vanjskotrgovinske razmjene u periodu I-X 2019/2020. godine gdje se ponovo, uz sve navedene probleme, T.O.K.O. nalazi na 4. mjestu po izvozu i na 5. mjestu po uvozu.

U periodu januar-septembar 2019/2020. godine pokrivenost uvoza izvozom industrije T.O.K.O. je

sa 78,40% u 2019. godini porasla na 80,54% u 2020. godini, dok je u istom periodu na nivou Bosne i Hercegovine pokrivenost uvoza izvozom također porasla sa 59,98% u 2019. godini na 62,11% u 2020.

Međutim, ovo povećanje pokrivenosti uglavnom treba pripisati većem smanjenju uvoza sirovina i gotovih proizvoda zbog novonastale krize i mjera koje su pojedine zemlje uvodile u cilju sprečavanja širenja pandemije koronavirusa.

U periodu januar-septembar 2020. godine ukupan obim vanjskotrgovinske razmjene cjelokupne domaće bh. privrede iznosio je 20.383.347.085 KM i manji je za 3.508.833.252 KM nego u istom periodu 2019. godine kada je ostvaren obim od 23.892.180.337 KM.

U ovom sektoru je u periodu januar-septembar 2020. godine ostvaren ukupni obim vanjskotrgovinske razmjene od 2.282.513.472 KM i manji je za 414.990.718 KM nego u istom periodu 2019. godine kada je ostvaren obim od 2.697.504.190 KM.

- Ukupan UVOZ domaće privrede za 9 mjeseci 2020. iznosio je 12.573.405.014 KM i manji je za 2.361.472.391 KM nego u istom periodu 2019. godine (14.934.877.405 KM)
- Od toga je UVOZ T.O.K.O. industrije u navedenom periodu u 2020. godini bio 1.264.288.515 KM i manji je za 247.727.474 KM nego u istom periodu 2019. kada je iznosio 1.512.015.989 KM
- Ukupan IZVOZ domaće privrede za prvih 9 mjeseci 2020. iznosio je 7.809.942.071 KM i manji je za 1.147.360.861 KM nego u istom periodu 2019. godine (8.957.302.932 KM)
- Od toga je IZVOZ T.O.K.O. industrije u navedenom periodu u 2020. godini iznosio 1.018.224.956 KM i manji je za 167.263.245 KM nego u istom periodu 2019. godine kada je iznosio 8.957.302.932 KM

Pokrivenost uvoza izvozom u ukupnoj razmjeni države Bosne i Hercegovine sa svijetom u 9 mjeseci 2019. godine iznosila je 59,98 %, a u 2020. godini je porasla na 62,11 %. Ovo pripisujemo manjem uvozu u prvih 9 mjeseci 2020. od -17,98%, dok je i izvoz također manji za -15,27%.

Istovremeno, pokrivenost uvoza izvozom samo Industrije tekstila, odjeće, kože i obuće u 9 mjeseci 2019. godine iznosila je 78,40%, a u 2020. godini povećana je na 80,54%. I ovo povećanje pokrivenosti pripisujemo manjem uvozu u 9 mjeseci 2020. od -16,38%, dok je i izvoz ovog sektora također manji za -14,11%, ali je u odnosu na juni izvoz povećan za +1,73%.

Najznačajniji UVOZNI proizvodi u 2020. su bili:

- TG 64 - obuća (288,22 miliona KM)
- TG 41 - sirova, sitna i krupna koža (212,47 miliona KM)
- TG 62 - odjeća i pribor za odjeću osim pletenih ili kukičanih (189,31 milion KM)
- TG 61 - odjeća i pribor za odjeću, pleteni ili kukičani (181,70 miliona KM)
- TG 59 - tekstilne tkanine (86,17 miliona KM)

Najznačajniji UVOZNI proizvodi u 2020. su bili:

- TG 64 - obuća (228,47 miliona KM)
- TG 62 - odjeća i pribor za odjeću osim pletenih ili kukičanih (184,49 miliona KM)
- TG 41 - sirova, sitna i krupna koža (162,72 miliona KM)
- TG 61 - odjeća i pribor za odjeću, pleteni ili kukičani (145,67 miliona KM)
- TG 59 - tekstilne tkanine, impregnirane, premazane (74,51 miliona KM)

Najznačajniji IZVOZNI proizvodi u 2019. su bili:

- TG 64 - obuća (571,16 miliona KM)
- TG 62 - odjeća i pribor za odjeću osim pletenih ili kukičanih (255,46 miliona KM)

- TG 61 - odjeća i pribor za odjeću, pleteni ili kukičani (156,07 miliona KM)
- TG 42 - proizvodi od kože (59,43 miliona KM)
- TG 41 - sirova, sitna i krupna koža (49,50 miliona KM)

Najznačajniji IZVOZNI proizvodi u 2020. su bili:

- TG 64 - obuća (483,37 miliona KM)
- TG 62 - odjeća i pribor za odjeću osim pletenih ili kukičanih (191,42 milion KM)
- TG 61 - odjeća i pribor za odjeću, pleteni ili kukičani (168,47 miliona KM)
- TG 63 - ostali gotovi proizvodi od tekstila (48,38 miliona KM)
- TG 42 - proizvodi od kože (39,35 miliona KM)

U 2020. godini su najznačajnije zemlje partneri u IZVOZU i dalje zemlje Evropske unije: Italija (277,5 miliona KM), Njemačka (175,7 miliona KM), Hrvatska (139,4 miliona KM), Austrija (85,1 miliona KM), Slovenija (75,2 miliona KM), Francuska (139,4 miliona KM), Slovačka (139,4 miliona KM), Mađarska (139,4 miliona KM), Srbija (139,4 miliona KM) i Švicarska (139,4 miliona KM).

Od svih navedenih, TOP 5 zemalja učestvuje sa 73,96% ukupnog izvoza, a ovih TOP 10 zemalja nosi čak 90,73% izvoza cijelog T.O.K.O. sektora.

Najznačajnije zemlje partneri u UVOZU u 2020. godini su: Italija (200,7 miliona KM), Njemačka (170,0 miliona KM), Turska (155,3 miliona KM), Srbija (130,7 miliona KM), Hrvatska (117,5 miliona KM), Kina (70,9 miliona KM), Slovenija (67,2 miliona KM), Austrija (61,5 miliona KM), Mađarska (32,1 miliona KM) i **Španija** (29,3 miliona KM).

Od svih navedenih, TOP 5 zemalja učestvuje sa 61,25% ukupnog uvoza, a ovih TOP 10 zemalja nosi čak 81,92% uvoza cijelog sektora.

Kad govorimo o najznačajnijim izvoznim oblastima u posmatranom peri-

odu 2020. godine, pokrivenost uvoza izvozom najveća je kod TG 64 - obuća, kamašne i sl. proizvodi (211,57%), zatim slijedi TG 43 -prirodno i vještačko krzno i proizvodi od krzna (147,95%), TG 62 - odjeća i pribor za odjeću (131,41%), TG 61 - odjeća i pribor za odjeću, pleteni ili kukičani proizvodi (91,31%) te TG 42 - proizvodi od kože (85,31%).

Prema statističkim analizama, primjetno je da je zbog problema sa uve-

denim mjerama za suzbijanje širenja koronavirusa te obustave proizvodnje, otkazivanja narudžbi, nepreuzimanja gotovih proizvoda od kupaca i generalno problema u poslovanju kako stranih dobavljača i kupaca tako i kod nas, za 6 mjeseci u 2020. godini jako smanjen UVOZ iz TG 64 (obuća, kamašne i sl. proizvodi), i to za 59,75 miliona KM (-20,73%), iz TG 41 (sirova krupna i sitna koža sa ili bez dlake) za 49,75 miliona KM (-23,42%), TG 62 (odjeća i

pribor za odjeću) za 43,64 miliona KM (-23,05%) te iz TG 42 (proizvodi od kože, sedlarski i sarački proizvodi) za 19,61 miliona KM (-29,83%) u odnosu na isti period 2019. godine. Također, značajno je smanjen i IZVOZ iz većine ključnih tarifnih grupa koje se odnose na gotove tekstilne ili obućarske proizvode i gdje se ostvaruje najznačajniji trgovinski promet. Tako je izvoz obuće manji za 15,37%, odjeće i pribora za odjeću za 25,07%, tepiha i podnih po-

Vanjskotrgovinska razmjena Industrije tekstila, odjeće, kože i obuće BiH u periodu I-IX 2019/2020. (u KM)

Godina	I-IX 2019.				I-IX 2020.				PORAST u %	
	Uvoz	Izvoz	Obim	Pokrivenost uvoza izvozom	Uvoz	Izvoz	Obim	Pokrivenost uvoza izvozom	2019/2020. Uvoz	2019/2020. Izvoz
41 Sirova krupna i sitna koža sa ili bez dlake	212.467.898	49.494.972	261.962.871	23,30%	162.717.725	27.122.846	189.840.571	16,67%	-23,42	-45,20
42 Proizvodi od kože, sedlarski i sarački proizvodi	65.731.020	59.426.280	125.157.299	90,41%	46.124.199	39.350.800	85.474.998	85,31%	-29,83	-33,78
43 Prirodno i vještačko krzno, proizvodi od krzna	1.411.658	3.817.181	5.228.839	270,40%	2.210.451	3.270.358	5.480.809	147,95%	56,59	-14,33
50 Svila	222.286	16.633	238.919	7,48%	1.269.661	45.275	1.314.936	3,57%	471,18	172,20
51 Vuna, fina ili gruba životinjska dlaka, predivo i tkanine	33.549.058	469.913	34.018.970	1,40%	18.866.808	641.679	19.508.488	3,40%	-43,76	36,55
52 Pamuk	37.034.005	10.876.759	47.910.764	29,37%	29.823.913	7.987.866	37.811.779	26,78%	-19,47	-26,56
53 Ostala biljna tekstilna vlakna	932.049	14.344	946.392	1,54%	281.521	11.260	292.782	4,00%	-69,80	-21,50
54 Vještački ili sintetički filamenti	74.127.090	5.531.295	79.658.385	7,46%	65.003.268	5.914.535	70.917.804	9,10%	-12,31	6,93
55 Vještačka ili sintetička vlakna	77.098.966	15.456.453	92.555.419	20,05%	54.346.962	15.135.598	69.482.560	27,85%	-29,51	-2,08
56 Vata, filc i netkani materijal, specijalna prediva	57.395.924	2.805.816	60.201.740	4,89%	53.940.917	2.833.099	56.774.016	5,25%	-6,02	0,97
57 Tepisi i ostali podni pokrivači	32.030.218	7.231.557	39.261.775	22,58%	24.016.098	3.095.310	27.111.408	12,89%	-25,02	-57,20
58 Specijalne tkanine, taftovane tkanine, čipke ..	36.425.021	3.679.989	40.105.010	10,10%	29.467.735	4.528.508	33.996.243	15,37%	-19,10	23,06
59 Tekstilne tkanine, impregnirane, premazane	86.173.392	10.073.973	96.247.365	11,69%	74.506.510	7.348.618	81.855.128	9,86%	-13,54	-27,05
60 Pleteni ili kukičani materijali	77.022.590	5.715.481	82.738.071	7,42%	69.792.367	6.862.691	76.655.058	9,83%	-9,39	20,07
61 Odjeća i pribor za odjeću, pleteni ili kukičani ..	181.696.979	156.065.247	337.762.226	85,89%	184.493.708	168.466.305	352.960.013	91,31%	1,54	7,95
62 Odjeća i pribor za odjeću, osim pletenih kukičanih	189.308.655	255.458.580	444.767.236	134,94%	145.670.359	191.419.937	337.090.296	131,41%	-23,05	-25,07
63 Ostali gotovi proizvodi od tekstila, setovi, iznošena odjeća	56.164.968	25.429.939	81.594.906	45,28%	69.189.614	48.376.236	117.565.851	69,92%	23,19	90,23
64 Obuća, kamašne i slični proizvodi, dijelovi tih proizvoda	288.217.296	571.155.244	859.372.540	198,17%	228.467.298	483.368.319	711.835.617	211,57%	-20,73	-15,37
65 Šeširi, kape i ostale pokrivke za glavu	5.006.916	2.768.546	7.775.462	55,29%	4.099.400	2.445.715	6.545.115	59,66%	-18,13	-11,66
Ukupno T.O.K.O.	1.512.015.989	1.185.488.201	2.697.504.190	78,40%	1.264.288.515	1.018.224.956	2.282.513.472	80,54%	-16,38	-14,11
Ukupno B i H	14.934.877.405	8.957.302.932	23.892.180.337	59,98%	12.573.405.014	7.809.942.071	20.383.347.085	62,11%	-15,81	-12,81

* Podaci Uprave za indirektno oporezivanje BiH obuhvataju izvoz i uvoz roba prema ICD-u i UCD-u po carinskim procedurama

krivača za 57,20%, sirove krupne i sitne kože za 45,20% i proizvoda od kože za 33,78%.

Istovremeno, nekoliko tarifnih grupa je zabilježilo i povećanje izvoza u ovom periodu, i to TG 63 (ostali gotovi proizvodi od tekstila) za 22,95 miliona KM (+90,23%), TG 61 (odjeća i pribor za odjeću) za 12,40 miliona KM (+7,95%), TG 60 (pleteni ili kukičani materijali) za 1,15 miliona KM (+20,07%), TG 58 (specijalne tkanine, taftovane tkanine, čipke...) za 0,88 miliona KM (+23,06%), TG 54 (vještački ili sintetički filamenti) za 0,83 miliona KM (+6,93%), TG 50 (svila) za 1,25 miliona KM (172,20%), TG 51 (vuna, fina ili gruba životinjska dlaka, predivo i tkanine) za 171.766,00 KM (36,55 %).

Naravno, kao i uvijek do sada, proizvodnja obuće je dominantna jer čini najveći procenat ukupne proizvodnje kožarsko-prerađivačke industrije, a najveći dio proizvoda je izvezen u zemlje EU gdje su ponovo najveća izvozna tržišta Italija, Njemačka, Hrvatska, Austrija, Slovenija i Francuska.

S obzirom na to da postoji još uvijek jako puno nepoznanica, a i ponovo se uvode restriktivne mjere, teško je predvidjeti u kojem omjeru će ova pandemija negativno uticati na krajnje poslovne rezultate bosanskohercegovačkih tekstilnih i obućarskih kompanija u ovoj godini.

Ipak, sa sigurnošću se može tvrditi da će oporavak poslije krize dugo trajati i neki stari načini poslovanja i vrste repromaterijala će se sigurno morati mijenjati i brže uvoditi nove, pogotovo „zelene i eko“ tehnologije koje daleko manje troše vodne i energetske resurse i zagađuju okolinu, jer vrijeme je za prelazak na Industriju 4.0, za nove inovacije, kako u načinima poslovanja tako i u primjeni novih digitalnih tehnologija kao što je umjetna inteligencija (AI), internet stvari (IoT), robotizacija proizvodnih procesa, automatizacija logistike i skladišta, nano tehnologija, pametni tekstil itd.

Naravno, za sve to će trebati i dosta specijalistički kvalifikovanih i obrazovanih kadrova, a kompanije koje prije uspiju obezbijediti prateće finansijske i tehnološke uslove brže i lakše će proći kroz ovu krizu i bolje se pozicionirati na tržištu.

Muris Pozderac
Sekretar Asocijacije T.O.K.O.

Neophodna značajnija podrška nadležnih institucija u BiH

U Vanjskotrgovinskoj komori Bosne i Hercegovine 7. 10. 2020. godine održana je sjednica proširenog Odbora Asocijacije industrije tekstila, odjeće, kože i obuće (Asocijacija T.O.K.O.) kojoj su, pored članova Odbora, prisustvovali i predstavnici više kompanija iz Bosne i Hercegovine korisnika Odluke o privremenoj suspenziji i smanjenju carina na uvoz određenih repromaterijala i sirovina za vlastitu proizvodnju, kao i predstavnik Izvoznog vijeća u Ministarstvu vanjske trgovine i ekonomskih odnosa Bosne i Hercegovine.

U otvorenoj diskusiji svih prisutnih napravljen je presjek trenutnog stanja u sektoru i konstatovano je da i dalje postoje veliki problemi kao što su: neusklađenost obrazovnog sistema sa stvarnim potrebama privrede i ovog sektora, nedostatak kvalifikovane radne snage, nepostojanje kvalitetnih izvora finansiranja za uvođenje novih tehnologija i inovacija bez čega je nemoguće dalje napredovanje i razvoj firmi, činjenica da još uvijek većina domaćih firmi prodaje uglavnom „uslugu“ umjesto gotovog finalnog proizvoda („Lohn“ poslovi dorade) i sl. te da je bez značajne pomoći i koordinacije svih resornih institucija države teško očekivati da kompanije same pređu na višu fazu poslovanja.

Uz sve negativne posljedice pandemije koronavirusa, koje su se nadovezale na ove već postojeće probleme, rečeno je da su kompanije iz tekstilnog i obućarskog sektora, iako direktno pogođene uvedenim mjerama, kako kod nas tako i u svijetu, ipak priskočile u pomoć državi i cjelokupnom stanovništvu, orijentišući se na proizvodnju trenutno najneophodnijih i u ovom periodu najtraženijih proizvoda za zaštitu ljudi kao što su zaštitne maske, odijela, kombinezoni, kape i sl., od čega su značajan dio donirale kako bolnicama tako i ostalim javnim ustanovama kao pomoć u borbi protiv daljeg širenja virusa.

S obzirom na sve poteškoće s kojima se susreću, a pogotovo na veliku neizvjesnost u budućem periodu uslijed negativnih uticaja pandemije koronavirusa, Asocijacija tekstila, odjeće, kože i obuće u BiH očekuje značajnu podršku nadležnih institucija u BiH te ističe neophodnost da u narednom periodu, pri bilo kakvom planiranju nadležnih vlasti i svih resornih ministarstava u Bosni i Hercegovini na svim nivoima, ekonomski pokazatelji ovog sektora i njegovo učešće od skoro 9% u ukupnom vanjskotrgovinskom poslovanju države svakako moraju biti uzeti u obzir te da ova industrijska grana, koja je krajem 2019. zapošljavala između 35.000 i 40.000 radnika najviše kroz mala i srednja preduzeća, mora dobiti adekvatniju pažnju i značaj nego što je to slučaj sada.

Prezentovana je i detaljna analiza ostvarene vanjskotrgovinske razmjene u prvom polugodištu 2020. godine koja je u poređenju sa istim periodom prošle godine, a zbog posljedica pandemije, prvi put u posljednjih 10 godina zabilježila pad izvoza od -15,84%, ali i pad uvoza od -18,79% (tabelu kompletne VT razmjene industrijske grane možete pogledati na linku: http://www.komorabih.ba/wp-content/uploads/2020/09/st_toko_6m.pdf).

Na kraju, izvršena je i rotacija na mjestu predsjednika Asocijacije i Odbora, tako da će u narednom periodu na ovoj poziciji biti Aida Ganić, direktorica firme Prevent Fabrics d. o. o. iz Visokog.

Posljedicama COVID-19 najviše pogođene male štamparije zbog nedostatka posla

Značajan broj proizvođača papirne industrije imao je povećanje izvoza, dok su mnoge kompanije grafičke industrije imale pad izvoza. Uvoz je načelno smanjen u navedenim privrednim granama i imao je trend smanjenja od početka pandemije

Za devet mjeseci 2020. godine izvoz grafičke i papirne industrije iznosio je 213.821.219 KM ili 0,5% više nego u istom periodu 2019.

U okviru navedenog izvoza, papirna industrija je ostvarila izvoz od 171.680.282 KM ili 5,1% više nego u istom periodu 2019. godine, dok je grafičkih proizvoda izvezeno u vrijednosti od 35.267.646 KM ili 11,4% manje nego za devet mjeseci 2019.

Detaljna struktura najznačajnijih izvoznih proizvoda može se vidjeti u Tabeli 1:

Iz navedenih podataka se vidi da su porast izvoza proizvoda papirne industrije ostvarili: kraft papir nepremazni, poštanske omotnice, papir, karton i celulozna vata, cigaret papir, etikete svih vrsta, ručno rađeni papir i karton i toaletni papir.

Pad izvoza papirne industrije ostvarili su: nepremazni papir i karton, premazani papir sa jedne strane, papir i karton valoviti, biljni pergament papir, ostali papir i karton i celulozna vata, registri, kutije, vreće i vrećice. Reciklirani papir i celuloza imali su podbačaj izvo-

za od 28,9%.

U okviru grafičke industrije porast izvoza ostvarili su samo ostali štampani materijali i kalendari svih vrsta, dok su drugi proizvodi imali pad izvoza.

Najznačajnija inotrižišta za izvoz bila su:

Papirna industrija – Srbija, Slovačka, Hrvatska, Turska, Italija, Njemačka, Kina, Nizozemska, Francuska, Slovenija, Crna Gora i Sjeverna Makedonija;

Celuloza i reciklirani papir -

Tabela 1. Izvoz grafičke i papirne industrije Bosne i Hercegovine u KM

Naziv proizvoda	I-IX 2020.	I-IX 2019.	Ind I-IX 2020/ I-IX 2019.
UKUPNO CELULOZA I RECIKLIRANI PAPIR	6.694.511	9.405.685	71,1
Nepremazani papir i karton koji se upotrebljavaju 48.03; ručno izrađeni papir i karton:48.03, 48.09	1.863.435	3.187.161	58,4
Kraft-papir i karton nepremazani, u rolnama ili listovima	33.394.897	32.173.191	103,7
Ostali nepremazani papir i karton, u rolnama ili listovima	58.789.382	48.216.252	121,9
Biljni pergament-papir i karton	4.007.091	4.534.631	88,4
Papir i karton, valoviti (sa zalijepljenim ravnim stranama)	528.599	628.506	84,1
Papir i karton, premazani s jedne strane ili obje strane	2.315.098	2.483.294	93,2
Papir, karton, celulozna vata i listovi i trake	652.922	989.256	66,0
Papir, karton, celulozna vata i listovi i trake	1.702.144	1.490.409	114,2
Cigaret papir, izrezan ili neizrezan u određene veličine	3.684.985	3.422.832	107,7
Poštanske omotnice, pisma-omotnice, dopisnice	522.575	440.315	118,6
Toaletni papir i sličan papir, celulozna vata i listovi	32.283.804	31.909.997	101,1
Kutije, vreće i vrećice i drugi spremnici za pakovanje	25.206.516	26.632.717	94,6
Registri, knjigovodstvene knjige, notesi, knjige	3.061.630	3.233.500	94,6
Etikete, papirne ili kartonske, svih vrsta, štampa	799.290	753.664	106,0
Ostali papiri, karton, celulozna vata i koprene	2.335.899	2.574.307	90,7
UKUPNO PAPIRNE INDUSTRIJE	171.680.282	163.320.816	105,1
Štampane knjige, brošure, leci i slični štampani materijala	30.544.555	36.121.200	84,5
Novine, časopisi i ostale periodične publikacije,	1.171.783	1.728.986	67,7
Poštanske, taksene i slične marke, neponištene	128.250	160.960	79,6
Kalendari svih vrsta, štampani, uključujući kalendare	130.644	114.530	114,0
Ostali štampani materijali, uključujući štampane stvari	3.205.745	1.592.707	201,2
UKUPNO GRAFIČKA INDUSTRIJA	35.446.427	39.969.411	88,6
UKUPAN IZVOZ GRAFIČKE I PAPIRNE INDUSTRIJE	213.821.219	212.695.911	100,5

Izvor: UIOBiH – Obrada VTKBiH, Asocijacija grafičke i papirne industrije

Tabela 2. Uvoz grafičke i papirne industrije Bosne i Hercegovine u KM

Naziv proizvoda	I-IX 2020.	I-IX 2019.	Ind I-IX 2020/ I-IX 2019.
UKUPNO CELULOZA I RECIKLIRANI PAPIR	28.692.756	36.626.180	78,3
Novinski papir, u rolnama ili listovima	1.466.947	3.343.668	43,8
Nepremazani papir i karton koji se upotrebljavaju	20.522.113	27.719.799	74,0
Ručno izrađeni papir i karton: 48.03, 48.09	20.831.504	20.194.434	103,1
Kraft-papir i karton nepremazani, u rolnama i listovima	6.409.420	6.561.486	97,6
Ostali nepremazani papir i karton, u rolnama i listovima	11.139.311	11.501.873	96,8
Biljni pergament-papir i karton	1.097.148	1.117.324	98,2
Složeni papir i karton (izrađeni sljepljivanjem)	2.250.788	3.189.989	70,5
Papir i karton, valoviti (sa zalijepljenim ravnim stranama)	16.421.684	18.988.308	86,4
Karbon-papir, samokopirajući papir i drugi papiri	1.701.385	2.186.372	77,8
Papir i karton, premazani s jedne strane ili obje strane	21.040.038	24.444.870	86,0
Papir, karton, celulozna vata i listovi i trake	29.051.108	32.456.773	89,5
Cigaret papir, izrezan ili neizrezan u određene veličine	6.330.118	6.891.833	91,8
Zidne tapete i slične pozidnice; papirni vitrofani	534.532	875.889	61,0
Poštanske omotnice, pisma-omotnice, dopisnice	1.748.507	1.999.692	87,4
Toaletna papir i slična papir, celulozna vata i listovi	25.568.527	25.943.738	98,5
Kutije, vreće i vrećice i drugi spremnici za pakovanje	50.408.333	53.388.364	94,4
Registri, knjigovodstvene knjige, notesi, knjige	6.503.505	8.142.231	79,8
Etikete, papirne ili kartonske, svih vrsta, štampa	10.946.715	11.995.228	91,2
Cijevke, valjčiči, vretena i slične podloge	826.043	613.129	134,7
Ostali papiri, karton, celulozna vata i koprene	9.204.162	9.242.655	99,5
UKUPNO PAPIRNA INDUSTRIJA	244.434.087	271.169.784	90,1
Štampane knjige, brošure, leci i slični štampani materijali	6.742.351	7.891.855	85,4
Novine, časopisi i ostale periodične publikacije,	10.844.805	13.407.573	80,8
Dječije knjige u slikama, uključujući za crtanje	936.048	645.941	145,1
Poštanske, taksene i slične marke, neponištene	2.958.899	3.230.591	91,5
Preslikači svih vrsta (dekalkomanije):	2.224.581	2.420.240	91,9
Ostali štampani materijali, uključujući štampane stvari	12.089.750	9.840.655	122,8
UKUPAN UVOZ GRAFIČKE INDUSTRIJE	36.760.235	38.596.283	95,2
UKUPAN UVOZ GRAFIČKE I PAPIRNE INDUSTRIJE	309.887.077	346.392.247	89,4

Izvor: UIOBiH - Obrada VTKBiH, Asocijacija grafičke i papirne industrije

Srbija, Austrija, Hrvatska, Slovenija, Njemačka, Italija, Mađarska;

Grafička industrija – Slovenija, Hrvatska, Srbija, Slovačka, Sjeverna Makedonija, Njemačka i Italija.

Uvoz grafičke i papirne industrije

Za devet mjeseci 2020. godine ukupan uvoz grafičke i papirne industrije iznosio je 309.887.077 KM ili 10,6% manje nego u istom periodu 2019. godine, čime se trend smanjenja uvoza povećava od početka pandemije.

Analizirajući uvoz proizvoda po grupama, celuloza i reciklirajući papir su imali najveći podbačaj uvoza za 21,7%. Proizvodnja i prerada papira, čiji je uvoz iznosio 244.434.087 KM, ostvarila je pad od 9,9% u odnosu na isti period 2019. godine. Najviše je smanjen uvoz: novinskog papira, nepremazanih

papira i kartona, zidnih tapeta, složenih papira i kartona, valovitih papira i kartona i karbon papira. Uvoz proizvoda grafičke industrije iznosio je 36.760.235 KM ili 4,8% manje nego 2019.

Detaljna struktura najznačajnijih uvoznih proizvoda može se vidjeti u Tabeli 2.

Iz navedenih podataka se vidi da su porast uvoza proizvoda papirne industrije ostvarili samo ručno rađeni papiri i cijevke, valjčiči i vretena, dok su ostali proizvodi imali pad uvoza.

U okviru grafičke industrije porast uvoza ostvarili su samo ostali štampani materijali i dječije knjige, dok su svi proizvodi iz grupe celuloza i reciklirani papir ostvarili pad uvoza u posmatranom periodu.

Najznačajnija inotrzništva iz kojih se uvozilo bila su:

Papirna industrija – Srbija, Italija, Hrvatska, Njemačka, Slovenija, Slovačka, Poljska, Mađarska, Češka, Danska i Nizozemska;

Celuloza i reciklirani papir - Italija, Slovačka, Austrija, Švedska, Nizozemska, Njemačka, Slovenija, Švicarska i Češka;

Grafička industrija – Slovenija, Hrvatska, Srbija, Njemačka, Italija, Mađarska, Saudijska Arabija i Kina.

Iz navedenih podataka se vidi da su kompanije grafičke i papirne industrije osjetile posljedice pandemije koronavirusa zbog otežanog snabdijevanja sirovinama i repromaterijalima i odvijanja normalnog procesa proizvodnje.

Selma Bašagić

Veliki gubici u sektoru turizma BiH

Tijekom posljednjih tjedana sve veći broj odredišta počeo se ponovno otvarati međunarodnim turistima. UNWTO izvještava da je početkom rujna 53% odredišta ublažilo ograničenja putovanja. Ipak, mnoge su vlade i dalje oprezne, a ovo posljednje izvješće pokazuje da su blokade uvedene tijekom prve polovice godine imale masovni utjecaj na međunarodni turizam. Nagli pad dolazaka doveo je milijune radnih mjesta i poduzeća u rizik

Prema UNWTO-u, masovni pad potražnje za međunarodnim putovanjima tijekom razdoblja siječanj-lipanj 2020. doveo je do gubitka od 440 milijuna međunarodnih dolazaka i oko 460 milijardi USD prihoda od izvoza od međunarodnog turizma. To je otprilike pet puta veći gubitak u međunarodnim приходima od turizma zabilježen 2009. godine usred globalne ekonomske i financijske krize.

Najnoviji svjetski turistički barometar pokazuje duboki utjecaj koji ova pandemija ima na turizam, sektor o kojem ovise životi milijuni ljudi. Međutim, sigurno i odgovorno međunarodno putovanje sada je moguće u mnogim dijelovima svijeta, te je neophodno da vlade usko surađuju s privatnim sektorom kako bi se globalni turizam ponovno pokrenuo. Ključno je koordinirano djelovanje.

Unatoč postupnom ponovnom otvaranju mnogih odredišta od druge polovice svibnja, očekivano poboljšanje broja međunarodnog turizma tijekom špice ljetne sezone na sjevernoj hemisferi nije se ostvarilo. Europa je bila druga najteža pogođena od svih globalnih regija, s padom dolaska turista od 66% u prvoj polovici 2020. Trpjele su i Amerike (-55%), Afrika i Bliski istok (obje -57%). Međutim, Azija i Tihoocean, prva regija koja je osjetila utjecaj

COVID-19 na turizam, bile su najteže pogođene, s padom broja turista od 72% u šestomjesečnom razdoblju.

Na subregionalnoj razini, najveći pad su pretrpjeli sjeveroistočna Azija (-83%) i južni dio mediteranske Europe (-72%). Sve su svjetske regije i podregije zabilježile pad od više od 50% u dolascima u siječnju-lipnju 2020. Smanjenje međunarodne potražnje odražava se i dvoznamenkastim padom međunarodnih turističkih izdataka na velikim tržištima. Glavna odlazna tržišta poput SAD-a i Kine i dalje su u zastoju, iako su neka tržišta poput Francuske i Njemačke u lipnju pokazivala određeno poboljšanje.

Gledajući naprijed, čini se vjerojatnim da će smanjena potražnja za putovanjima i povjerenje potrošača i dalje utjecati na rezultate tijekom ostatka godine. U svibnju je UNWTO iznio tri moguća scenarija, ukazujući na pad međunarodnih dolazaka turista od 58% do 78% u 2020. Trenutni trendovi do kolovoza ukazuju na pad potražnje blizu 70% (Scenarij 2), posebno sada kada se za neke destinacije ponovno planira uvesti ograničenja za putovanja.

Proširenje scenarija na 2021. godinu ukazuje na promjenu u trendu sljedeće godine, na temelju pretpostavki o postupnom i linearnom ukidanju ograničenja putovanja, dostupnosti cjepiva ili

liječenja i povratku povjerenja putnika. Unatoč tome, povratak na razinu 2019. u smislu dolazaka turista trajao bi između 2 i pol i 4 godine.

Bosna i Hercegovina

U Bosni i Hercegovini u kolovozu 2020. turisti su ostvarili 71.589 posjeta, što je više za 50,9% u odnosu na srpanj 2020. i za 65,0% manje u odnosu na kolovoz 2019. godine. Turisti su ostvarili 207.720 noćenja, što je više za 54,3% u odnosu na srpanj 2020. i za 54,3% manje u odnosu na kolovoz 2019. godine. U ukupno ostvarenom broju noćenja učešće domaćih turista je 75,2%, dok je 24,8% učešće stranih turista. Broj noćenja domaćih turista viši je za 39,7% u odnosu na srpanj 2020. i viši za 60,4% u odnosu na kolovoz 2019. godine. Broj noćenja stranih turista viši je za 126,5% u odnosu na srpanj 2020. i za 85,6% manji u odnosu na kolovoz 2019. godine. U strukturi noćenja stranih turista u kolovozu 2020. najviše noćenja ostvarili su turisti iz Srbije (62,0%), Hrvatske (7,8%), Slovenije i Ujedinjenih Arapskih Emirata s po (4,3%) te Njemačke sa (3,2%), što je ukupno 81,6%. Turisti iz ostalih zemalja ostvarili su 18,4% noćenja. Što se tiče dužine boravka stranih turista u našoj zemlji, na prvom mjestu

je Japan s prosječnim zadržavanjem od 26,0 noći. Slijede Južna Koreja sa 15,0 noći, Indija sa 11,7 noći, Južnoafrička Republika sa 8,7 noći, Mađarska sa 7,1 noći i Malezija sa 6,0 noći. Turistima je u kolovozu 2020. u Bosni i Hercegovini bilo na raspolaganju 16.234 apartmana i mjesta za kampiranje, što je za 24,3% manje u odnosu na kolovoz 2019. godine, i 34.892 raspoloživa kreveta, što je manje za 25,1% u odnosu na isti mjesec 2019. U kolovozu 2020. u okviru djelatnosti Hoteli i sličan smještaj turistima je bilo na raspolaganju ukupno 14.718 soba i apartmana, što je za 20,6% manje u odnosu na kolovoz 2019. godine, i 30.191 krevet, što je za 21,1% manje u odnosu na isti mjesec prethodne godine. Neto stopa iskorištenosti stalnih kreveta u kolovozu 2020. iznosila je 20,1%. Prema vrsti smještajnog objekta najveći broj noćenja ostvaren je u okviru djelatnosti Hoteli i sličan smještaj, s učešćem od 93,8%.

U razdoblju siječanj-kolovoz 2020. turisti su ostvarili 330.422 posjete, što je manje za 70,3%, i 846.312 noćenja, što je manje za 63,8% u odnosu na isto razdoblje 2019. godine. Broj noćenja domaćih turista manji je za 24,8%, dok je broj noćenja stranih turista manji za 78,3% u odnosu na isto razdoblje 2019. godine. U ukupno ostvarenom broju noćenja učešće domaćih turista je 56,5%, dok je 43,5% učešće stranih turista. U strukturi noćenja stranih turista najviše noćenja ostvarili su turisti iz Srbije i Hrvatske (sa po 27,8%), Slovenije (5,6%), Turske (3,4%), Crne Gore (3,2%), Njemačke (3,1%), Kine (2,0%) te Austrije i Italije (sa po 1,8%), što je ukupno 76,5%. Turisti iz ostalih zemalja ostvarili su 23,5% noćenja. Što se tiče dužine boravka stranih turista u našoj zemlji, na prvom mjestu je Iran s prosječnim zadržavanjem od 12,2 noći, a slijede Južnoafrička Republika sa 5,8 noći, Kuvajt sa 4,5 noći i Kipar sa 4,1 noći. Prema vrsti smještajnog objekta najveći broj noćenja ostvaren je u okviru djelatnosti Hoteli i sličan smještaj, s učešćem od 92,5%.

Darko Pehar ■

Broj medijskih objava o turizmu povećan za 42% u odnosu na prethodnu godinu

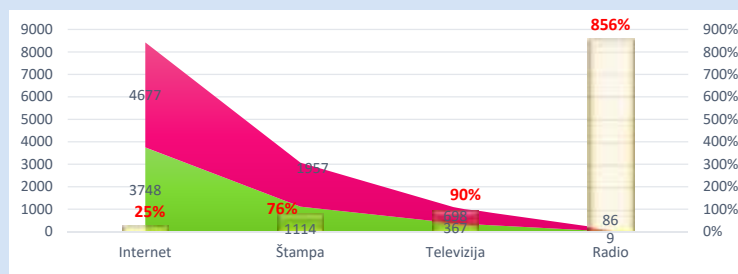
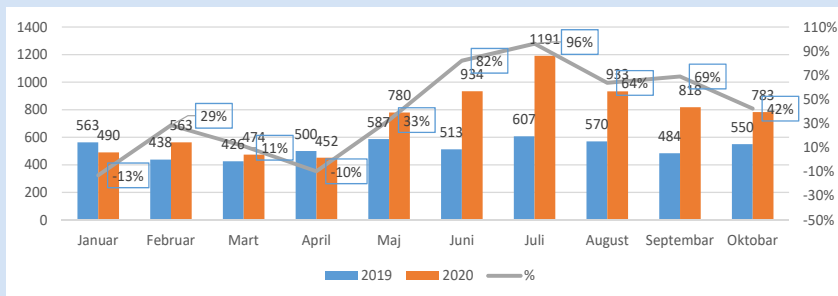
„Kliping BH“, agencija za praćenje i analizu medija, izvršila je poređenje medijskih objava prvih 10 mjeseci tekuće godine sa istim periodom 2019. godine za ključnu riječ „turizam“. Evidentirano je da se broj medijskih objava o ovoj temi povećao za 42% u odnosu na prethodnu godinu.

Istraživanje je obuhvatilo sve objave u štampanim medijima, internet portalima i elektronskim medijima sa prostora BiH koje agencija „Kliping BH“ ima na listi praćenja.

U periodu od 1. 1. do 31. 10. 2020. ukupno je registrirano 7.418 objava na temu turizma, što je za 42% više nego u istom periodu protekle godine kada je registrirano 5.238 objava. Najveći skok zabilježen je u julu 2020. kada je bila 1.191 objava, što je za 96% više nego u julu 2019. godine. Ovolički skok se u dobroj mjeri može pripisati utjecaju koronavirusa na turističku sezonu i medijskoj promociji turizma, ali i pisanju medija o mjerama bh. vlasti za sprečavanje posljedica virusa, s jedne strane, te zahtjevima turističkih djelatnika, s druge strane.

Kada je u pitanju vrsta medija, u posmatranom periodu je najveći porast ukupnog broja objava registriran u elektronskim medijima, i to na radiostanicama BiH (856%), nakon čega slijedi televizija sa 90% te štampa sa porastom od skoro 76% i internet od 25%.

Medijskom analizom utvrđeno je da je pojava koronavirusa znatno utjecala na medijsko izvještavanje pa tako i na posljedice koje je virus imao na turizam. Ključna riječ sa najvećim porastom, a koja je spominjana u kontekstu turizma, bila je „Privreda BiH“ koja je sa 18 pominjanja u 2019. godini skočila na 307 objava u 2020. godini. Također, ključna riječ „transport“ je bila znatno učestalija 2020. godine i zajedno sa turizmom se spomenula u 203 objave, za razliku od 28 objava 2019. godine.

Agencija „Kliping BH“ već se 20 godina uspješno bavi pružanjem usluga praćenja i analize medija te istraživanja tržišta. Članica je regionalne grupacije press clipping agencija „Newton Media“ koja pokriva gotovo sve države srednje i jugoistočne Evrope. E-mail: kliping@kliping.ba Telefon: 033/956-378

Metalska i elektroindustrija BiH

Pad izvoza sektora metalske i elektroindustrije Bosne i Hercegovine od 1. do 9. mjeseca 2020. godine je iznosio preko pola milijarde KM

Usprkos snažnom utjecaju pandemije na bh. industriju, moramo skrenuti pažnju na gašenje firme Aluminijski d. d., donedavno najvećeg bosanskohercegovačkog izvoznika, što je pad izvoza učinilo znatno lošijim (pad izvoza sirovog aluminijski je u prvih 9 mjeseci iznosio preko 200 miliona KM). Struktura izvoznih tržišta je ostala slična prošlogodišnjoj, s tim da je pad zabilježen na skoro svim tržištima, i to ravnomjerno distribuiran, počevši sa visokim procentima pada u periodu mart/april te se postepeno smanjujući sve do sada.

- Pad vanjskotrgovinskog prometa u sektoru metalske i elektroindustrije za prvih 9 mjeseci za 16,20%, što je preko 1,342 milijarde KM
- Pad izvoza u istom periodu za 15,95%
- Pad uvoza u istom periodu za 16,09%
- Pokrivenost uvoza izvozom ostaje ista, tj. skoro 69%

Ukoliko ne bude „zaključavanja“, ali ne samo u BiH već i na našim vodećim tržištima, možemo očekivati da će procenat smanjenja izvoza i ukupnog prometa vanjskotrgovinske razmjene sektora metalske i elektroindustrije BiH biti manji do kraja godine u odnosu na sve dosadašnje kvartalne podatke. Međutim, u slučaju bilo kakvih negativnih turbulencija u periodu jesen/zima 2020. godine, za očekivati je i posljedične promjene na domaćem tržištu.

Pored pada izvoza u kategoriji aluminijski, veliko smanjenje izvoza bilježi i kategorija željeza i čelika (pad od 125 miliona KM). Očigledno je da je pandemija samo dodatno pogoršala mnoga ograničenja trgovinskih tokova u vidu kvota na izvoz određenih proizvoda od željeza i čelika u EU, SAD i indirektno na ostala tržišta kroz divergenciju tokova koje je kreirao višak, tj. zalihe tih proizvoda na globalnom nivou.

Upporedni pregled vanjskotrgovinske razmjene (izvoza) u sektoru metalske i elektroindustrije u periodu I-IX 2020/I-IX 2019.

TB	Naziv grupe proizvoda	Izvoz I-IX 2019.	Izvoz I-IX 2020.	Promjena (%)	Razlika
72	Željezo i čelik	440.940.100	316.584.653	-28,20	-124.355.447
73	Proizvodi od željeza i čelika	584.868.395	527.426.410	-9,82	-57.441.985
74	Bakar i proizvodi od bakra	53.525.039	53.139.492	-0,72	-385.547
75	Nikl i proizvodi od nikla	80	36.264	45.230,00	36.184
76	Aluminijski i proizvodi od aluminijski	461.679.975	263.012.581	-43,03	-198.667.394
78	Olovo i proizvodi od olova	1.556.023	1.200.867	-22,82	-355.156
79	Cink i proizvodi od cinka	40.206.139	32.076.752	-20,22	-8.129.387
80	Kalaj i proizvodi od kalaja	625.310	6.242	-99,00	-619.068
81	Ostali obični metali	32.410	69.672	114,97	37.262
82	Alati i nožarski proizvodi	21.796.074	18.963.043	-13,00	-2.833.031
83	Razni proizvodi od običnih metala	35.944.521	36.988.937	2,91	1.044.416
84	Nuklearni reaktori, kotlovi, mašine, aparati i mehanički uređaji	681.076.699	606.820.627	-10,90	-74.256.072
85	Električne mašine, oprema i njihovi dijelovi	623.277.102	610.827.222	-2,00	-12.449.880
86	Šinska vozila i njihovi dijelovi	12.285.865	19.137.420	55,77	6.851.555
87	Vozila i njihovi dijelovi	314.799.604	252.302.166	-19,85	-62.497.438
88	Letjelice i njihovi dijelovi	3.048.786	707.236	-76,80	-2.341.550
89	Brodovi i ploveća konstrukcije	523.659	500.548	-4,41	-23.111
93	Oružje i municija	134.859.983	126.934.884	-5,88	-7.925.099
UKUPNO		3.411.045.764	2.866.735.016	-15,96	-544.310.748

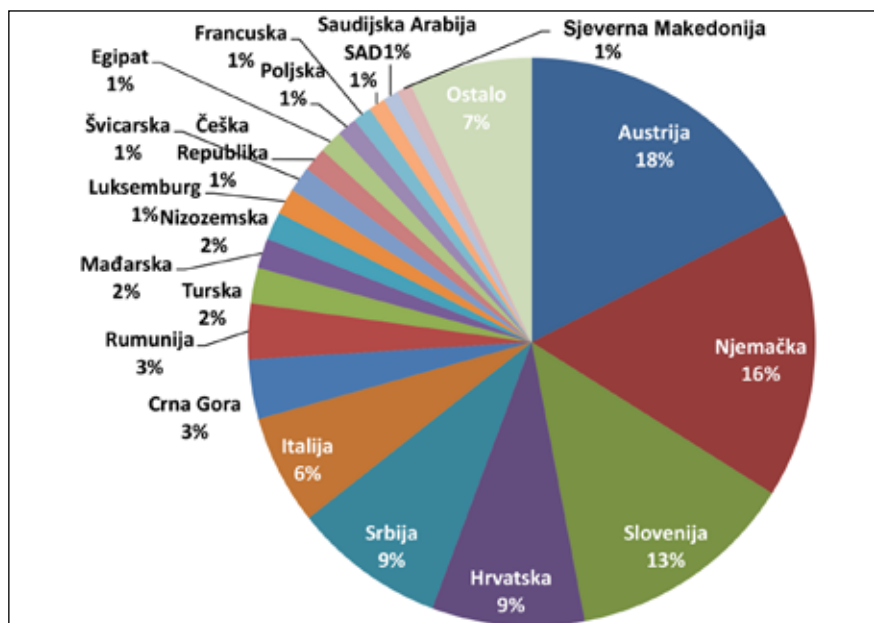
Upporedni pregled vanjskotrgovinske razmjene (uvoza) u sektoru metalske i elektroindustrije u periodu I-IX 2020/I-IX 2019.

TB	Naziv grupe proizvoda	Uvoz I-IX 2019.	Uvoz I-IX 2020.	Promjena (%)	Razlika
72	Željezo i čelik	478.495.992	404.346.324	-15,50	-74.149.668
73	Proizvodi od željeza i čelika	385.944.878	351.364.815	-8,96	-34.580.063
74	Bakar i proizvodi od bakra	185.337.314	178.198.218	-3,85	-7.139.096
75	Nikl i proizvodi od nikla	898,29	651.991	72.481,35	651.093
76	Aluminijski i proizvodi od aluminijski	319.788.894	272.802.040	-14,69	-46.986.854
78	Olovo i proizvodi od olova	3.358.521	3.798.023	13,09	439.502
79	Cink i proizvodi od cinka	33.744.325	28.379.254	-15,90	-5.365.071
80	Kalaj i proizvodi od kalaja	24.738.424	14.626.360	-40,88	-10.112.064
81	Ostali obični metali	6.454.295	3.331.017	-48,39	-3.123.278
82	Alati i nožarski proizvodi	70.455.812	62.216.482	-11,69	-8.239.330
83	Razni proizvodi od običnih metala	134.039.998	125.967.763	-6,02	-8.072.235
84	Nuklearni reaktori, kotlovi, mašine, aparati i mehanički uređaji	1.232.486.245	1.037.677.278	-15,81	-194.808.967
85	Električne mašine, oprema i njihovi dijelovi	862.716.246	812.225.799	-5,85	-50.490.447
86	Šinska vozila i njihovi dijelovi	10.733.751	16.387.544	52,67	5.653.793
87	Vozila i njihovi dijelovi	1.151.702.437	837.409.728	-27,29	-314.292.709
88	Letjelice i njihovi dijelovi	45.817.754	594.593	-98,70	-45.223.161
89	Brodovi i ploveća konstrukcije	615,929	519.977	84.321,58	519.361
93	Oružje i municija	10.986.421	8.511.847	-22,52	-2.474.574
UKUPNO		4.956.802.821	4.159.009.053	-16,09	-797.793.768

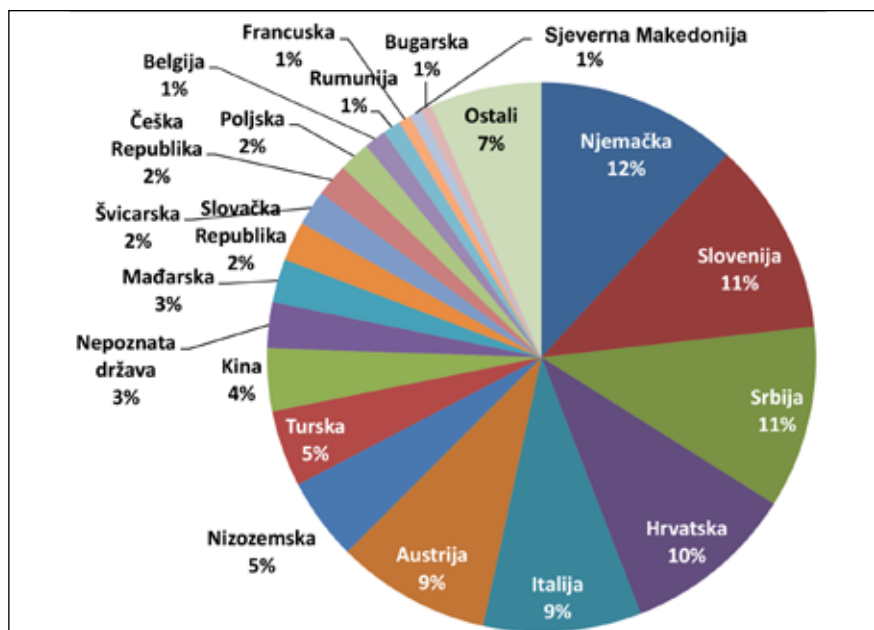

Izvozna tržišta u prvih 9 mjeseci 2020.

Uvozna tržišta u prvih 9 mjeseci 2020.

U Vanjskotrgovinskoj komori BiH je nedavno održan sastanak članova Odbora Asocijacije metalske i elektroindustrije, a glavne teme sastanka bile su poslovanje kompanija u ovoj godini i plan aktivnosti Asocijacije u narednom periodu. Sve kompanije se opirući pritiscima nadaju novim prilikama za unapređenje svojih proizvoda i osvajanje novih tržišta i u pozitivnom duhu zaključuju da je usprkos brojnim problemima pandemija donijela i pozitivne promjene u proizvodnji koje

se prvenstveno manifestiraju kroz optimizaciju proizvodnih i upravljačkih procesa, digitalno poslovanje i sl. Plan rada Asocijacije metalske i elektroindustrije će biti fokusiran na unapređenje zakonske legislativne u BiH, prije svega odnoseći se na probleme carinskih procedura i infrastrukture kvaliteta koji su već duže vrijeme otvoreni problemi cijele privrede.

Adela Terek-Vukotić

Poljoprivredno-prehrambena industrija BiH

U ukupnoj trgovini Bosne i Hercegovine sa inostranstvom u periodu I-IX mjeseci 2020. godine, u odnosu na isti period prošle godine, uvoz poljoprivredno-prehrambenih proizvoda je imao udio oko 18%, dok je udio izvoza poljoprivrednih proizvoda u ukupnom izvozu oko 8%.

U bilansu razmjene poljoprivrednih i prehrambenih proizvoda BiH sa inostranstvom u posmatranom periodu ostvarena je vrijednost izvoza od 647.816.437 miliona KM, 2.266.956.780 milijarde uvoza i deficit od 1.619.140.343 milijarde KM.

Vrijednost izvoza poljoprivrednih proizvoda je u odnosu na isti period prethodne godine veći za 5,23%, dok se na strani uvoza bilježi pad za -4,71%.

Deficit je bio manji za 144.306.847 miliona KM ili 8% veći u poređenju sa prethodnom godinom.

Što se tiče trgovinskih partnera, Evropska unija je i dalje najznačajniji partner s obzirom na to da se oko 40% izvoza poljoprivredno-prehrambenih proizvoda plasiralo na ovo tržište, 36% u CEFTA-u, 14% u Tursku, 7,5% u zemlje ostatka svijeta i 2,43% u EFTA-u.

Kada je riječ o uvozu, na tržište BiH najviše se plasira poljoprivredno-prehrambenih proizvoda porijeklom iz EU, i to oko 62%, zemalja CEFTA-e (oko 31%), ostatka svijeta (3,8%), Turske (oko 3%) i EFTA-e (0,2%).

1. Pregled i analiza spoljnotrgovinske razmjene mlijeka i mliječnih prerađevina (u KM)

Posmatrani period	Od 1. 1. do 30. 9. 2019.				Od 1. 1. do 30. 9. 2020.				INDEKS	
	Izvoz	Uvoz	Obim	Pokrivenost uvoza izvozom	Izvoz	Uvoz	Obim	Pokrivenost uvoza izvozom	Indeks 2020/2019. Izvoz	Indeks 2019/2018. Uvoz
0401 Mlijeko i pavlaka, nekoncentrisani i bez dodatnog šećera ili drugih sredstava za zaslađivanje	46.925.038	40.648.437	87.573.475	115,4%	52.666.656	30.464.405	83.131.061	172,9%	12,24	-25,05
0402 Mlijeko i pavlaka, koncentrisani ili sa dodatim šećerom ili drugim sredstvima za zaslađivanje	191.637	2.191.377	2.383.014	8,7%	224.617	1.333.541	1.558.158	16,8%	17,21	-39,15
0403 Mlačenica, kiselo mlijeko i pavlaka, jogurt, kefir i zakiseljeno mlijeko; sa dodatim ili bez dodatog šećera ili drugih zaslađivača, aromatizovani ili sa dodatim voćem, orašastim plodovima ili kakaom	28.653.581	15.954.021	44.607.602	180%	10.937.274	15.638.696	26.575.970	70%	-61,83	-1,98
0404 Surutka, koncentrisana ili nekoncentrisana, s dodatim šećerom ili drugim sladilima; proizvodi koji se sastoje od prirodnih sastojaka mlijeka	29.150	5.119.779	5.148.929	0,6%	26.850	6.263.426	6.290.276	0,4%	-7,89	22,34
0405 Maslac i mliječni namazi	1.412.738	11.012.859	12.425.597	12,8%	1.508.070	10.205.890	11.713.960	14,8%	6,75	-7,33
0406 Sir i skuta	5.114.664	59.682.359	64.797.023	8,6%	5.604.755	55.018.533	60.623.288	10,2%	9,58	-7,81
UKUPNO:	82.326.808	134.608.832	216.935.640	61,2%	70.968.222	118.924.491	189.892.713	59,7%	-13,80	-11,65

U periodu od prvih 9 mjeseci 2020. godine izvoz mlijeka i mliječnih prerađevina iznosio je 70,9 miliona KM, što je za 13,8% manje nego u istom periodu 2019. godine, dok je uvoz iznosio 118 miliona KM, što je za 11,6% manje nego u istom periodu prethodne godine. Pokrivenost uvoza izvozom je iznosila 59,7%, dok je spoljnotrgovinski deficit mlijeka i mliječnih prerađevina iznosio 47,9 miliona KM. Bilježi se rast izvoza mlijeka za 12,2%, mlijeka i pavlake, koncentrisanog i sa dodatnim šećerom ili drugim sredstvima za zaslađivanje za 17,2%, sira i skute za 9,6% te maslaca i mliječnih namaza za 6,7%.

Ogroman pad izvoza primjećujemo kod tarifnog broja 0403, u koji spadaju mlačenica, kiselo mlijeko i pavlaka, jogurt, kefir i zakiseljeno mlijeko; sa dodatim ili bez dodatog šećera ili drugih zaslađivača i voća, i to vrijednosno za 17,7 miliona KM. Većina tog izvoza prethodne godine išla je za Srbiju.

Ključna tržišta u 2020. godini su: Srbija, Crna Gora, Hrvatska, Sjeverna Makedonija te Kosovo.

2. Pregled i analiza spoljnotrgovinske razmjene mesa i mesnih prerađevina (u KM)

Posmatrani period	Od 1. 1. do 30. 9. 2019.				Od 1. 1. do 30. 9. 2020.				INDEKS %	
	Izvoz	Uvoz	Obim	Pokrivenost uvoza izvozom	Izvoz	Uvoz	Obim	Pokrivenost uvoza izvozom	Indeks 2020/2019. Izvoz	Indeks 2019/2018. Uvoz
0201 Goveđe meso, svježe ili rashlađeno	56.328	132.325.301	132.381.629	0,04%	15.056.798	109.374.565	124.431.363	13,8%	26630,57	-17,34
0202 Goveđe meso, smrznuto	139.314	11.445.183	11.584.497	1%	0	9.080.230	9.080.230	0,0%		-20,66
0203 Svinjsko meso, svježe, rashlađeno ili smrznuto	87.044	49.116.701	49.203.745	0%	630.790	40.841.701	41.472.491	2%		-16,85
0204 Ovcije ili kozije meso, svježe, rashlađeno ili smrznuto	56.510	497.567	554.077	11,4%	11.735	255.290	267.025	4,6%	-79,23	-48,69
0206 Jestivi klaonički proizvodi od goveda, svinja, ovaca, koza, konja i magaraca, mla i mazgi, svježi, rashlađeni ili smrznuti	397.087	5.942.719	6.339.806	6,7%	479.218	4.922.488	5.401.706	9,7%	20,68	-17,17
0207 Meso peradi i jestivi klaonički proizvodi od peradi, svježi, rashlađeni ili smrznuti	7.241.918	16.964.040	24.205.958	42,7%	7.783.895	15.854.253	23.638.148	49,1%	7,48	-6,54
0209 Svinjska masnoća, očišćena od mesa i masnoća peradi, netopljeni, niti drugačije ekstrahovani, svježi, rashlađeni, smrznuti		518.002	518.002	0,00%		439.275	439.275	0,0%		-15,20
0210 Meso i jestivi mesni klaonički proizvodi, soljeni, u salamuri, sušeni ili dimljeni	1.906.672	5.871.240	7.777.912	32,47%	2.096.422	4.195.454	6.291.876	50,0%	9,95	-28,54
1601 Kobasice i slični proizvodi, od mesa, drugih klaoničkih proizvoda; prehrambeni proizvodi na bazi tih proizvoda	2.896.334	34.039.622	36.935.956	8,51%	3.679.501	33.967.950	37.647.451	10,83%	27,04	-0,21
1602 Ostali pripremljeni ili konzervisani proizvodi od mesa, drugih klaoničkih proizvoda	27.206.363	20.372.376	47.578.739	133,5%	47.498.023	19.829.544	67.327.567	239,5%	74,58	-2,66
Ukupno:	39.987.570	277.092.751	317.080.321	14,4%	77.236.382	238.760.750	315.997.132	32,3%	93,15	-13,83

Obim razmjene mesa i mesnih prerađevina u prvih devet mjeseci u 2020. godini iznosio je 315.997.132 KM, što je manje za oko 1,1 milion KM u odnosu na prvih devet mjeseci 2019. godine. Izvoz mesa i mesnih prerađevina u prvih devet mjeseci u 2020. godini iznosio je 77.236.382,00 KM, a uvoz 238.760.750,00 KM. Bilježi se rast izvoza za 93,15% te pad uvoza od 13,8%.

Pokrivenost uvoza izvozom iznosila je 32,3%.

Značajan rast izvoza u prvih devet mjeseci 2020. godine zabilježen je kod goveđeg mesa (oko 15 miliona KM). Kod mesa peradi bilježimo rast izvoza za 7,48%, kobasica i sličnih proizvoda za 27,04% te ostalih konzervisanih proizvoda za 74,58%.

3. Pregled i analiza spoljnotrgovinske razmjene ribe i ribljih prerađevina (u KM)

Posmatrani period	Od 1. 1. do 30. 9. 2019.				Od 1. 1. do 30. 9. 2020.				INDEKS %	
	Izvoz	Uvoz	Obim	Pokrivenost uvoza izvozom	Izvoz	Uvoz	Obim	Pokrivenost uvoza izvozom	Indeks 2020/2019. Izvoz	Indeks 2020/2019. Uvoz
0301 Žive ribe	839.517	1.113.404	1.952.921	75,40%	457.072	846.290	1.303.362	54,0%	-45,6	-24,0
0302 RIBE svježe ili rashlađene, osim fileta	6.168.785	1.409.510	7.578.295	437,7%	5.064.621	4.380.119	9.444.740	115,6%	-17,9	210,8
0303 RIBE smrznute, osim fileta	1.538.249	7.889.085	9.427.334	19,50%	1.590.486	4.806.911	6.397.397	33,1%	3,4	-39,1
0304 Riblji fileti i ostalo riblje meso	2.632.183	6.333.321	8.965.504	41,6%	1.541.090	4.975.738	6.516.828	31,0%	-41,5	-21,4
0305 RIBE sušene, soljene ili u salamuri, dimljene ribe	2.236.679	1.357.936	3.594.615	164,7%	4.980.183	1.737.210	6.717.393	287%	122,7	27,9
0306 Ljuskavci, s ljuskom ili bez ljuske, živi, svježi, rashlađeni, smrznuti, sušeni	1.372.169	1.696.603	3.068.772	80,9%	800.122	1.428.860	2.228.982	56,0%	-41,7	-15,8
0307 Mekušci, s ljušturama ili bez ljuštura, živi, svježi, rashlađeni, smrznuti	3.346.479	5.886.624	9.233.103	56,8%	1.687.720	6.283.637	7.971.357	26,9%	-49,6	6,7
0308 Vodeni beskičmenjaci	0	5.969	5.969	0,0%	0	0	0			-100,00
1604 Konzervisana riba	4.461.326	38.970.535	43.431.861	11,4%	8.292.167	33.427.293	41.719.460	24,8%	85,9	-14,2
1605 Rakovi, mekušci i ostali vodeni beskičmenjaci, konzervisana	6.459.800	678.387	7.138.187	952,2%	6.921.342	750.109	7.671.451	922,7%	7,1	10,6
UKUPNO:	29.055.187	65.341.374	94.396.561	44,5%	31.334.803	58.636.167	89.970.970	53,4%	7,8	-10,3

Obim razmjene ribe i ribljih prerađevina u prvih devet mjeseci 2020. godine iznosio je 89.970.970,00 KM, od čega je izvoz u istom periodu iznosio 31.334.803,00 KM, a uvoz 58.636.167,00 KM. Pokrivenost uvoza izvozom iznosila je 53,4%.

Obim razmjene ribe i ribljih prerađevina za isti period prošle godine iznosio je 94.396.561,00 KM, od čega je udio izvoza iznosio 29.055.187,00 KM, a uvoza 65.341.374,00 KM. Pokrivenost uvoza izvozom iznosila je 44,5%.

Iz gore navedenog slijedi da je u prvih devet mjeseci 2020. godine zabilježen ukupan rast izvoza od 7,8% u odnosu na isti period u 2019. godini, kao i pad uvoza za 10,3%. Značajno je spomenuti rast izvoza konzervisane ribe od preko 3,5 miliona KM u odnosu na prošlu godinu.

4. Pregled i analiza spoljnotrgovinske razmjene piva (u KM)

Posmatrani period	Od 1. 1. do 30. 9. 2019.				Od 1. 1. do 30. 9. 2020.				INDEKS %	
	Izvoz	Uvoz	Obim	Pokrivenost uvoza izvozom	Izvoz	Uvoz	Obim	Pokrivenost uvoza izvozom	Indeks 2020/2019. Izvoz	Indeks 2020/2019. Uvoz
2203000100 Pivo u bocama	1.288.882	58.344.751	59.633.632	2,2%	1.711.987	51.992.592	53.704.580	3,3%	32,8	-10,9
2203000900 Pivo u ambalaži do 10 l	1.151.139	21.978.229	23.129.368	5,2%	853.125	25.548.303	26.401.429	3,3%	-25,9	16,2
2203001000 Pivo u ambalaži preko 10 l	524.447	4.112.258	4.636.704	12,8%	359.992	2.714.596	3.074.588	13,3%	-31,4	-34,0
UKUPNO:	2.964.468	84.435.237	87.399.705	3,5%	2.925.105	80.255.491	83.180.597	3,6%	-1,3	-5,0

U periodu od prvih 9 mjeseci 2020. godine izvoz piva iznosio je 2,9 miliona KM, što je za 1,3% manje nego u istom periodu 2019. godine, dok je uvoz iznosio 80 miliona KM, što je za 5% manje nego u istom periodu prethodne godine. Pokrivenost uvoza izvozom je iznosila 3,6%, dok je spoljnotrgovinski deficit piva iznosio 77,3 miliona KM. Zabilježen je porast izvoza piva u bocama od 32,8%, dok je pivo u ambalaži do 10 i preko 10 litara u padu. Vodeća izvozna tržišta su Srbija, Hrvatska i Slovenija.

5. Pregled i analiza spoljnotrgovinske razmjene vode i sokova (u KM)

Posmatrani period	Od 1. 1. do 30. 9. 2019.				Od 1. 1. do 30. 9. 2020.				INDEKS %	
	Izvoz	Uvoz	Obim	Pokrivenost uvoza izvozom	Izvoz	Uvoz	Obim	Pokrivenost uvoza izvozom	Indeks 2020/2019. Izvoz	Indeks 2020/2019. Uvoz
2201 Voda, uključujući i mineralnu bez dodatka šećera	4.023.949	20.211.797	24.235.746	19,91%	3.697.547	16.423.014	20.120.561	22,5%	-8,1	-18,7
2202 Voda, uključujući i mineralnu sa dodatkom šećera	35.743.903	112.744.696	148.488.599	31,7%	32.701.413	95.665.936	128.367.349	34,2%	-8,5	-15,1
2009 Voćni sokovi i sokovi od povrća, nefermentirani, sa dodatim ili bez dodatog šećera ili drugih sredstava za zaslađivanje	1.162.653	10.794.423	11.957.076	10,77%	954.434	8.916.665	9.871.099	10,7%	-17,9	-17,4
Ukupno:	40.930.505	143.750.916	184.681.421	28,5%	37.353.394	121.005.615	158.359.009	30,9%	-8,7	-15,8

Obim spoljnotrgovinske razmjene vode i sokova u prvih devet mjeseci 2020. godine iznosio je 158.359.009,00 KM, od čega je izvoz u istom periodu iznosio 37.353.394,00 KM a uvoz 121.005.615,00 KM. Pokrivenost uvoza izvozom iznosila je 30,9%. Zabilježen je ukupan pad i uvoza i izvoza u odnosu na isti period u prošloj godini, i to izvoza za 8,7% a uvoza za 15,8%.

6. Pregled i analiza spoljnotrgovinske razmjene proizvoda mlinske industrije (u KM)

Posmatrani period	Od 1. 1. do 30. 9. 2019.				Od 1. 1. do 30. 9. 2020.				INDEKS %	
	Izvoz	Uvoz	Obim	Pokrivenost uvoza izvozom	Izvoz	Uvoz	Obim	Pokrivenost uvoza izvozom	Indeks 2020/2019. Izvoz	Indeks 2020/2019. Uvoz
1101 Brašno od pšenice ili napolice	8.434.986	15.498.628	23.933.615	54,42%	11.935.391	17.574.104	29.509.495	67,91%	41,50	13,39
1102 Brašno od žitarica, osim od pšenice ili suražice	188.129	551.849	739.978	34,09%	209.285	563.330	772.615	37,15%	11,25	2,08
1103 Prekrupa, krupica i pelete od žitarica:	65.419	4.440.024	4.505.443	1,47%	84.991	4.764.228	4.849.219	1,78%	29,92	7,30
1104 Žitarice u znu na drugi način obrađene	260.352	1.238.884	1.499.236	21,02%	242.612	1.351.224	1.593.836	17,96%	-6,81	9,07
1105 Brašno, krupica, prah, pahuljice, granule i pelete od krompira	2.963	482.516	485.479	0,61%	34.078	395.430	429.509	8,62%	1049,98	-18,05
1106 Brašno, krupica i prah od osušenoga mahunastoga povrća	128.771	1.092.504	1.221.275	11,79%	99.894	653.088	752.982	15,30%	-22,43	-40,22
1107 Slad, pržen ili nepržen	0	6.143.014	6.143.014	0,00%	0	5.298.849	5.298.849	0,00%		-13,74
1108 Škrob i inulin	20.604	1.923.555	1.944.159	1,07%	9.730	1.591.650	1.601.380	0,61%	-52,77	-17,25
1109 Pšenični gluten, osušen ili neosušen	8	207.092	207.100	0,00%	0	75.030	75.030	0,00%	-100,00	-63,77
Ukupno:	9.101.233	31.578.066	40.679.299	28,82%	12.615.982	32.266.933	44.882.915	39,10%	38,62	2,18

Obim spoljnotrgovinske razmjene proizvoda mlinske industrije u 2020. godini iznosio je 44.882.915 KM, od čega je izvoz iznosio 12.615.982 KM, a uvoz 32.266.933 KM. Izvoz proizvoda mlinske industrije je rastao za 38,6%, dok je uvoz rastao za nekih 2,2%. Izvoz brašna od pšenice u prvih 9 mjeseci 2020. godine rastao je za 41,5%, dok je uvoz rastao za 13,4%. Vodeća tržišta za izvoz brašna bila su: Turska, Crna Gora i Sjeverna Makedonija, dok su vodeća uvozna tržišta u prvih 9 mjeseci 2020. bila Srbija i Hrvatska.

7. Pregled i analiza spoljnotrgovinske razmjene voća i prerađevina od voća (u KM)

Godina	Od 1. 1. do 30. 9. 2019.				Od 1. 1. do 30. 9. 2020.				INDEKS %	
	Izvoz	Uvoz	Obim	Pokrivenost uvoza izvozom	Izvoz	Uvoz	Obim	Pokrivenost uvoza izvozom	Indeks 2020/2019. Izvoz	Indeks 2020/2019. Uvoz
0803901000 Banane svježe	465.293	44.387.665	44.852.958	1,05%	178.537	42.400.063	42.578.600	0,42%	-61,63	-4,48
0804100000 Datule	289.368	2.585.553	2.874.921	11,19%	507.812	3.787.424	4.295.236	13,41%	75,49	46,48
0804209000 Smokve suve	291.995	1.272.265	1.564.260	22,95%	279.445	1.170.647	1.450.092	23,87%	-4,30	-7,99
0804300000 Ananas, svježi	19.776	1.281.923	1.301.699	1,54%	23.518	1.027.921	1.051.439	2,29%	18,92	-19,81
0804400000 Avokado	0	473.521	473.521	0,00%	0	447.345	447.345	0,00%		-5,53
080510 Narandže slatke, svježe (osim podbroja 0805 10 80 00*)	117.819	10.626.831	10.744.650	1,11%	108.715	13.970.894	14.079.609	0,78%	-7,73	31,47
080521 Mandarine, svježe, razne vrste	8.383	1.620.474	1.628.857	0,52%	12.828	3.823.746	3.836.574	0,34%	53,03	135,96
0805220000 Klementine	0	2.606.605	2.606.605	0,00%	0	812.491	812.491	0,00%		-68,83
805400000 Grejpfrut (grape-fruit), uključujući Pomelo	0	1.123.363	1.123.363	0,00%	55.311	1.404.882	1.460.193	3,94%		25,06
080550 Limuni i Limete	63.982	9.953.226	10.017.208	0,64%	188.869	13.701.628	13.890.497	1,38%	195,19	37,66
0806101000 Grožđe stono, svježe	1.275.788	2.824.843	4.100.631	45,16%	2.171.950	2.815.914	4.987.864	77,13%	70,24	-0,32
080620 Grožđice, grožđice vrste sultana i ostale vrste suvog grožđa	491.337	1.983.183	2.474.520	24,78%	651.753	1.792.621	2.444.374	36,36%	32,65	-9,61
0807110000 Lubenice	145.885	7.247.230	7.393.115	2,01%	302.781	5.836.026	6.138.807	5,19%	107,55	-19,47
0807190000 Dinje	36.632	565.989	602.621	6,47%	5.856	746.916	752.772	0,78%	-84,01	31,97
0808108000 Jabuke svježe	10.450.548	8.390.296	18.840.844	124,56%	8.703.841	11.896.989	20.600.830	73,16%	-16,71	41,79
0808309000 Kruške svježe	8.486.080	6.378.227	14.864.307	133,05%	7.770.873	6.364.769	14.135.642	122,09%	-8,43	-0,21
0809100000 Kajsije	0	1.792.190	1.792.190	0,00%	0	650.937	650.937	0,00%		-63,68
0809210000 i 0809290000 Višnje i Trešnje, svježe	330.623	3.765.289	4.095.912	8,78%	118.615	6.001.298	6.119.913	1,98%	-64,12	59,38
0811907500 Višnje, smrznute	3.078.799	401.403	3.480.202	767,01%	3.677.867	1.390.459	5.068.326	264,51%	19,46	246,40
080930 Breskve i nektarine	2.754.299	4.834.740	7.589.039	56,97%	926.644	4.538.685	5.465.329	20,42%	-66,36	-6,12
0809400500 Šljive, svježe	3.907.438	2.467.817	6.375.255	158,34%	9.022.427	2.516.129	11.538.556	358,58%	130,90	1,96
0813200000 Šljive, suve	57.927	865.014	922.941	6,70%	42.729	1.348.756	1.391.485	3,17%	-26,24	55,92
0810100000 Jagode, svježe	673.068	658.597	1.331.665	102,20%	173.810	922.698	1.096.508	18,84%	-74,18	40,10
0811109000 Jagode, smrznute	888.565	298.225	1.186.790	297,95%	1.138.869	393.989	1.532.859	289,06%	28,17	32,11
0810201000 Maline, svježe	794.062	5.458	799.520	14547,71%	840.587	244	840.832	343925,16%	5,86	-95,52
0811203100 Maline, smrznute	43.018.897	6.027.471	49.046.368	713,71%	45.812.510	2.535.979	48.348.489	1806,50%	6,49	-57,93
0810403000 Borovnice, svježe	1.191.731	23.664	1.215.395	5036,05%	1.763.396	72.671	1.836.066	2426,56%	47,97	207,09
0811905000 Borovnice, smrznute	2.073.352	732.937	2.806.289	282,88%	724.777	241.017	965.794	300,72%	-65,04	-67,12
0810500000 Kivi	0	1.492.709	1.492.709	0,00%	0	1.701.950	1.701.950	0,00%		14,02
2007 Džemovi, voćni želei, marmelade, pirei i paste od voća ili od orašastih plodova dobiveni kuhanjem, sa dodatim ili bez dodatog šećera ili zaslađivača	3.928.534	4.527.704	8.456.238	86,77%	3.715.210	4.075.566	7.790.776	91,16%	-5,43	-9,99
UKUPNO:	84.840.181	131.214.412	216.054.594	64,66%	88.919.531	138.390.653	227.310.185	64,25%	4,81	5,47

U periodu od prvih 9 mjeseci 2020. godine izvoz iz sektora voća i prerađevina voća iznosio je 88,9 miliona KM, što je za 4,8% više nego u istom periodu 2019. godine, dok je uvoz iznosio 138,4 miliona KM, što je za 5,5% više nego u istom periodu prethodne godine. Pokrivenost uvoza izvozom je iznosila 64,2%, dok je spoljnotrgovinski deficit u sektoru voća i prerađevina voća iznosio 49,5 miliona KM.

Izvoz smrznute maline je dominantniji u odnosu na druge voćne kulture i vrijednosno je njen izvoz u prvih 9 mjeseci 2020. godine iznosio 45.812.510 KM, te predstavlja povećanje od nekih 6,5% u odnosu na isti period 2019. Količinski izvoz smrznute maline je manji u odnosu na posmatrani period u prošloj godini, što sugeriše rast izvozne cijene smrznute maline, što je jako pozitivno i ohrabrujuće za domaće proizvođače. Skoro polovina izvoza smrznute maline ide za Srbiju, dok se ostatak izvozi za Njemačku, Švedsku, Francusku te druge zemlje zapadne Evrope.

Dobar posao u prvih 9 mjeseci ove godine odradili su i izvoznici svježe šljive pa, posmatrajući izvoz, vidimo da je došlo do povećanja za 130% u odnosu na prošlu godinu, te taj izvoz iznosi preko 9 miliona KM.

Takođe, evidentan je i porast izvoza stonog grožđa za posmatrani period, i to za 70%. Gotovo cjelokupan izvoz otišao je za Hrvatsku (2,1 milion KM).

Pad izvoza kod voćnih kultura koje takođe dominiraju ovim sektorom bilježimo kod svježih krušaka (-8,4%) i svježih jabuka (-16,7%). Vrijednosno je izvoz krušaka u prvih 9 mjeseci 2020. godine iznosio 7.770.873 KM, a gotovo sav taj izvoz išao je za Rusku Federaciju. Vrijednosno je izvoz svježih jabuka za prvih 9 mjeseci 2020. iznosio 8.703.841 KM, a preko 70% tog izvoza ide za Rusku Federaciju. Od ostalih zemalja tu imamo Crnu Goru, Srbiju i Hrvatsku. Ono što zabrinjava jeste da se gotovo udvostručio uvoz svježih jabuka u prvih 9 mjeseci 2020. godine, i on vrijednosno iznosi 11.896.989 KM, što je rast od 42%. Uvozom dominiraju jabuke iz Poljske, Italije i Sjeverne Makedonije.

U prvih 9 mjeseci 2020. godine uvozom, između ostalog, i dalje dominira južno voće, agrumi i svježe banane sa 42,4 miliona KM uvoza, zatim narandže sa 13,9 miliona KM, kod kojih primjećujemo porast uvoza za 31,5% (samo u aprilu tekuće godine narandži raznih vrsta je uvezeno u vrijednosti od 3.389.446 KM). Dalje slijede limuni i limete sa 13,7 miliona KM uvoza (porast 37,7%) te mandarine sa 3,8 miliona KM (porast od 136%).

8. Pregled i analiza spoljnotrgovinske razmjene šećera

Posmatrani period	Od 1. 1. do 30. 9. 2019.				Od 1. 30. do 30. 9. 2020.				INDEKS %	
	Izvoz	Uvoz	Obim	Pokrivenost uvoza izvozom	Izvoz	Uvoz	Obim	Pokrivenost uvoza izvozom	Indeks 2020/2019. Izvoz	Indeks 2020/2019. Uvoz
1701 Šećer od šećerne trske ili šećerne repe i hemijski čista saharoza	3.482.679	43.521.903	47.004.582	8,00%	1.622.073	45.882.399	47.504.472	3,54%	-53,42	5,42
1702 Ostali šećeri	5.752.283	5.872.357	11.624.641	97,96%	1.369.428	4.404.894	5.774.322	31,09%	-76,19	-24,99
1703 Melase dobivene pri ekstrakciji ili rafinisanju šećera	124.324	63.614	187.938	195,44%	90.788	62.304	153.092	145,72%	-26,97	-2,06
Ukupno:	9.359.286	49.457.874	58.817.160	18,92%	3.082.289	50.349.597	53.431.887	6,12%	-67,07	1,80

Obim spoljnotrgovinske razmjene šećera u prvih 9 mjeseci 2020. godine iznosio je 53.431.887 KM, od čega je izvoz iznosio 3.082.289 KM, a uvoz 50.349.597 KM. Pokrivenost uvoza izvozom iznosila je 6,1%. Izvoz šećera u prvih 9 mjeseci 2020. je u padu za 67%. Bitno je spomenuti da je izvoz šećera u Italiju u posmatranom periodu izostao u odnosu na isti period 2019. godine, kao i da je izvoz šećera u ostale zemlje gotovo prepolovljen. Vodeća zemlja uvoza je i dalje Hrvatska, iz koje se u prvih 9 mjeseci tekuće godine uvezlo šećera od šećerne trske ili šećerne repe u vrijednosti preko 35 miliona KM.

9. Pregled i analiza spoljnotrgovinske razmjene povrća i prerađevina od povrća (u KM)

Godina	Od 1. 1. do 30. 9. 2019.				Od 1. 1. do 30. 9. 2020.				INDEKS %	
	Izvoz	Uvoz	Obim	Pokrivenost uvoza izvozom	Izvoz	Uvoz	Obim	Pokrivenost uvoza izvozom	Indeks 2020/2019. Izvoz	Indeks 2020/2019. Uvoz
0701905000 Krompir mladi, svježi ili rashlađen	1.722.643	2.636.188	4.358.831	65,35%	888.243	3.243.355	4.131.598	53,11%	-48,44	23,03
0701909000 Krompir ostali, svježi ili rashlađen	276.623	3.942.126	4.218.749	7,02%	775.696	2.083.889	2.859.585	13,27%	180,42	-47,14
0702000000 Paradajz, svježi ili rashlađen	201.943	16.223.597	16.425.540	1,24%	178.350	14.644.994	14.823.344	1,38%	-11,68	-9,73
0703101900 Crni luk	11.316	4.219.949	4.231.265	0,27%	30.829	2.415.059	2.445.888	0,47%	172,45	-42,77
0703109000 Luk vlasac	0	9.102	9.102	0,00%	0	23.264	23.264	0,00%		155,59
0703200000 Bijeli luk	24.010	663.120	687.130	3,62%	0	1.026.507	1.026.507	0,00%	-100,00	54,80
0703900000 Praziluk (prasa) i ostalo povrće vrste luka	153.720	320.124	473.844	48,02%	0	236.685	236.685	0,00%	-100,00	-26,06
0704100000 Karfiol i brokula	7.787	537.516	545.303	1,45%	6.130	519.442	525.572	1,18%	-21,28	-3,36
0704901000 Bijeli i crveni kupus	364.637	1.703.086	2.067.723	21,41%	164.931	1.318.503	1.483.434	12,51%	-54,77	-22,58
2005996000 Kiseli kupus, nesmrznut	30.619	20.662	51.281	148,19%	56.447	9.764	66.211	578,11%	84,35	-52,74
0705110000 Salata glavatica, svježa ili rashlađena	231.474	358.640	590.114	64,54%	0	206.159	206.159	0,00%	-100,00	-42,52
0705190000 Salata ostala, svježa ili rashlađena	1.045.720	48.016	1.093.736	2177,86%	888.134	31.537	919.671	2816,17%	-15,07	-34,32
0706100000 Mrkva i bijela repa	0	1.795.976	1.795.976	0,00%	0	1.452.392	1.452.392	0,00%		-19,13
0706901000 Celer, korijen	0	271.617	271.617	0,00%	0	168.870	168.870	0,00%		-37,83
0706903000 Hren	28.194	459	28.654	6137,44%	62.274	445	62.719	14003,60%	120,88	-3,20
0706909000 Cvekla, tuovac, rotkvice, peršun korjenaš, pastrnjak	29.456	172.863	202.319	17,04%	17.788	144.340	162.128	12,32%	-39,61	-16,50
0707000500 Krastavci, svježi ili rashlađeni	3.388.920	2.565.083	5.954.003	132,12%	3.815.000	2.225.670	6.040.670	171,41%	12,57	-13,23
0707009000 Kornišoni, svježi ili rashlađeni	5.973.701	1.637.333	7.611.034	364,84%	7.714.712	1.257.988	8.972.700	613,26%	29,14	-23,17
2001100000 Krastavci i kornišoni pripremljeni ili konzervisani u sirćetu ili sirćetnoj kiselini	1.424.053	1.289.203	2.713.256	110,46%	1.057.363	938.748	1.996.111	112,64%	-25,75	-27,18
0710210000 Grašak, smrznut	50.383	1.860.913	1.911.296	2,71%	83.094	2.006.169	2.089.263	4,14%	64,92	7,81
2005400000 Grašak, konzervisan	3.691	309.401	313.092	1,19%	2.829	328.865	331.694	0,86%	-23,36	6,29
0708200000 Grah u mahunama ili u zrnu, svježi ili rashlađen	1.101	161.490	162.591	0,68%	7.961	46.862	54.823	16,99%	623,33	-70,98
0710220000 Grah smrznut	34.073	905.252	939.325	3,76%	39.430	881.584	921.014	4,47%	15,72	-2,61
0713339000 Grah osušeni, uključujući i bijeli	545.281	4.735.679	5.280.960	11,51%	905.619	7.144.438	8.050.057	12,68%	66,08	50,86
2005510000 Grah u zrnu, konzervisan	0	489.102	489.102	0,00%	0	579.172	579.172	0,00%		18,42
0709300000 Patlidžan, svježi ili rashlađen	3.033	699.883	702.916	0,43%	20.627	616.765	637.392	3,34%	579,98	-11,88
0709931000 Tikvice (buče), svježe ili rashlađene	22.362	1.051.911	1.074.273	2,13%	938	1.048.742	1.049.680	0,09%	-95,81	-0,30
0709601000 Paprike slatke, svježe ili rashlađene	941.193	9.242.816	10.184.009	10,18%	1.348.499	9.374.098	10.722.597	14,39%	43,28	1,42
0710805100 Paprike slatke, smrznute	0	17.675	17.675	0,00%	30.859	42.899	73.758	71,94%		142,71
2001907000 Paprike slatke, konzervisane sirćetom ili sirćetnom kiselinom	343.765	361.185	704.950	95,18%	528.236	240.405	768.641	219,73%	53,66	-33,44
0710400000 Kukuruz šećerac, smrznut	2.850	283.404	286.254	1,01%	2.619	293.748	296.367	0,89%	-8,10	3,65
0710900000 Mješavine povrća smrznute	42.312	4.466.174	4.508.486	0,95%	48.443	4.378.737	4.427.180	1,11%	14,49	-1,96
2005800000 Kukuruz šećerac, konzervisan na drugi način osim u sirćetu ili sirćetnoj kiselini	3.098	1.144.865	1.147.963	0,27%	0	1.221.949	1.221.949	0,00%	-100,00	6,73
2005998000 Ostalo povrće, pripremljeno ili konzervisano na drugi način osim u sirćetu ili sirćetnoj kiselini, nesmrznuto*	31.042	2.169.706	2.200.748	1,43%	190.049	2.445.903	2.635.952	7,77%	512,23	12,73
UKUPNO:	16.938.998	66.314.116	83.253.115	25,54%	18.865.100	62.597.947	81.463.047	30,14%	11,37	-5,60

U periodu od prvih 9 mjeseci 2020. godine izvoz iz sektora povrća i prerađevina povrća iznosio je 18,9 miliona KM, što je za 11,4% više nego u istom periodu 2019. godine, dok je uvoz iznosio 62,5 miliona KM, što je za 5,6% manje nego u istom periodu prethodne godine. Pokrivenost uvoza izvozom je iznosila 30,4%, dok je spoljnotrgovinski deficit u sektoru povrća i prerađevina iznosio 43,7 miliona KM.

Izvoz svježih krastavaca i kornišona je dominantniji u odnosu na druge povrtlarske kulture te je u ovom posmatranom periodu u 2020. izvezeno svježih kornišona u vrijednosti od 7,7 miliona KM i svježih krastavaca 3,8 miliona KM. Gotovo sav izvoz otišao je za Njemačku, Austriju i Sloveniju.

Uvozom i dalje dominiraju svježi paradajz i paprike, čija ukupna vrijednost uvoza u prvih 9 mjeseci u 2020. godini iznosi 24 miliona KM. Dalje zatim slijedi uvoz osušenog graha (7,1 miliona KM) te smrznute mješavine povrća u vrijednosti od 4,4 miliona KM. Paradajz najviše uvozimo iz Turske i Albanije, kao i paprike, koje još uvozimo iz Sjeverne Makedonije i Srbije. Graha osušenog u prvih 9 mjeseci 2020. godine najviše smo uvezli iz Kanade i Egipta.

10. Pregled i analiza spoljnotrgovinske razmjene jakih alkoholnih pića (u KM)

Posmatrani period	Od 1. 1. do 30. 9. 2019.				Od 1. 1. do 30. 9. 2020.				INDEKS %	
	Izvoz	Uvoz	Obim	Pokrivenost uvoza izvozom	Izvoz	Uvoz	Obim	Pokrivenost uvoza izvozom	Indeks 2020/2019. Izvoz	Indeks 2020/2019. Uvoz
220820 Alkoholna pića dobivena destilacijom vina od grožđa ili koma od grožđa (Cognac, vinjak, lozovača i komovica; ostali)	147.305	853.422	1.000.727	17,3%	222.108	546.674	768.782	40,6%	50,78	-35,94
220830 Viski (Burban, Scotch; ostali)	284.630	3.748.769	4.033.399	7,6%	281.587	2.720.375	3.001.962	10,4%	-1,07	-27,43
220840 Rum i i druga alkoholna pića dobivena destilacijom fermentisanih proizvoda od šećerne trske	16.979	237.525	254.504	7,1%	40.135	172.070	212.205	23,3%	136,38	-27,56
220850 Džin i klekovača	33.363	1.130.031	1.163.394	3,0%	38.576	1.129.150	1.167.726	3,4%	15,63	-0,08
220860 Votka	61.234	2.457.565	2.518.799	2,5%	87.047	1.444.934	1.531.981	6,0%	42,15	-41,20
220870 Likeri i sredstva za osvježenje	651.867	5.813.646	6.465.513	11,2%	405.296	4.058.034	4.463.330	10,0%	-37,83	-30,20
220890 (Rakije) od sljiva, krušaka, trešanja ili višanja (osim likera); Ouzo; Tequila; ostale vrste destilovanih pića	8.611.898	6.147.851	14.759.749	140,1%	6.720.857	5.044.707	11.765.564	133,2%	-21,96	-17,94
Ukupno:	9.807.276	20.388.809	30.196.085	48,1%	7.795.606	15.115.944	22.911.550	51,6%	-20,51	-25,86

Analizirajući podatke spoljnotrgovinske razmjene kod jakih alkoholnih pića za period prvih devet mjeseci bilježimo pad izvoza u vrijednosti od 2.011.670,00 KM, što je, gledano u postocima, smanjenje od 20,51%. Ukupna vrijednost izvoza u prvih devet mjeseci iznosi 7.795.606,00 KM.

Ukupna vrijednost uvoza u prvih devet mjeseci u 2020. godini iznosi 15.115.944,00 KM te je, gledano u postocima, došlo do pada uvoza od 25,86%.

11. Pregled i analiza spoljnotrgovinske razmjene pojedinih konditorskih proizvoda (u KM)

Posmatrani period	Od 1. 1. do 30. 9. 2019.				Od 1. 1. do 30. 9. 2020.				INDEKS %	
	Lzvoz	Uvoz	Obim	Pokrivenost uvoza izvozom	Lzvoz	Uvoz	Obim	Pokrivenost uvoza izvozom	Indeks 2020/2019. Izvoz	Indeks 2020/2019. Uvoz
1704101000 Žvakaće gume, nezavisno jesu li prevučene šećerom ili ne, sa sadržajem manjim od 60% po masi saharoze	3.800	235.031	238.831	1,617%	2.386	669.094	671.479	0,36%	-37,2	184,7
1704109000 Žvakaće gume, nezavisno jesu li prevučene šećerom ili ne, sa sadržajem većim od 60% po masi saharoze	0	591.519	591.519	0,000%	0	561.590	561.590	0,00%		-5,1
1704903000 Bijela čokolada	68.574	1.372.952	1.441.526	4,99%	135.742	1.258.746	1.394.488	10,78%	97,9	-8,3
1704906100 Proizvodi prevučeni šećerom	37.889	1.215.465	1.253.354	3,12%	24.335	1.077.144	1.101.479	2,26%	-35,8	-11,4
1704906500 Gumeni proizvodi i žele proizvodi, uključujući voćne paste u obliku proizvoda od šećera	150.513	3.921.529	4.072.042	3,84%	60.544	3.353.453	3.413.997	1,81%	-59,8	-14,5
1704907100 Bomboni punjeni ili nepunjeni	282.802	9.081.269	9.364.071	3,11%	267.954	7.774.399	8.042.353	3,45%	-5,3	-14,4
1704907500 Karamele i slične slatkiši	37.535	5.438.288	5.475.823	0,69%	27.623	4.734.620	4.762.243	0,58%	-26,4	-12,9
1704908100 Komprimati, komprimirani bomboni	0	871.844	871.844	0,00%	0	664.434	664.434	0,00%		-23,8
1704909900 Ostali proizvodi od šećera (fondane, marcipan, nugat, ekstrakti slatkog korijena)	147.220	4.850.928	4.998.148	3,03%	206.267	3.870.666	4.076.933	5,33%	40,1	-20,2
1805000000 Kakao prah	21.844	1.832.883	1.854.726	1,19%	64.309	1.977.110	2.041.419	3,25%	194,4	7,9
180610 Kakao prah sa dodatim šećerom ili drugim zaslađivačima	0	200.743	200.743	0,00%	0	245.106	245.106	0,00%		22,1
1806310000 Čokolada u blokovima, pločama ili šipkama sa punjenjima	198.886	32.316.190	32.515.076	0,62%	1.345.739	32.699.881	34.045.619	4,12%	576,6	1,2
1806321000 Čokolada u blokovima, pločama ili šipkama sa dodatim žitaricama, voćem ili orašastim plodovima	127.294	16.946.158	17.073.452	0,75%	1.756.046	19.458.187	21.214.233	9,02%	1.279,5	14,8
1806329000 Čokolada u blokovima, pločama ili šipkama, ostale vrste	3.295.129	15.813.719	19.108.848	20,84%	3.716.515	15.858.418	19.574.933	23,44%	12,8	0,3
1806901100 Čokolade (uključujući praline) koje sadrže alkohol	28.976	474.995	503.971	6,10%	9.549	314.451	324.000	3,04%	-67,0	-33,8
1806901900 Čokolade (uključujući praline) ostale	431.941	7.236.431	7.668.371	5,97%	624.205	6.489.363	7.113.568	9,62%	44,5	-10,3
1806903100 Čokolade punjene, neobičnih oblika i figura	2.645.560	17.586.715	20.232.275	15,04%	2.065.802	14.441.503	16.507.305	14,30%	-21,9	-17,9
1806903900 Čokolade nepunjene, neobičnih oblika i figura	1.069.031	4.524.933	5.593.964	23,63%	1.451.249	4.488.993	5.940.242	32,33%	35,8	-0,8
1806905000 Proizvodi od šećera i njihove zamjene napravljene od zamjena šećera, koji sadrže kakao	56.752	2.636.802	2.693.554	2,15%	8.470	2.416.417	2.424.887	0,35%	-85,1	-8,4
1806906000 Namazi koji sadrže kakao	6.496.806	12.074.454	18.571.260	53,81%	6.780.554	12.883.509	19.664.064	52,63%	4,4	6,7
1806907000 Čokoladni dodaci koji sadrže kakao, namijenjeni za pravljenje pića	112.181	2.440.505	2.552.686	4,60%	138.254	2.125.012	2.263.266	6,51%	23,2	-12,9
1806909000 Praškovi koji sadrže kakao za proizvodnju krema, sladoleda, deserta i sličnih proizvoda	1.741.359	4.597.075	6.338.434	37,88%	1.669.091	4.246.882	5.915.973	39,30%	-4,2	-7,6
190520 Medenjaci i slično	1.008.097	2.485.380	3.493.477	40,56%	905.250	2.214.941	3.120.191	40,87%	-10,2	-10,9
190531 Slatki keksi	15.369.671	42.440.205	57.809.876	36,21%	20.477.411	41.791.451	62.268.862	49,00%	33,2	-1,5
190532 Vafli i oblande	13.418.418	20.368.245	33.786.663	65,88%	12.942.926	20.703.812	33.646.738	62,51%	-3,5	1,6
UKUPNO:	46.750.277	211.554.258	258.304.535	22,10%	54.680.221	206.319.183	260.999.404	26,50%	17,0	-2,5

U periodu od prvih 9 mjeseci 2020. godine izvoz konditorskih proizvoda iznosio je 54,7 miliona KM, što je za 17% više nego u istom periodu 2019. godine, dok je uvoz iznosio 206,3 miliona KM, što je za 2,5 % manje nego u istom periodu prethodne godine. Pokrivenost uvoza izvozom je iznosila 26,5%, dok je spoljnotrgovinski deficit konditorskih proizvoda iznosio 151,6 miliona KM.

Izvozom dominiraju slatki keksi, čoko namazi te vafl i oblande. Sa druge strane, uvozom dominiraju čokolade, slatki keksi i čoko namazi. Najveću spoljnotrgovinsku razmjenu kada su u pitanju konditorski proizvodi imamo sa Hrvatskom i Srbijom.

12. Pregled i analiza spoljnotrgovinske razmjene žitarica (u KM)

Posmatrani period	Od 1. 1. do 30. 9. 2019.				Od 1. 1. do 30. 9. 2020.				INDEKS %	
	Izvoz	Uvoz	Obim	Pokrivenost uvoza izvozom	Izvoz	Uvoz	Obim	Pokrivenost uvoza izvozom	Indeks 2020/2019. Izvoz	Indeks 2020/2019. Uvoz
1001 Pšenica i suražica	1.626.195	93.477.837	95.104.032	1,74%	5.357.816	101.662.948	107.020.764	5,27%	229,47	8,76
1002 Raž	4.694	274.024	278.718	1,71%	657	148.244	148.901	0,44%	-86,00	-45,90
1003 Ječam	893	7.741.197	7.742.090	0,01%	17.240	5.720.821	5.738.061	0,30%	1829,58	-26,10
1004 Zob	0	1.052.864	1.052.864	0,00%	21.369	900.208	921.577	2,37%		-14,50
1005 Kukuruz	2.112.704	47.447.126	49.559.830	4,45%	2.090.706	55.264.378	57.355.084	3,78%	-1,04	16,48
1006 Riža	157.174	6.930.573	7.087.747	2,27%	280.919	8.110.855	8.391.774	3,46%	78,73	17,03
1008 Heljda, proso i ostale vrste žitarica	50.611	627.584	678.195	8,06%	25.884	475.618	501.502	5,44%	-48,86	-24,21
Ukupno:	3.952.271	157.551.206	161.503.477	2,51%	7.794.591	172.283.072	180.077.663	4,52%	97,22	9,35

Obim razmjene žitarica u prvih 9 mjeseci u 2020. godini iznosio je 180.077.663 KM. Od toga je izvoz žitarica iznosio nepunih 7,8 miliona KM, dok je uvoz u istom periodu iznosio nešto više od 172 miliona KM.

Izvoz žitarica u prvih 9 mjeseci 2020. godine povećan je za 97,2% u odnosu na prvih 9 mjeseci 2019., ali takođe imamo porast uvoza za 9,3% u odnosu na isti posmatrani period u 2019. godini.

Rast izvoza najviše je vrijednosno zabilježen kod tarifnog broja 1001 pšenica i suražica, što se pripisuje izvozu za Tursku i Hrvatsku, ukupne vrijednosti od gotovo 5,3 miliona KM. S druge strane, imali smo i povećanje uvoza od 8,8% i vrijednosno taj izvoz je bio preko 101 miliona KM. Povećanje izvoza u ovom posmatranom periodu od prvih 9 mjeseci primjećujemo još kod riže i ječma.

Pad izvoza primjećujemo kod raži i tarifnog broja 1008 koji obuhvata žitarice kao što su heljda, proso, sjemenke za ptice i drugo. Što se tiče uvoza u prvih 9 mjeseci 2020. godine, njegov rast je još zabilježen kod kukuruza (16,5 %). Povećanje uvoza, osim kod gore pomenute pšenice i kukuruza, primjećujemo još kod riže.

Ukoliko posmatramo spoljnotrgovinsku razmjenu po državama, što se tiče izvoza u prvih 9 mjeseci 2020. godine, već smo spomenuli pšenicu i suražica, kod koje je došlo i do najvećeg porasta izvoza, a gotovo sav taj izvoz išao je u Tursku i Hrvatsku. Što se tiče ostalih žitarica, kukuruza smo izvezili takođe u Tursku, Hrvatsku, Srbiju, a rižu također u Srbiju.

Što se tiče uvoza po državama, kod tarifne glave 1001 pšenice i suražice, najviše smo uvezili iz Mađarske, i to u vrijednosti od preko 51,7 miliona KM, Srbije (23,7 miliona KM) te Hrvatske (25,6 miliona KM). Kukuruz smo najviše uvezili iz Srbije (44,3 miliona KM) i Hrvatske (9,1 miliona KM) u prvih 9 mjeseci 2020. godine

13. Pregled i analiza spoljnotrgovinske razmjene gljiva (u KM)

Posmatrani period	Od 1. 1. do 30. 9. 2019.				Od 1. 1. do 30. 9. 2020.				INDEKS %	
	Izvoz	Uvoz	Obim	Pokrivenost uvoza izvozom	Izvoz	Uvoz	Obim	Pokrivenost uvoza izvozom	Indeks 2020/2019. Izvoz	Indeks 2020/2019. Uvoz
0709510000 Svježe jestive gljive iz roda Agaricus (Šampinjoni)	17.035	22.938	39.973	74,27%	66.267	0	66.267		289,00	-100,00
0709591000 Lisičarke, svježe	1.316.431	49.925	1.366.356		1.399.658	4.577	1.404.235		6,32	
0709593000 Vrganji, svježi	3.867.530	0	3.867.530		376.220	0	376.220		-90,27	
0709595000 Tartufi, svježi	383.470	0	383.470		210.983	0	210.983			
0709599000 Ostale vrste jestivih gljiva; svježe	664.034	2.447	666.481	27136,7%	723.250	7.217	730.467	10021,5%	8,92	194,93
0711590000 Privremeno konzervisane jestive ostale vrste gljiva, ali u stanju neprikladnom za neposrednu prehranu	91.506	0	91.506		84.480	0	84.480		-7,68	
0712310000 Sušene jestive gljive iz roda Agaricus (Šampinjoni)	0	1.856	1.856	0,0%	0	0	0			-100,00
0712390000 Sušene jestive gljive ostale vrste	7.969.835	4.686.560	12.656.395	170,1%	11.137.607	4.767.317	15.904.924	233,6%	39,75	1,72
0710806100 Smrznuti jestivi šampinjoni	0	7.059	7.059	0,0%	0	4.738	4.738	0,0%		-32,88
0710806900 Smrznute jestive gljive ostale vrste	1.525.923	36.372	1.562.295	4195,3%	1.747.533	154.003	1.901.536	1134,7%	14,52	323,41
UKUPNO:	15.835.764	4.807.157	20.642.921	329,4%	15.745.998	4.937.852	20.683.850	318,9%	-0,57	2,72

U toku prvih devet mjeseci 2020. godine izvezeno je gljiva u vrijednosti od 15.745.998,00 KM, a uvezeno u vrijednosti 4.937.852,00 KM. Poredeći podatke sa istim periodom 2019. godine, bilježimo pad izvoza za 0,57% kao i porast uvoza od 2,72%. Sušenih jestivih gljiva najviše se izvozi u Švicarsku, Njemačku i Francusku.

14. Pregled i analiza spoljnotrgovinske razmjene orašastih plodova (u KM)

Posmatrani period	Od 1. 1. do 30. 9. 2019.				Od 1. 1. do 30. 9. 2020.				INDEKS %	
	Izvoz	Uvoz	Obim	Pokrivenost uvoza izvozom	Izvoz	Uvoz	Obim	Pokrivenost uvoza izvozom	Indeks 2020/2019. Izvoz	Indeks 2020/2019. Uvoz
0802220000 Lješnici; oljušteni	311.779	1.606.777	1.918.556	19,4%	478.382	2.062.866	2.541.248	23,2%	53,44	28,39
0802310000 Orasi; u ljusci	0	0	0		0	527	527	0,0%		
0802320000 Orasi; oljušteni	458.293	4.713.711	5.172.004	9,7%	331.583	5.394.069	5.725.652	6,1%	-27,65	14,43
0802410000 Kesteni; u ljusci	0	17.003	17.003	0,0%	0	22.076	22.076	0,0%		29,84
Ukupno:	770.072	6.337.491	7.107.563	12,2%	809.965	7.479.538	8.289.503	10,8%	5,18	18,02

Kod spoljnotrgovinske razmjene orašastih plodova u periodu od 1. 1. do 30. 9. 2019/2020. bilježimo rast izvoza za 5,18%, ali i porast uvoza za 18,02%.

15. Pregled i analiza spoljnotrgovinske razmjene ljekovitog bilja i čaja

Posmatrani period	Od 1. 1. do 30. 9. 2019.				Od 1. 1. do 30. 9. 2020.				INDEKS %	
	Izvoz	Uvoz	Obim	Pokrivenost uvoza izvozom	Izvoz	Uvoz	Obim	Pokrivenost uvoza izvozom	Indeks 2020/2019. Izvoz	Indeks 2020/2019. Uvoz
0902 Čaj, aromatizovan ili nearomatizovan	23.125	626.844	649.969	3,69%	344.190	598.300	942.490	57,53%	1.388,4	-4,6
1211 Ljekovito bilje i dijelovi bilja (uključujući sjemenje i plodove), svježi, rashlađeni, smrznuti ili osušeni, rezani ili cijeli, drobljeni ili mljeveni, vrsta koje se naročito koriste u parfimeriji, farmaciji i drugo	4.038.503	2.627.111	6.665.614	153,72%	6.710.515	3.387.858	10.098.373	198,08%	66,2	29,0
Ukupno:	4.061.628	3.253.955	7.315.583	124,74%	7.054.705	3.986.158	11.040.863	176,98%	73,7	22,5

U spoljnotrgovinskoj razmjeni ljekovitog bilja i čaja u periodu od 1. 1. do 30. 9. 2019/2020. bilježimo porast izvoza za 73,7%, ali i rast uvoza za 22,5%. Obim spoljnotrgovinske razmjene ljekovitog bilja i čaja u prvih devet mjeseci tekuće godine je porastao za 3,7 miliona KM u odnosu na isti period protekle godine.

16. Pregled i analizaspoljnotrgovinske razmjene vina (u KM)

Posmatrani period	Od 1. 1. do 30. 9. 2019.				Od 1. 1. do 30. 9. 2020.				INDEKS %	
	Izvoz	Uvoz	Obim	Pokrivenost uvoza izvozom	Izvoz	Uvoz	Obim	Pokrivenost uvoza izvozom	Indeks 2020/2019. Izvoz	Indeks 2020/2019. Uvoz
2204 Vино od svježeg grožđa, uključujući pojačana vina; te mošt od grožđa	5.281.573	20.300.186	25.581.759	26,02%	3.944.626	17.051.769	20.996.395	23,13%	-25,3	-16,0
Ukupno:	5.281.573	20.300.186	25.581.759	26,02%	3.944.626	17.051.769	20.996.395	23,13%	-25,3	-16,0

Ukupan obim spoljnotrgovinske razmjene kod vina u prvih devet mjeseci 2019. godine iznosio je 25.300.186,00 KM, a u istom periodu tekuće godine 20.996.395 KM. Bilježi se pad izvoza za 25,3%, ali i pad uvoza za 16%.

17. Pregled i analiza spoljnotrgovinske razmjene eteričnih ulja (u KM)

Posmatrani period	Od 1. 1. do 30. 9. 2019.				Od 1. 1. do 30. 9. 2020.				INDEKS %	
	Izvoz	Uvoz	Obim	Pokrivenost uvoza izvozom	Izvoz	Uvoz	Obim	Pokrivenost uvoza izvozom	Indeks 2020/2019. Izvoz	Indeks 2020/2019. Uvoz
3301 Eterična ulja (bez terpena ili sa terpenima); koncentracije eteričnih ulja u mastima, uljima, voskovima ili slično; vodeni destilati i vodene otopine eteričnih ulja	4.202.711	669.593	4.872.304	627,652%	3.824.768	848.212	4.672.980	450,921%	-9,0	26,7
Ukupno:	4.202.711	669.593	4.872.304	627,65%	3.824.768	848.212	4.672.980	450,92%	-9,0	26,7

Analizirajući podatke spoljnotrgovinske razmjene eteričnih ulja za navedeni period od devet mjeseci 2019/2020. zaključujemo da je došlo do pada izvoza za 9% te rasta uvoza za 26,7%. I dalje su glavna tržišta Francuska, Hrvatska, Belgija, SAD, s tim da tržište Belgije bilježi značajan rast u odnosu na prethodnu godinu.

18. Pregled i analiza spoljnotrgovinske razmjene jaja (u KM)

Posmatrani period	Od 1. 1. do 30. 9. 2019.				Od 1. 1. do 30. 9. 2020.				INDEKS %	
	Izvoz	Uvoz	Obim	Pokrivenost uvoza izvozom	Izvoz	Uvoz	Obim	Pokrivenost uvoza izvozom	Indeks 2020/2019. Izvoz	Indeks 2020/2019. Uvoz
0407 Jaja peradi i ptičja jaja, u ljusci, svježa, konzervisana ili kuhana; jaja za inkubaciju	3.808.852	2.013.757	2.920.442	189,1%	5.067.255	1.666.713	6.733.968	304,0%	33,0	-17,2
0408 Jaja peradi i ptičja jaja, bez ljuske i žumanjci; jaja svježa, sušena, kuhana, oblikovana, smrznuta ili na drugi način konzervisana i ostala	26.508	403.496	225.806	6,6%	31.199	623.607	654.806	5,0%	17,7	54,6
Ukupno:	3.835.360	2.417.253	3.146.248	158,7%	5.098.454	2.290.320	7.388.774	222,6%	32,9	-5,3

U spoljnotrgovinskoj razmjeni jaja u periodu od 1. 1. do 30. 9. 2019/2020. bilježimo porast izvoza za 32,9% i pad uvoza za 5,3%. Obim spoljnotrgovinske razmjene jaja u prvih devet mjeseci tekuće godine je porastao za 4,2 miliona KM u odnosu na isti period protekle godine.

19. Pregled i analiza spoljnotrgovinske razmjene duvana i duvanskih prerađevina (u KM)

Godina	Od 1. 1. do 30. 9. 2019.				Od 1. 1. do 30. 9. 2020.				INDEKS %	
	Izvoz	Uvoz	Obim	Pokrivenost uvoza izvozom	Izvoz	Uvoz	Obim	Pokrivenost uvoza izvozom	Indeks 2016/2017. Izvoz	Indeks 2016/2017. Uvoz
2401 Nprerađeni duvan, duvanski otpaci	2.670.218	1.047.504	3.717.722	254,9%	634.965	2.468.707	3.103.672	25,7%	-76,2	135,7
2402 Cigare, cigarilosi i cigarete od duvana ili zamjena duvana	4.412.096	55.012.686	59.424.782	8,0%	2.865.376	51.526.665	54.392.041	5,6%	-35,1	-6,3
2403 Ostali prerađeni duvan i prerađene zamjene duvana	952.494	2.670.894	3.623.388	35,7%	1.520.731	4.299.319	5.820.050	35,4%	59,7	61,0
UKUPNO:	8.034.808	58.731.084	66.765.892	13,7%	5.021.072	58.294.691	63.315.763	8,6%	-37,5	-0,7

Analizirajući podatke spoljnotrgovinske razmjene duvana i duvanskih prerađevina u periodu od 1. 1. do 30. 9. 2019/2020. zaključujemo da je došlo do pada izvoza za 37,5% te pada uvoza za 0,7%. U prvih devet mjeseci tekuće godine je došlo do pada ukupnog izvoza duvana i duvanskih prerađevina za oko 3 miliona KM.

*Darko Pehar
Radoš Šehovac*

Incoterms®

2020 by the International Chamber of Commerce (ICC)

Pravila MTK za korištenje termina u unutrašnjoj i međunarodnoj trgovini

EXW | FCA | CPT | CIP | DAP | DPU | DDP | FAS | FOB | CFR | CIF

INCOTERMS 2020

Međunarodna trgovinska komora iz Pariza je objavila najnovije, revidirano izdanje INCOTERMS 2020 koje važi od 1. januara 2020.

Vanjskotrgovinska/Spoljnotrgovinska komora Bosne i Hercegovine je, koristeći ekskluzivno pravo otkupa autorskih prava i štampe, izdala dvojezično izdanje Incoterms®2020.

Pravila Incoterms® definiraju odgovornosti kupaca i prodavaca prilikom isporuke robe na osnovu kupoprodajnih ugovora. To su mjerodavna pravila koja utvrđuju kako se cijena i rizici raspoređuju među ugovornim stranama. Incoterms pravila se redovno uvrštavaju u kupoprodajne ugovore širom svijeta i postali su dio dnevnog jezika u trgovanju.

Incoterms® 2020 sadrže MTK pravila za korištenje 11 Incoterms trgovačkih termina. Uzimaju u obzir najnovija dostignuća u komercijalnoj praksi, te ažuriraju i ujedinjuju neke od prethodnih pravila. Svi kupoprodajni ugovori bi se trebali oslanjati na Incoterms® 2020 kao najnoviju verziju pravila Incoterms®.

CIJENA: 35 KM

Narudžbe na e-mail: nijaza.avdic@komorabih.ba
Dodatne informacije na 033 566 165

Više informacija i obrazac narudžbenice dostupno na
www.komorabih.ba/incoterms2020

Za narudžbu tri i više primjeraka poklon knjiga
ICC vodič za izvoz/uvoz (4. izdanje, 2016. godine)

ICC VODIČ ZA IZVOZ/UVOZ

AKCIJSKA PONUDA DO ISTEKA ZALIHA

CIJENA 20 KM

ICC Vodič za izvoz/uvoz pruža sažeta uputstva i referentni je alat za svakodnevno uvozno/izvozno poslovanje
Izdavač: Vanjskotrgovinska komora BiH, god. izdanja 2016., 274 str.

Cestovnom prijevozu putnika potrebna podrška države kako bi opstao - II dio

Poštovani čitaoci, u ovom broju Infokoma nastavljamo govoriti o temi započetoj u prošlom broju pod naslovom „Cestovnom prijevozu putnika potrebna podrška države kako bi opstao“ kako bismo vas informirali o novim inicijativama Vanjskotrgovinske komore Bosne i Hercegovine upućenim nadležnim nivoima vlasti u cilju spašavanja i održavanja privredne grane cestovnog javnog prijevoza putnika u Bosni i Hercegovini urušene pojavom pandemije koronavirusa

U vremenu pandemije, Sektor za transport i komunikacije Vanjskotrgovinske komore BiH je pružio izuzetnu podršku svojim članicama, posebno Udruženju koje se bavi međunarodnim i međuentitetskim cestovnim prijevozom putnika pri Komori, koji su došli u izuzetno težak položaj uzrokovan mjerama koje su donijela nadležna domaća i međunarodna tijela s ciljem zaustavljanja širenja pandemije virusa COVID-19. Ove mjere su rezultirale djelimičnom ili potpunom obustavom djelatnosti cestovnog javnog prijevoza putnika kako na teritoriji Bosne i Hercegovine tako i na teritorijama država u kojima ove kompanije obavljaju ovaj vid prijevoza.

Udruženje prijevoznika u međunarodnom i međuentitetskom cestovnom prijevozu putnika je izrazilo potrebu i uputilo inicijativu za aktivnijom saradnjom s nadležnim državnim tijelima i institucijama kako bi se smanjili gubici u cestovnom prijevozu putnika izazvani navedenim mjerama.

Slijedom Zaključaka Odbora Udruženja, kako bi relevantni problemi bili što detaljnije prezentirani na svim nivoima vlasti, Komora je uputila dopise sa konkretnim mjerama i prijedlozima za saniranje i pomoći ovoj privrednoj grani, i to: Vijeću ministara BiH, Upravi za indirektno oporezivanje BiH, Ministarstvu komunikacija i prometa BiH, Ministarstvu vanjskih

poslova BiH, Vladi Federacije BiH, Vladi Republike Srpske i Vladi Brčko distrikta BiH, agencijama za bankarstvo Federacije Bosne i Hercegovine i Republike Srpske, Agenciji za nadzor osiguranja Federacije BiH i Agenciji za osiguranje Republike Srpske, svim bankama te leasing i osiguravajućim kompanijama u BiH.

Realizacija ovih prijedloga upućenih nadležnim državnim tijelima i institucijama ostvarena je putem niza sastanaka sa organima na najvišem nivou vlasti:

Ministarstvo komunikacija i prometa BiH

Prvi u nizu takvih sastanaka održan je 16. 9. 2020. godine, a okupio je ministra komunikacija i prometa Vojina Mitrovića i njegovog zamjenika Nedžada Brankovića te predstavnike Ministarstva komunikacija i prometa BiH, Vanjskotrgovinske komore BiH i Udruženja međunarodnih i međuentitetskih cestovnih prijevozom putnika pri Komori.

Nakon provedene diskusije prisutnih na sastanku, doneseni su slijedeći zaključci:

1. pokretanje procedure izmjena i dopuna Zakona o međunarodnom i međuentitetskom cestovnom prijevozu s ciljem suzbijanja i eliminacije nelegalnog prijevoza;
2. pokretanje kampanje u oktobru na

suzbijanju i eliminaciji nelegalnog prijevoza;

3. priprema programa oporavka cestovnih prijevoznika putnika koji se bave međunarodnim prijevozom;
4. pronalaženje mogućnosti za kandidiranje finansiranja programa oporavka i pomoći kod međunarodnih institucija.

Razvojna banka FBiH i Ministarstvo prometa i komunikacija FBiH

Dana 17. 9. 2020. godine održan je sastanak sa predstavnicima Razvojne banke FBiH i Federalnog ministarstva prometa i komunikacija na kojem su istaknuti zahtjevi, dostavljeni pismeno u ime VTKBiH. O prijedlozima o kojima se razgovaralo na sastanku, a koji su uvršteni u Informaciju za narednu sjednicu Vlade FBiH, te o zatraženoj finansijskoj pomoći, kako je rečeno, odlučivat će se na sljedećoj sjednici Vlade FBiH.

Agencije za nadzor osiguranja FBiH

Nakon toga, a slijedom Zaključka Odbora, predstavnici Udruženja i Komore su 24. 9. 2020. održali sastanak sa predstavnicima Agencije za nadzor osiguranja Federacije Bosne i Hercegovine iz kojeg su

proizašla dva prijedloga:

1. da se iznađe mogućnost da Agencija, prilikom donošenja zajedničke tarife premija i propisivanja uvjeta za osiguranje od automobilske odgovornosti za 2021. godinu (član 11. stav 2. Zakona), uvaži zahtjeve prijevoznika i propiše da će tarifa premija osiguranja za autobuse i putnike u autobusi-ma u 2021. godini biti umanjena za 50% na ime smanjenog obima autobukog prijevoza u 2020. godini;
2. da Komora uputi dopis premijeru i dopremijerki Federacije Bosne i Hercegovine, odnosno Ministarstvo finansija FBiH kao resornom ministarstvu, u vezi sa premijama osiguranja prijevoza putnika u Federaciji Bosne i Hercegovine kako bi se iznašla mogućnost za rješavanje problema u ovoj grani privrede.

Uredba Vlada FBiH o interventnim mjerama

Sveobuhvatno djelovanje VTKBiH na institucionalnom nivou te učešće u aktivnom prezentiranju problema u ovoj privrednoj grani na svim nivoima vlasti pokazalo se uspješnim, o čemu svjedoči i donesena Uredba o interventnim mjerama.

Vlada Federacije BiH je, na sjednici održanoj 16. 10. 2020. godine, donijela Uredbu o interventnim mjerama za podršku ugroženim sektorima privrede FBiH u okolnostima pandemije COVID-19. Opći cilj Uredbe je osiguranje podrške likvidnosti najugroženijim sektorima/djelatnostima, očuvanje radnih mjesta te osiguranje hitno potrebne podrške ugroženim sektorima privrede.

Tako će se Federalnom ministarstvu prometa i komunikacija dodijeliti 20 miliona KM za pomoć ovom sektoru, dok će finansijska pomoć sektoru cestovnog javnog prijevoza putnika iznositi 10 miliona i raspodijelit će se korisnicima pomoći na osnovu kriterija u skladu sa ovom uredbom.

Finansijska pomoć korisnicima se dodjeljuje na temelju općih uvjeta i specifičnih kriterija za svaki sektor u okviru resornog ministarstava do kraja godine. Ministarstvo je dužno sedam dana nakon stupanja Uredbe na snagu objaviti javni poziv za podnošenje prijave za dodjelu finansijske pomoći. Ako korisnik pomoći djeluje u više sektora, pravo na pomoć može ostvariti samo od jednog ministarstva.

Korisnici pomoći ne mogu smanji-

vati broj radnika do 31. decembra ove godine u odnosu na broj zaposlenih 30. septembra ove godine, a zahtjev za dodjelu finansijske pomoći podnose resornom ministarstvu u roku od 15 dana od stupanja Uredbe na snagu.

Aktivnosti Ministarstava komunikacija i prometa BiH na suzbijanju i eliminaciji nelegalnog prijevoza

Slijedom inicijativa i Zaključaka Odbora, zatražene pomoći za smanjenje gubitaka u cestovnom prijevozu putnika te sastanka održanog 16. 9. 2020. godine, zamjenik ministra komunikacija i prometa BiH Nedžad Branković je rekao: „Uzimajući u obzir do sada iznesene probleme u vezi sa pravnim okvirom kojim je uređena oblast međunarodnog i međuentitetskog cestovnog prijevoza, posebno u dijelu inspekcijiskog djelovanja u eliminaciji pojave nelegalnog prijevoza, kao i druge iznesene probleme, predlažem da poduzmemo paralelno aktivnosti na dva polja:

- pokretanje procedure izmjene Zakona o međunarodnom i međuentitetskom cestovnom prijevozu u dijelu inspekcijiskih poslova,
- provođenje institucionalne kampanje suzbijanja i eliminacije nelegalnog prijevoza u oktobru ove godine.“

S tim u vezi, na inicijativnu Ministarstva komunikacija i prometa Bosne i Hercegovine, 13. 10. 2020. godine je održan sastanak predstavnika Granične policije BiH, Federalnog ministarstva prometa i komunikacija, Ministarstva saobraćaja i veza RS, Federalne uprave policije, Federalne uprave za inspekcijiske poslove, Ministarstva unutrašnjih poslova RS, Republičke uprave za inspekcijiske poslove RS i Vanjskotrgovinske komore BiH s ciljem rješavanja problema stranih i domaćih fizičkih i pravnih lica koja obavljaju cestovni prijevoz protivno zakonskim i podzakonskim aktima koji reguliraju ovu oblast.

Pojava nelegalnog prijevoza, i pored konstantnih aktivnosti nadležnih kontrolnih organa, prisutna je već duži period i prijeti potpunom blokadom legalnog prijevoza i krahom velikog broja firmi koje taj prijevoz obavljaju u skladu sa važećim propisima.

Nelegalni prijevoz predstavlja jedan od ključnih problema koje je neophodno hitno riješiti, za što je potrebno uključivanje nadležnih institucija

i organa na svim nivoima u Bosni i Hercegovini. Također, javnom cestovnom prijevozu putnika potrebna je podrška države kako bi opstao i prebrodio krizu u kojoj se nalazi, a koja nije prouzrokovana lošim rukovođenjem kompanijama, nego neadekvatnim zakonskim rješenjima.

S ciljem zaustavljanja ove pojave, kako je istaknuto na sastanku, potrebo je zaustaviti i eliminirati pojavu nelegalnog prijevoza kako bi se očuvala radna mjesta i zaštitila prava putnika. Zato je planirana sveobuhvatna akcija koja bi intenzivno trajala od 15. oktobra do 15. novembra ove godine, a u redovnim kontrolama bila bi nastavljena sve do potpunog zaustavljanja i konačnog rješavanja ovog trenutno najvećeg problema u oblasti međunarodnog cestovnog prijevoza putnika i robe. Akciju bi koordiniralo Ministarstvo putem Inspektorata i Sektora prometa, uz punu saradnju sa upravama za inspekcijiske poslove entiteta, Brčko distrikta i kantona, kao i nadležnim tijelom granične policije BiH zaduženim za kontrolu prelaska granice i nadležnim tijelom MUP-a entiteta i Brčko distrikta.

Akciji će prethoditi izrada akcionog plana koji će biti dostavljen svim relevantnim učesnicima, u kome će biti precizni zadaci sa instrukcijom o načinu provođenja kontrola, zakonskim osnovama za utvrđivanje počinjenih prekršaja i preduzimanje odgovarajućih upravnih radnji, te vrstama kaznenih mjera za svaki pojedinačni slučaj.

Također, akciju bi u dijelu upravnog rješavanja aktivno pratili nadležni sudovi, naročito u djelu mjesne nadležnosti gravitiranja većih graničnih prijelaza, što će biti precizno utvrđeno u planu aktivnosti.

Osim toga, u sklopu ove akcije, kako je najavljeno na sastanku, Ministarstvo će intenzivirati aktivnosti na izradi zakona o izmjenama i dopunama Zakona o međunarodnom i međuentitetskom cestovnom prijevozu, o čemu će pravovremeno informirati nadležne institucije.

Ovim putem želimo još jednom skrenuti pažnju nadležnim institucijama i organima na svim nivoima u Bosni i Hercegovini da je javnom cestovnom prijevozu putnika potrebna podrška države kako bi opstao i prebrodio krizu u kojoj se nalazi, a koja nije prouzrokovana lošim rukovođenjem kompanijama.

Pripremila: Hilva Pezo

Električne svjetiljke opšte namjene – stone i sobne lampe

Električne svjetiljke opšte namjene služe za osvjetljavanje prostorija u kojima borave ljudi u toku večernjih sati ili u uslovima smanjene vidljivosti. Spadaju u najstarije i najjednostavnije električne kućanske uređaje. U domaćinstvima se koriste preko 100 godina te, iako je za to vrijeme tehnika i tehnologija znatno unapređovala, njihov izgled i princip rada ostao je do danas gotovo nepromijenjen.

S obzirom na to da trenutno na tržištu postoji ogroman broj različitih tipova svjetiljki te da je prilično teško potrošačima pružiti kvalitetan proizvod a pritom ostati konkurentan cijenom i opravdanošću, proizvođači, da bi očuvali konkurentnost, koriste svaku mogućnost uštede i smanjenja proizvodnih troškova koja im je na raspolaganju. Najčešće se to ogleda u korištenju jeftinijih materijala i proizvodnih procesa prilikom izrade proizvoda. Međutim, ovakvo poslovanje nerijetko kao rezultat daje proizvod znatno lošijeg kvaliteta te, u krajnjim slučajevima, proizvod koji može predstavljati rizik po potrošače.

Organi nadzora nad tržištem već duži niz godina kontrolišu sigurnosne aspekte električnih svjetiljki opšte namjene na tržištu BiH. U planiranim kontrolama koje su organi nadzora proveli u 2013, 2016, 2019. i 2020. godini kontrolisano je ukupno 38 tipova električnih svjetiljki opšte namjene,

pretežno stonih lampi. Laboratorijskom analizom obavljenom na kontrolisanim uređajima utvrđeno je da preko 60% ispitanih uzoraka ne zadovoljava zahtjeve *Naredbe o električnoj opremi namijenjenoj za upotrebu unutar određenih naponskih granica* („Službeni glasnik BiH“, broj 98/09) te da za potrošače predstavljaju rizik od strujnog udara i požara. Posebno je zabrinjavajuće što broj neusklađenih proizvoda na tržištu BiH ne opada s vremenom (recimo, u nadzoru 2019. godine 78% ispitanih uzoraka bilo je neusklađeno).

Nadležni inspekcijski organi Federacije BiH, Republike Srpske i Brčko distrikta BiH su za sve opasne proizvode naložili mjere povlačenja s tržišta, kao i obavještanja potrošača o rizicima i načinu povrata nesigurnih proizvoda. Ukupno je sa tržišta povučeno 1.364 komada opasnih svjetiljki, a od tog broja uništeno je 282 komada. Pored toga, kod 737 komada svjetiljki otklonjene su manje neusklađenosti, nakon čega su one vraćene na tržište.

S obzirom na ovako loše rezultate, Agencija za nadzor nad tržištem BiH i tržišne inspekcije Federacije BiH, Republike Srpske i Brčko distrikta BiH namjeravaju i u narednoj godini, u sklopu dijela proaktivnog nadzora nad tržištem BiH za 2021. godinu, kontrolisati električne svjetiljke opšte namjene.

U nastavku teksta donosimo osnovne informacije na koje poslovni subjekti trebaju obratiti pažnju prilikom proizvodnje, uvoza, distribucije i prodaje električnih svjetiljki opšte namjene na tržištu BiH.

O proizvodu

Električna svjetiljka opšte namjene je proizvod koji služi za osvjetljenje prostora. Sastoji se od tijela svjetiljke koje čini glavni dio uređaja i koje sadrži jedno ili više sijaličnih grla putem kojih svjetiljka obavlja svoju funkciju. Uređaj se napaja preko napojnog kabla koji je jednim krajem spojen sa tijelom svjetiljke a drugim krajem na utikač preko kojeg se uređaj napaja iz električne mreže. Još jedan bitan dio svjetiljke je prekidač koji uključuje ili isključuje svjetiljku, a koji se nekad nalazi na tijelu svjetiljke a nekad na napojnom kablu. Tipične svjetiljke opšte namjene – stone i sobne lampe prikazane su na Slici 1.

Cijeli proizvod je, osim provodnih dijelova, napravljen najčešće od plastike, keramike i/ili platna, osim izolacije kabla koja se sastoji od gume, PVC mase i sl.

Električne svjetiljke opšte namjene dugo vremena su se proizvodile tako da im sekundarna namjena u prostoriji u kojoj se nalaze bude ukrasna. Tako smo na tržištu mogli naći svjetiljke napravljene od neobičnih materijala, neobičnog oblika, jarkih boja, pa čak i svjetiljke koje su emitovale zvukove i melodije ili u sebi sadržale radio prijemnike. Sada je ovakvih svjetiljki sve manje zato što su gore nabrojane karakteristike jako privlačne djeci koja mogu takvu svjetiljku zamijeniti za igračku i sebe dovesti u opasnost od strujnog udara ili opekotina. Proizvođačima nije zabranjeno da i dalje proizvode ovakve svjetiljke, ali, s obzirom na djecu privla-

čan karakter, moraju učiniti dodatne napore kako bi takvu svjetiljku učinili sigurnom za dječije korištenje. Ovo znatno poskupljuje proizvodni proces pa većina proizvođača danas odustaje od proizvodnje ukrasnih svjetiljki, osim ako nisu namijenjene upravo za upotrebu u dječijim sobama i za djecu (ovakve svjetiljke se nazivaju dječije svjetiljke i neće biti razmatrane u ovom tekstu).

Najveći broj svjetiljki koje se danas mogu naći na tržištu su, stoga, prostih geometrijskih oblika, neutralnih boja i jednostavne funkcije.

Sigurnosni zahtjevi za električne svjetiljke opšte namjene

Električne svjetiljke opšte namjene su obuhvaćene odredbama *Naredbe o električnoj opremi namijenjenoj za upotrebu unutar određenih naponskih granica* („Službeni glasnik BiH“, broj 98/09) i *Naredbe o elektromagnetnoj kompatibilnosti* („Službeni glasnik BiH“, broj 41/10). Naredba o električnoj opremi propisuje sigurnosne zahtjeve koje mora ispuniti električna oprema prije njenog stavljanja na tržište i u upotrebu, dok Naredba o elektromagnetnoj kompatibilnosti propisuje zahtjeve za elektromagnetnu kompatibilnost koje mora ispunjavati električna i druga tehnička oprema koja se proizvodi, uvozi, stavlja na tržište i/ili upotrebu u Bosni i Hercegovini.

Objekti naredbe su podzakonski akti *Zakona o tehničkim zahtjevima za proizvode i ocjenjivanju usklađenosti* („Službeni glasnik BiH“, broj 45/04) koji predstavlja tzv. krovni zakon i propisuje način donošenja posebnih tehničkih propisa kojima se propisuju sigurnosni zahtjevi za posebne grupe proizvoda, prava i obaveze pravnih lica koji predmetne proizvode stavljaju na tržište BiH, postupke ocjenjivanja usklađenosti tih proizvoda, kao i ulogu tijela za ocjenjivanje usklađenosti u tom procesu.

Sa aspekta navedenih naredbi, poslovni subjekti trebaju znati da:

- električne svjetiljke opšte namjene moraju biti proizvedene u skladu sa standardima ili drugim tehničkim specifikacijama koji se na njih odnose, a koji su na snazi u Bosni i Hercegovini;
- **proizvođač** električnih svjetiljki opšte namjene mora izraditi tehničku dokumentaciju za svoj proizvod i on ili njegov ovlašteni zastupnik mora

čuvati tu dokumentaciju na teritoriji Bosne i Hercegovine i, na zahtjev, staviti je na raspolaganje nadležnim inspekcijskim organima u periodu od najmanje 10 godina od dana proizvodnje posljednjeg proizvoda. Tehnička dokumentacija mora sadržati opise, crteže, idejna rješenja, tehničke proračune i ispitne izvještaje za dati proizvod, u mjeri dovoljnoj za ocjenjivanje usklađenosti proizvoda sa zahtjevima naredbi koje se na njega odnose;

- **proizvođač ili njegov ovlašteni zastupnik** mora sastaviti pisanu Izjavu o usklađenosti proizvoda sa propisanim sigurnosnim zahtjevima te na svaki komad proizvoda postaviti bosanskohercegovački znak usklađenosti „C“ tako da bude vidljiv, čitljiv i neizbrisiv;

- **uvoznik** mora posjedovati kopiju Izjave o usklađenosti i, na zahtjev, staviti je na raspolaganje nadležnim inspekcijskim organima.

Najlakši put ka usklađenosti proizvoda sa zahtjevima tehničkih propisa koji se na njih odnose je ispunjavanje zahtjeva odgovarajućih tehničkih standarda u procesu proizvodnje. Što se tiče električnih svjetiljki opšte namjene, važeći standardi za ove proizvode u Bosni i Hercegovini su:

- **BAS EN 60598-1:2016** (identičan evropskom standardu EN 60598-1:2015) koji predstavlja tzv. opšti standard za sve svjetiljke;

- **BAS EN 60598-2-4:2019** (identičan evropskom standardu EN 60598-2-4:2018) koji propisuje sigurnosne zahtjeve posebno za stonove i sobne lampe.

Navedeni standardi detaljno propisuju sve sigurnosne zahtjeve koje moraju da ispune električne svjetiljke opšte namjene prije njihovog stavljanja na tržište. Neki zahtjevi mogu se i vizuelno provjeriti te mogu poslužiti kao indikacija da su svjetiljke (ne)sigurne:

- električne svjetiljke opšte namjene moraju biti označene trajno, vidljivo i čitljivo sa najmanje sljedećim oznakama:

- oznaka proizvođača ili njegove robne marke;

- CE (C) znak usklađenosti u veličini i obliku propisanom u Aneksu III Naredbe o električnoj opremi namijenjenoj za upotrebu unutar određenih naponskih granica;

- vrijednost naznačenog napona u voltima (V);

- vrijednost snage uređaja kao zbir snaga sijalica u vatima ($n \times \text{MAX} \dots W$);

- oznaka prirode napona ($\sim$) ili frekvencije (Hz);

- oznaka klase zaštite;

- na uređaju ne smiju biti dostupni dijelovi pod naponom. Takođe, ne smiju postojati ni dijelovi koji se mogu rukom ukloniti bez upotrebe alata, a čijim uklanjanjem postaju dostupni dijelovi pod naponom. Posebno treba obratiti pažnju na eventualne otvore na uređaju kroz koje je moguće prstom dotaći dio pod naponom u toku rada svjetiljke;
- svi spojevi između napojnog kabla i utikača, tijela uređaja, prekidača i sijalčnih grla moraju biti odgovarajuće učvršćeni (tzv. „sidro“), odnosno ne smije biti moguće izvlačenje, ugraviranje, vrtanje kabla na spoju ili oštećenje izolacije kabla na oštrim dijelovima spoja;

- svjetiljka ne smije imati bilo kakvu karakteristiku koja je privlačna djeci, a zbog koje bi dijete moglo svjetiljku zamijeniti za igračku i time sebe dovesti u opasnost od strujnog udara ili opekotina;

- izolacija provodnih dijelova svjetiljke mora biti tako izvedena da ne može doći do njenog oštećenja u toku predviđene ili razumno predviđene upotrebe svjetiljke;

- uređaj mora imati odgovarajuću mehaničku čvrstinu i stabilnost tako da izdrži uslove predviđene upotrebe.

Standardi za električne svjetiljke opšte namjene ne propisuju postavljanje nikakvih upozorenja ili uputstva za upotrebu na ili uz proizvod. Međutim, ukoliko je proizvođač predvidio postojanje bilo kakvih dodatnih informacija uz proizvod, one moraju biti napisane na jednom od službenih jezika koji su u upotrebi u Bosni i Hercegovini.

Za više informacija o nadzoru električnih svjetiljki opšte namjene i drugih električnih proizvoda posjetite web stranicu Agencije za nadzor nad tržištem BiH (www.annt.gov.ba) ili kontaktirajte Agenciju putem telefona 057 340 718 ili putem e-mail adrese msa@annt.gov.ba.

Slaven Džindo, stručni savjetnik
Agencija za nadzor nad tržištem BiH
(slaven.dzindo@annt.gov.ba)

NET-ETIKETA / NETIQUETTE

Trenutno se većina mrežne komunikacije odvija u javnom grupnom chatu. To ima brojne prednosti za korisnike, jer može biti uključeno i do stotine tisuća korisnika, oni mogu ući i izaći iz chat sobe kad god žele, a (ako znaju javnu vezu/link) mogu vidjeti sadržaj grupe na transparentan način bez pridruživanja

Iako je istina da su ove vrste grupa potrebne za proces transparentnosti i otvorenosti, moramo biti svjesni da se suočavamo i s određenim nedostacima, jer se s vremenom mogu pojaviti ljudi koji žele poslati neželjeni sadržaj (spam) ili trolovati grupe, s malo ili bez želje da nam se pridruže, doprinesu i/ili izgrade zajednicu.

Na isti način, a s obzirom na to da se u grupe dodaje sve više ljudi, ujedno raznolikih, važno je definirati određene protokole za interakcije u interesu:

- promicanja poštovanja i harmonije/sklada;
- povećanja sudjelovanja;
- promicanja timskog rada i postizanja konsenzusa;
- maksimalnog iskorištavanje vremena poboljšavanjem produktivnosti;
- učinkovitosti u procesima koje izgrađujemo putem naših razgovora.

Osnovni aspekti koje treba imati na umu:

- **ZA NOVOPRIDOŠLICE (kada se pridružite novoj grupi):**
  - ako je to javna grupa, imat ćete pristup svim sadržajima grupe (prije nego što se uopće pridružite).

Pomicanjem chata prema gore bit će vam jasna ideja o svim temama o kojima se razgovara. Ponekad grupe nisu javne i možda imate ograničen pristup prethodnom sadržaju i raspravama;

- neke dobre prakse koje bi trebalo uzeti u obzir bile bi sljedeće:

1. lijepo je predstaviti se malo tako da grupa zna više o vama: pozdravite grupu i možda podijelite nekoliko redaka o tome tko ste;
2. budite strpljivi ako ne odgovore odmah na ono što želite/trebate. Odvojite neko vrijeme da pratite grupu i upoznate njeno opće ponašanje, primijetite njene tokove i dinamiku;
3. imajte na umu da su neka pitanja ili pitanja koja vas zanimaju možda već bila adresirana u grupi. Dakle, iskoristite sposobnost pretraživanja javne povijesti grupe;
4. unatoč tome, ne bojte se sudjelovati i tražiti što trebate. Netko će sigurno moći odgovoriti na nova pitanja ili vam poslati neke odgovore koji su već bili dati u prošlosti.

- ZA VETERANE (kada se novi ljudi pridruže grupi u kojoj ste dugo vremena):

- o često novi ljudi dolaze u skupinu malo dezorijentirani:

1. postavljaju pitanja koja su u prošlosti već postavljena/riješena;
2. predlažu stvari koje su već bile predložene/implementirane u prošlosti ili pitaju i predlažu stvari koje nisu baš bitne;
3. čak i ako se čini pomalo dosadnim, neke dobre prakse koje bi trebalo uzeti u obzir bile bi sljedeće:
  - pozdravimo nove ljude (pogotovo ako se potrude predstaviti!);
  - potaknimo one koji pokazuju in-

teres i inicijativu da uče, znaju više, surađuju, dodaju itd.;

- budimo STRPLJIVI sa svim ljudima koji su novi u grupama, olakšavajući im pristup informacijama koje su im potrebne: priručnike i uputstva, net-etiketu, linkove koji ih zanimaju, pronalaženje odgovarajuće grupe za određeni predmet zanimanja itd.

Kod sudjelovanja:

OPĆI ASPEKTI prilikom davanja prijedloga, pisanja itd.:

- izbjegavajte razgovor „na mahove“ (kao što je pisanje nekoliko riječi ili fraza nakon čega pritisnete ENTER), jer tako monopolizirate razgovor i zasićujete grupu generirajući mnogo obavijesti za one koji su ih aktivirali;
- istodobno je bolje podijeliti svoje tekstove u zasebne poruke kako bi ostali korisnici mogli lakše reagirati na različite dijelove onoga što pišete;
- pokušajte biti kratki i sažeti; suzdržite se od nebitnih podataka, koliko god vam se činilo zanimljivim;
- koristite inkluzivan, pun poštovanja i ljubazan jezik;
- ne pišite velikim slovima (jer to znači da VIČETE!);
- pokušajte ispravno upotrijebiti interpunkcijske znakove (zarez, točka, dvotočka i točka zarez, crtice, zvjezdice, podebljani i kurziv itd.) kako biste strukturirali svoje argumente i olakšali čitanje, razumijevanje i strojno prevodenje za one koji trebaju učiniti to s engleskog ili nekog drugog jezika;
- emotikoni su korisni, ali pokušajte se ne previše zaokupiti njima. Čak i ako „jedan emotikon vrijedi tisuću rije-

- či“, budimo štedljivi da svaku emociju izražavamo s mnogo emotikona;
- izbjegavajte slanje glasovnih poruka u grupnim chatovima. Lakše ih je poslati, ali ne i čuti. Također, zauzimaju puno memorije na našim uređajima i nisu svi u situaciji da ih mogu preuzeti ili ih žele preuzeti i čuti;
  - izbjegavajte slanje „memes“ i proslijeđivanja poput osobnih fotografija i videozapisa. Također čestitke ili osobne čestitke pojedinim članovima (rođendani, rođenja, vjenčanja, nagrade itd.) je najbolje slati izravno osobi na koju se odnosi, a ne u grupnom chatu;
  - ne spamujte grupu informacijama koje nisu relevantne za kontekst grupe;
  - ne zloupotrebjavajte naljepnice i animirane gifove;
  - u našim chatovima sudjeluju ljudi s različitim kontinenta što otežava „poštovanje“ određenih rasporeda, ali ne očajavajte i budite strpljivi kada vam treba nešto od nekoga tko se nalazi u drugoj vremenskoj zoni od vaše. Pokušajmo imati na umu vremenske zone: zapravo ne znamo je li isključen njihov telefon, utišan, u zrakoplovu ili je uključen neki oblik za neuznemiravanje ili su možda isključene obavijesti aplikacije.

Prilikom predavljanja nove teme:

- provjerite je li ono što ćete komentirati povezano s grupom u kojoj se nalazite;
- provjerite neposrednu povijest grupe da biste vidjeli postoji li trenutno rasprava o tome da ne biste možda nepotrebno prekidali. Ako to nije slučaj, SAMO NAPRIJED;
- ako osjetite potrebu da hitno komentirate nešto što nije povezano s temom o kojoj se u tom trenutku aktivno razgovara, iz poštovanja onoga o čemu se govori i tko doprinosi razgovoru, ispred poruke uključite [OT] *. Izraz [OT] znači izvan teme (off topic) i koristi se za one priloge koji su nekako nepovezani s trenutnom raspravom (ali ne i svrhom skupine!);
- ljubazno je naznačiti da se objavljuje off-topic poruka koja nema nikakve veze s onim o čemu se trenutno govori, iako bi to moglo biti zanimljivo

- grupi. Ako je izvan teme grupe, ne postavljate;
- kada odgovarate na prijedlog ili dajete mišljenje na prijedlog dobro ga pročitajte prije nego što odgovorite. Možda zvuči glupo, ali često to zaboravljamo;
- pročitajte dobro što je ranije komentirano (može biti znatna količina razgovora prema ritmu i intenzitetu razgovora, ali preporučljivo je da to učinite ako želite imati informirano mišljenje, posebno ako uđete u razgovor kada je tema skoro okončana ili su prošli sati ili dani od završetka konverzacije);
- provjerite što pišete prije nego što pošaljete u grupu;
- obavijestite osobu kojoj želite odgovoriti ili direktnim odgovaranjem na poruku na koju odgovarate (kliknite na poruku „Odgovori“) ili spominjanjem @ korisničkog imena osobe (kako biste olakšali njihovo obavješavanje i praćenje);
- ako je bilo koji član grupe već dao odgovor sličnom onome koji ste vi željeli dati, možete to pojačati jednostavnim +1, „Slažem se“ itd. Ali, pokušajmo dati stvarni doprinos, a ne ponavljati odgovore izgovarajući istu stvar više puta;
- ako neko vrijeme niste pogledali chat, možda ste propustili neke razgovore. Preporučujemo da ne uvodite teme stare više od tjedan dana (ako doista ne morate).

UPOZORENJE: NE HRANITE TZV. TROLOVE!

Neizbježno ćemo često susretati ljude u grupama koji imaju „trolovski“ stav. Trol je osoba koja u internetskoj zajednici, namjerno ili ne, objavljuje lažne, uvredljive materijale, laži koje se teško otkrivaju, vulgarne, provokativne, nevažne ili izvan-teme poruke s primarnim učinkom izazivanja neugodnosti ili negativnog emotivnog odgovora u grupi i zajednici zbog zabave, da zbuni i povrijedi osjećaje drugih ili za promjenu normalnog toka razgovora u temi za raspravu.

Trolovi često naljute ljude i usmjerauju ih jedne protiv drugih. ZATO JE VAŽNO ne nasjedati na to i jednostavno ignorirati ove ljude.

Kako se ponašati pred trolanjem ili agresijom:

- izbjegavajmo hranjenje trola. Zanimarimo ga i ignorirajmo. Ne odgovarajmo;
- izbjegavajmo odgovarati na glupa pitanja s drugim glupim ili agresivnim odgovorom i ne započinjimo raspravu s drugom osobom (ili različitim permutacijama prethodnih);
- kontrolirajmo svoj vlastiti loš temperament. Vrlo je lako učiniti drugog neprijateljem ne znajući kako pregristi jezik. Nemojmo reći ništa što ne bismo željeli reći osobno, licem u lice;
- pokušajmo tolerirati stvari, čak i ako se čine osobnim napadima, a ako osjetimo hitnu potrebu reagiranja na (percipiranu) agresiju, molim vas, učinimo to osobno (percipiranom) agresoru.

Osim toga, trebali bismo biti svjesni da društvena pravila koja slijedimo nisu nužno ista za sve i da bez fizičke prisutnosti teško uočavamo vidljive geste i razlikujemo sarkazam od napada i podvale od uvreda, pa je uvijek bolje da grupa pretpostavi dobru namjeru u ponašanju.

Za ljude koji su novi u grupi, ovo posljednje je važno: dajte si barem nekoliko dana ili čak nekoliko tjedana da potvrdite da razumijete različite „tonove glasa“ različitih ljudi koji sudjeluju u grupi prije nego što nešto primite kao uvredu.

Nemojte agresivno odgovarati na glupe komentare ili percipirane napade. Ako vjerujete da je problem ozbiljan, obratite se izravno jednom od administratora grupe kako biste procijenili protokol Blokiranje-Isključenje.

Konačno, da ne monopoliziramo kolektivni chat, izbjegavajmo situaciju da razgovori postanu osobni ili samo „dvosmjerna rasprava“. Uvijek možemo nastaviti u privatnom i izravnom razgovoru (ostali članovi grupe će nam se zahvaliti!).

Sukobi i mogući razlozi za blokiranje:

U svakoj grupi postoje najmanje 2 ili 3 osobe s ovlaštenjem administratora. Samo one mogu blokirati/izbrisati članove na zahtjev zajednice ili ukoliko naiđu na štetna, nasilna ili neprikladna ponašanja.

PRIMJERI SLUČAJEVA KOJI OPRAVDAVAJU BLOKIRANJE KORISNIKA:

- maltretiranje i nasilno ponašanje;
- govor mržnje;
- rasističko ponašanje;
- komentari na temelju spola (seksisti);
- ponašanje neželjene pošte (spam)/ trol ponašanje;
- slanje neprikladnog sadržaja;
- objavljivanje sadržaja koji može povrijediti osjećaje prisutnih u grupi (ograničenja trebaju biti definirana);
- kršenje net-etikete.

Važno je naučiti intervenirati na nekonfliktni način pri pokušaju vraćanja na odgovarajuće ponašanje za održavanje prijateljskog, uzdižućeg, ohrabrujućeg i kooperativnog okruženja. Sve se organizacije suočavaju s izazovom uzrokovanim nepoštenim ponašanjem nekih sudionika, a tijekom prošle godine nekoliko vrlo aktivnih članova bili su žrtve mobinga, što ih je na neki način istisnulo. Također smo vidjeli i porast ciklične destruktivne kritike i obeshrabrujuće komentare koji oni su isto izrazito štetni za pokret.

U horizontalnoj organizaciji, poput i-platforme, rješavanje ovog problema zahtijeva sudjelovanje SVAKOGA u pokazivanju uvažavanja i optimizma, kao i u intervenciji radi zaustavljanja neetičkog ponašanja.

„Jedino što je zlu za pobjedu potrebno je da dobri ljudi ne učine ništa.“ - Edmund Burke

„Ignorirati zlo znači postati suučesnik u njemu.“ - Martin Luther King Junior

Za nas je to presudno, jer iako često mislimo da će ignoriranjem destruktivnog ili bezobraznog ponašanja ono nestati, u većini slučajeva se događa suprotno, ono postaje sve gore i može dovesti do totalne paralize organizacije.

Ako mislite da osoba ili grupa ne slijedi ne-tetiketu, snižava moral.

Imajte na umu da uzrok neetičkog ponašanja obično nije loša namjera, već nedostatak iskustva, znanja ili društvenih sposobnosti.

Ako je čin javan, uljudno pokažite javno neodobranje istog. Važno je da svi vide da je takvo ponašanje nepoželjno. Primjeri primjerenih komentara: „Netiquete je ključan“, „Važno je održavati prijateljsko okruženje kako bi se olakšalo sudjelovanje“, „Ne zaboravite koristiti nenasilnu komunikaciju i poštujujte druge kako biste stvari održali konstruktivnima“, „Vrlo je važno pridržavati se naših načela da bi se održala kohezija i napredak“.

Ako se ponašanje nastavi, upotreba imena osobe u našoj intervenciji daje više učinka.

Isticanje negativnog aspekta i traženje opisa željenog ponašanja također daje rezultat. Recimo: „Joe, takvi komentari snižavaju moral i sudjelovanje. Ponudite rješenje ili postavite pitanje. To bi bilo konstruktivno i vrlo cijenjeno.“ ili „Dejane, smatram da je to nepoštovanje. Sviđa nam se vaše sudjelova-

nje i trebamo svi biti dobri jedni prema drugima ovdje.“

Suprotstavite se negativnom komentaru jednim pozitivnim.

Ako radnja nije javna, pokažite im negodovanje privatno na ljubazan način kako je gore opisano.

Ako ne prihvaćaju kritiku ili ponavljaju svoje ponašanje, razgovarajte s grupom za posredovanje i oni će razgovarati s ljudima kojima je potrebna podrška.

Neutralan i iskusen član grupe, koji ima iskustva u medijaciji, može biti u mogućnosti voditi postupak posredovanja između vas i osobe u sukobu s vama.

Ako posredovanje nije uspjelo, izvještaj o ponašanju osobe koja je u sukobu s net-etiketom može se diskutirati na sastanku radne grupe, a svaka radna skupina može odlučiti da isključi tu osobu iz svojih krugova.

Za grupe, ili u iznimnim slučajevima, prijedlog zabrane može se uputiti na sjednici radne grupe. Glavni razlog koji bi zahtijevao zabranu je više puta kršenje važnih točaka suradničkih etičkih okvira.

U slučaju da je osobi ili grupi zabranjeno, radna grupa odlučuje i priopćuje privremeno isključenje osobe iz skupine ili grupa. Odluka mora biti transparentna i vidljiva. Svaka odluka može se preispitati (ovo je dio naše kulture). Mi nemamo vrhovnu pravdu koja donosi konačne odluke.

Usluge EEN mreže su provjerene, brze i besplatne

Poštovani čitaoci,

Vanjskotrgovinska / Spoljnotrgovinska komora Bosne i Hercegovine, kao koordinator Evropske preduzetničke mreže (EEN) u Federaciji Bosne i Hercegovine, u saradnji sa partnerima iz konzorcija (Sarajevska regionalna razvojna agencija, Sarajevo, Univerzitet u Sarajevu, INTERA Tehnološki Park, Mostar, BIT Centar, Tuzla, Razvojna agencija Unsko-sanskog kantona, Bihać i Zenička razvojna agencija, Zenica), u ovom broju INFOKOMA, pored odabranih ponuda inostranih kompanija iz baze koja evidentira EEN PROFILE POSLOVNE SARADNJE, objavljuje i ponude iz baze koja evidentira EEN PROFILE IZ OBLASTI ISTRAŽIVANJA I RAZVOJA, kao i ponude iz baze koja evidentira EEN TEHNOLOŠKE PROFILE onih privrednih i istraživačko-tehnoloških subjekata koji su iskazali interes za saradnju sa kompanijama iz Bosne i Hercegovine.

Sve ponude koje su prezentirane iz baze poslovne saradnje EEN mreže su odabrane po kriterijima koji su prihvatljivi za izvozno orijentirane kompanije iz Bosne i Hercegovine, od-

nosno Federacije Bosne i Hercegovine, što znači da se uzimaju u obzir samo one poslovne ponude (profil) koje povećavaju izvozni kapacitet malih i srednjih preduzeća iz Bosne i Hercegovine.

Ako želite stupiti u kontakt s preduzećima čije ponude su objavljene ili ako želite da se ponuda / profil Vašeg preduzeća nađe u bazi podataka EEN mreže, kontaktirajte nas putem e-maila koji je naveden na svakoj ponudi/profilu. Procedura je vrlo jednostavna:

- Ispunite obrazac / profil za poslovnu / istraživačku / tehnološku saradnju;
  - Ponuda / profil Vašeg preduzeća se unosi u EEN bazu podataka;
  - Vaš ponuda / profil se dalje objavljuje u poslovnim magazinima / internet stranicama EEN centara / kontakt tačaka u zemljama u kojima tražite poslovnog partnera.
- Usluge EEN mreže su provjerene, brze i besplatne.

Partneri BITNET konzorcija u Federaciji Bosne i Hercegovine

Putem dolje datog linka možete SAMI pronaći opciju search (Partnering opportunities) i pregledati sve ponude / zahtjeve inostranih privrednih entiteta (business entities):
<http://een.ec.europa.eu/tools/services/SearchCenter/Search/ProfileSimpleSearch?shid=32db25cb-726f-43b0-8b5f-7742d0935799>

Digitalna transformacija Bosne i Hercegovine

VANJSKOTRGOVINSKA KOMORA BOSNE I HERCEGOVINE
СПОЉНОТРГОВИНСКА КОМОРА БОСНЕ И ХЕРЦЕГОВИНЕ

Projekat podržan
sredstvima Bugarske
razvojne pomoći

HORIZON 2020

EUROPEAN GREEN DEAL CALL

U članku koji je objavljen u prethodnom broju Infokoma pod nazivom „Šta donosi njemačko predsjedavanje Evropskom unijom?“ je pomenuto da plan njemačkog predsjedavanja EU u području obrazovanja, istraživanja i inovacija uključuje, između ostalog, i podršku za „Green Deal“, koji ima za cilj da EU postane klimatski neutralna do 2050. godine. Kako bi se ovaj cilj postigao, planira se realizirati serija inicijativa za zaštitu okoline i podršku „zelenoj“ ekonomiji.

Da bi se ovo ostvarilo do 2050. godine, neophodan je angažman svih sektora privrede, uključujući investiranje u okolinski prihvatljive tehnologije, pružanje podrške industriji u području inovacija, čišći, jeftiniji i zdraviji privatni i javni prijevoz, dekarbonizaciju energetskog sektora, energetski efikasnije zgradarstvo i saradnju sa međunarodnim partnerima kako bi se poboljšali globalni okolinski standardi.

Imajući u vidu navedeno, Evropska komisija je 17. 9. 2020. godine objavila poziv za dostavu projektnih prijedloga na temu istraživanja i inovacija u iznosu od 1 milijarde eura pod nazivom

„European Green Deal Call“, koji je već narednog dana bio otvoren za prijavljivanje potencijalnim aplikantima. Ovo je posljednji i najveći poziv u okviru Horizon 2020 (H2020) programa Evropske unije, koji ima za cilj postizanje jasnih i opipljivih rezultata u kratkoročnom i srednjoročnom periodu, ali sa jasnom dugoročnom vizijom pozitivnih promjena. „Green Deal“ poziv se fokusira na inovacije koje se ponekad odnose i na velike projekte poput aerodroma i luka, na teme u vezi sa lancima vrijednosti poput cirkularne ekonomije, od „farme“ do „viljuške“ i sl., te na snažnu ulogu građana i zajednica.

Positivne promjene se očekuju u 8 tematskih područja u kojima se mogu prijavljivati ciljne akcije, odnosno projekti, a to su:

1. Unapređenje klimatskih ambicija: višesektorski izazovi,
2. Čista, dostupna i sigurna energija,
3. Industrija za čistu i cirkularnu ekonomiju,
4. Energetski i resursno efikasna građevine,
5. Održiva i pametna mobilnost,
6. Od „farme“ do „viljuške“,

7. Biodiverzitet i ekosistemi,

8. Nulti nivo zagađenja i okolina bez zagađivača.

Pored toga, tu su još i dva horizontalna područja koja se odnose na jačanje znanja i uključivanje građana koja imaju za cilj da obezbijede postizanje i dugoročnu održivost pozitivnih promjena u okviru EU „Green Deal“.

Rok za prijavljivanje projekata je 26. 1. 2021. godine, a očekivani početak provedbe odabranih projekata je jesen 2021. godine.

Kada je u pitanju dosadašnje učešće Bosne i Hercegovine u Horizon 2020, rezultati nisu zadovoljavajući, a ono što posebno zabrinjava je vrlo nisko učešće kompanija u ovom programu Evropske unije, pogotovo imajući u vidu da je H2020 namijenjen istraživanju i inovacijama, a što je od „životnog“ značaja za svaku kompaniju. U nastavku je data tabela, odnosno uporedni prikaz postignutih rezultata Bosne i Hercegovine naspram rezultata koje su postigle susjedna Srbija i Hrvatska te Slovenija i Austrija.

Aplikanti iz Bosne i Hercegovine su bili univerziteti, neprofitne organizacije i javna uprava te firme (oko 13%), uključujući konsultantske firme. Međutim, pored niskog učešća proizvodnih firmi u Horizon 2020, odnosno bez učešća u Instrumentu za mala i srednja preduzeća (SME Instrument), posebna pažnja u narednom EU okvirnom programu za istraživanje i inovacije -Horizon Europe (2021-2027) se mora obratiti na (mala i srednja) preduzeća koja imaju inovacijski potencijal i mogla bi kandidirati inovativne projekte za finansiranje u okviru Horizon Europe.

Za više informacija, možete se obratiti na: senad.hromic@komorabih.ba ili 033/566-201.

Pripremio: mr. sc. Senad Hromić

Tabela 1: Uporedni prikaz rezultata učešća Bosne i Hercegovine, Srbije, Hrvatske, Slovenije i Austrije u „Horizon 2020“ programu Evropske unije za period 2014-2020. godine

Država	Potpisani grant ugovori (% od ukupnog broja potpisanih grant ugovora)	Broj učešća (% od ukupnog broja učešća)	EU kofinansiranje -milijon eura- (% od ukupnog H2020 budžeta)
Bosna i Hercegovina	60 (0,2%)	105 (0,07%)	7,97 (0,01%)
Srbija	355 (1,15%)	510 (0,34%)	113,9 (0,20%)
Hrvatska	478 (1,55%)	654 (0,44%)	111,1 (0,19%)
Slovenija	854 (2,78%)	1224 (0,82%)	317 (0,55%)
Austrija	2698 (8,77%)	4215 (2,82%)	1600 (2,78%)

*Želimo
Vam sretnu
i uspješnu
novu 2021.
godinu*

**VANJSKOTRGOVINSKA KOMORA BOSNE I HERCEGOVINE
СПОЉНОТРГОВИНСКА КОМОРА БОСНЕ И ХЕРЦЕГОВИНЕ
FOREIGN TRADE CHAMBER OF BOSNIA AND HERZEGOVINA**